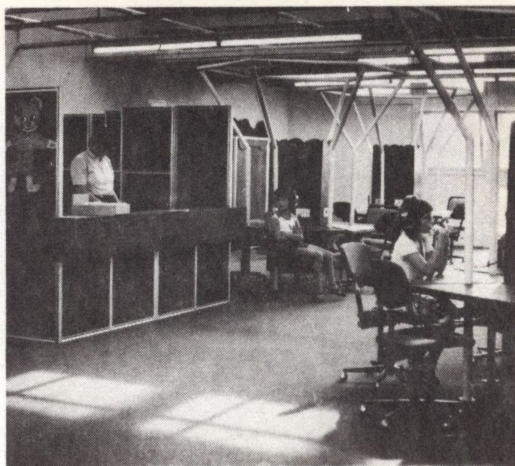

Phoo(h)

Könyvtáros

'84|7

KÖNYVTUDOMÁNYI SZAKKÖZLÖS
1984. ÉVI 7. SZÁM

**A Pécsi Nevelési Központ
könyvtárába
működésének első évében,
1983 végéig
2800 gyermek és 1871 felnőtt
iratkozott be
(Rárósy Elemér felvételei)**

34. évfolyam, 7. szám
1984. július

TARTALOM

Dr. Sz. Szabó László	Véleményem szerint	379
Katsányi Sándor	A továbbképzés rendszerének fejlesztése	380
Dr. Román Lászlóné	„A könyvtárak a szellem tárgyasult emlékei...” Interjú dr. Kislégi Nagy Dénessel (<i>Beszélgetések a könyvtár-ról</i>)	386
	Kitüntetések	390
	Hallottuk	391
Kapui Ferenc	Amóri Radó Antal Városi Könyvtár (<i>Új városok könyv-tárjai</i>)	392
Ónódy Miklós	Mikrofilmlapon a Somogyi Könyvtár régi katalógusai II. (<i>Műhelykérdések</i>)	396

VISSZHANG

Dr. Héberger Károly	Csorbitja-e a Műegyetemi Könyvtár olvasóinak jogait a szombati zárvatartás?	399
Kohári Miklós	Segélykiáltás a hálózati munkáért	400
	Olvastuk	401, 428
Fenyves Mária	Képzőművészeti szakkör egy gyermekkönyvtárban (<i>Könyvtári élet</i>)	402

A LAPOKBAN OLVASTUK

	Csongrád megyei Könyvtáros	405
	Képek egy megyei MKE-szervezet életéből (-a -a)	407
	A tanácsi és a szakszervezeti közművelődési könyvtárak (szolgáltatóhelyek) 1983. évi fontosabb adatai	408
Kiglicsné Katona Rita	Szervezőtechnika. Hőmérséklet- és nedvességmérők (<i>Figyelmébe ajánljuk!</i>)	410

HÍREK

LÁTÓKÖR

Dr. Móra László	Bemutatjuk a HUNGEXPO Információs Központját	412
Sáráné Lukátsy Sarolta	Móra Ferenc könyvtárigazgatói tevékenysége 1920 után (<i>A könyvtárak történetéből</i>)	416
	Lapozgató	424
Ecsery Elemér	Pap Gyula (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	425
Lisztes László	A selmecbányai akadémia oktatóinak lexikona 1735–1918 (<i>Könyvekről</i>)	427

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

Páldy Róbert	A IV. országos könyvtárügyi konferencia	429
Fülöp Géza	Kókay György: Könyv, sajtó és irodalom a felvilágosodás korában	430

A lapunk e számában közölt grafikák Pap Gyula alkotásai

Из содержания

Качани Шандор: Развитие системы повышения квалификации библиотекарей (380);
 Разговоры о библиотеке. Интервью с отставным заведующим кафедрой, столетним профессором *д-р Кишлеги Надь Дзнешем* (386);
Капуи Ференц: Библиотеки новых городов (Мор) (392);
 Статистические данные советских и профсоюзных массовых библиотек о 1983 г. (408);
Мора Ласло: Представляем Информационный центр предприятия ХУНГЕКСПО (412).

From the contents

Sándor Katsányi: Development of the system for library training continuation courses (380);
 Talks about the library. Interview with a centennarian: *Dénes Kislégi Nagy*, professor emeritus (386);
Ferenc Kapui: Libraries in new towns (Mór) (392);
 Statistical data on council and trade union public libraries for 1983 (408);
László Móra: The Information Center of the HUNGEXPO (412).

Aus dem Inhalt

Sándor Katsányi: Die Entwicklung des Systems der Weiterbildung der Bibliothekare (380);
 Gespräche über die Bibliothek. Interview mit dem 100 jährigen *Dr. Dénes Kislégi Nagy*, dem lehrstuhlleitenden Universitätsprofessor in Ruhestand (386);
Ferenc Kapui: Bibliotheken von neuen Städten (Mór) (392);
 Die statistischen Daten der allgemeinbildenden Räte- und Gewerkschaftsbibliotheken vom Jahre 1983 (408);
László Móra: Wir präsentieren die Zentralstelle für Information von HUNGEXPO (412).

Cikkeink szerzői

Ecsery Elemér művészettörténész; *Fülöp Géza*, a Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtártudományi tanszékének docense; *Kapui Ferenc*, a Kapuvári Városi Könyvtár igazgatója; *Katsányi Sándor*, az Országos Széchenyi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Kiglicsné Katona Rita*, az OSZK KMK munkatársa; *Liszt László*, a Kecskeméti Megyei Könyvtár igazgatója; *dr. Móra László*, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ ny. osztályvezetője; *Ónódy Miklós* az OSZK ny. főosztályvezető-helyettese; *Páldy Róbert*, a Könyvtáros ny. felelős szerkesztője; *dr. Román Lászlóné*, a Pécsi Megyei Könyvtár igazgatója; *Sáráné Lukácsy Sarolta*, a szegedi Somogyi Könyvtár munkatársa.

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**

A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.

Telefon: 451-758, 664-805

Kiadja: a **Lapkiadó Vállalat**

1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert** vezérigazgató

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (847460/09)

Petőfi Nyomda – 84/40079 Kecskemét, 1984

Felelős vezető: Ablaka István igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hirdlapkézbesítő postahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 60 forint. Egy szám ára 10 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest, Postafőkö 149.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
 MINISZTERIUM
 LAPJA

INDEX: 25 449

Véleményem szerint

**DR. SZ. SZABÓ
LÁSZLÓ**
a debreceni
Kossuth Lajos
Tudományegyetem
docense

nincs minden rendben a kultúra-közvetítők: a tanárok, a közművelődés munkásai, a könyvtárosok műveltségével. Pontosabban a tanárok, népművelők, könyvtárosok *egy része* nem él úgy az önművelés lehetőségével, ahogyan azt foglalkozása, mi több *hivatása* megkívánná és elvárna tőlük.

Hangsúlyozom, *egy része*, és ezzel éppen azokat akarom védeni, akik minden igyekeztükkel törekednek lépést tartani a korrallal. Nyitottak abban is, hogy a szakirodalmat éppen úgy olvassák, mint ahogyan naprakészen ismerik a világ eseményeiben végbement változásokat. Az ilyenek száma — noha ma még ők vannak kisebbségben — tapasztalatom szerint állandóan növekszik.

Nem mondok újat, állíthatná bárki, mert mindig is — és minden szakmában — voltak, akik a diploma megszerzése után elkényelmesedtek, s csak babérjaikon ültek. Ez valóban igaz. Magam például húsz évvel ezelőtt — még könyvtárosként — cikket írtam egy napilapba a könyvtárosok műveltségéről. Kollégától kaptam szemrehányó levelet azzal a végkicsengéssel: még ha így volna is, nem illik a saját fészünkbe piszkítani. Azok nevében is, akik rendszeresen képezik magukat, akkor sem értetem, és most sem értek egyet az ilyen megtevészítő „humánus—megértő” magatartással.

Akkor — két évtizede — csak a könyvtári környezetből meríthettem tapasztalataimat, és

belülről, a fiatalság indulatával kissé vehemen-
sebben hoztam szóba a témát. Ma szélesebb
körűek megfigyeléseim, hiszen hosszú évek óta
felvételiztetek, vizsgáztatok, államvizsgáztatok
az egyetem kiegészítő levelező tagozatán gya-
korló tanárokat, népművelőket, könyvtárosokat.

Abban az időben is találkoztam a dolgozato-
kban helyesírási hibákkal, méltatlankodtam,
amikor Illyés Gyulát összekeverték Illés Bélá-
val, Veres Péter regényét Szabó Pálnak tulaj-
donították. Akkor még elenyésző kisebbségről
volt szó. Mára azonban növekedett a „tájéko-
zatlanok” száma, ráadásul olyanok köréből is,
akik már diplomával rendelkeznek. Az utóbbi
években azzal szoktam kezdeni a felvételi be-
szélgetést: mi volt az utóbbi év olvasmányél-
ménye, egyáltalán mit olvasott el a jelölt abban
az évben. Tapasztalataim megdöbbenőek.
A felvételre, tehát egyetemi *diplomaszerzésre*
jelentkezetteknek egyharmada vagy nem tud
mondani egyetlen szépirodalmi, szakirodalmi
munkát, amit fél év—egy év alatt elolvasott
volna, vagy ha igen, képtelen rá visszaemlé-
kezni. Nyilván azért is, mert a nem olvasók,
önmagukat nem képzők között akadnak olya-
nok is, akik — hallván a többiektől, miket
kérdő a felvételiztető — olvasatlanul hivat-
koznak bizonyos szerzőkre és művekre. De ez
csak az egyik jelenség. Nyilvánvalóan össze-
függ azonban ezzel nem kevés felvételizzőnek a
nyelvi kultúrában való hihetetlen járatlansága
is. A „nem-e volna”, a „meg-e csinálná” egyre
terjed, ahogyan a „felé” névutó használata is a
rag helyett, amikor például valamit közölnek
„valaki felé”.

Az okokat keresni nem volna haszontalan.
Itt csak annyit: nem fogadható el a kultúra-
közvetítők egy részének arra való hivatkozása,
hogy agyonhajszoltak, este is dolgoznak, nincs
idejük, most is ők a nemzet napszámosai... És
abba sem szabad beletörödnünk, hogy a jelen-
legi értékválságos időszakban a kultúra, a mű-
veltség presztízse — sajnos — meredeken zu-
han.

A továbbképzés rendszerének fejlesztése

Napirendre került a továbbképzés. Nem csak a mi szakmánkban: az oktatásügy fejlesztésének új koncepciója is behatóan foglalkozik a pedagógusok továbbképzésének egységes rendszerré formálásával. Az oktatásügyi tervzet, mely a tartalmi *differentiáltság*, a minden pedagógusra kiterjedő *egyetemesség* és a részvételben való *érdekeltség* alappilléreire épül, különösen időszerűvé tette az Országos Könyvtárügyi Tanács döntését: ki kell dolgozni és meg kell vitatni a könyvtárosok továbbképzési rendszerének fejlesztési lehetőségét. Az OKT elhatározása szerint a jelenlegi munkaerőhelyzetből és -szükségletekből, valamint a rendelkezésre álló adottságokból kiindulva meg kell fogalmazni, milyen lépcsőfokok vezetnek a rendszerszerű továbbképzés megvalósítása felé.

Az OKT számára e sorok írója készített előterjesztést, melyet ez év áprilisában vitatott meg a tanács. Az itt következő fejezetek ezen alapulnak, figyelembe veszik azonban a két hivatalos opponens, *Futala Tibor* és *Kiss Jenő* számos értékes észrevételét, valamint az áprilisi vita tanulságait is.

A jelenlegi rendszer kialakulása, fejlődési irányzatok

Minden továbbképzés szükségszerűen ugyanazokat a fejlődési szakaszokat járja be, mint az alapokat adó képzési rendszer — természetesen időbeli eltolódással és rövidebb idő alatt —, tehát kezdetben van a rendszertelen, formátlan, helyesebben: sokféle formájú kezdeményezések korszaka, az „ösköd”; majd kialakul a rendszer: az intézmények és formák, melyek azonban az érdekelteknek csak kis részét tudják befogadni; míg végül megvalósul az általános iskolakötelezettség alapján és min-

tájára az általános továbbképzési rendszer, mely minden érdekelt számára lehetővé (esetleg: kötelezővé) teszi a részvételt.

A magyar könyvtáros-továbbképzés a második fejlődési szakaszban tart. Az 50-es és a 60-as éveket az első, kezdeti szakasz sajátosságai jellemezték. A továbbképzés és az alapképzés összekeveredett, az, amit továbbképzésnek neveztek, általában a hiányzó alapképzés ismereteit közvetítette, a hallgatóság szakképzettségi és munkaterületi szempontból igen vegyes volt: a szakmai minimummal sem rendelkezők és az egyetemi végzettségűek ugyanazt az előadást hallgatták.

A 60-as és a 70-es évek fordulóján alakult ki a szakmai továbbképzés ma is fennálló rendszere. A fordulatot két dolog tette lehetővé: egyrészt a középfokú könyvtárosképző szaktanfolyamok és a tanítóképzők könyvtár—népművelés szakának jóvoltából a könyvtári dolgozók nagyobb része elsajátította a szakmai alapismereteket, tehát volt *kit* továbbképezni, másrészt megkezdődött a könyvtári munkakörök elkülönülése, olyan sajátos munkakörök alakultak ki, mint a gyermekkönyvtárosi, zenei könyvtárosi stb. működési területek, szükségessé vált tehát a specializáló képzés, volt *mire* képezni. A megváltozott szükségleteket helyesen ismerte fel és elégítette ki az időben hosszabb, követelményekben igényes tanfolyamok meghonosításával a Könyvtártudományi és Módszertani Központ *Vadász Ferencné* által vezetett oktatási osztálya.

Ekkor alakult ki az a máig érvényes felfogás, mely tudatosan elkülönítette a kisebb lélegzetű, éppen időszerű kérdésekkel foglalkozó, felfrissítő továbbképzési alkalmakat (ezeket a hálózati központok hatáskörébe utalta) és a hosszabb tanfolyamok keretében megvalósuló, általában szakosító jellegű központi továbbképzéseket (szervezésükre elsősorban a KMK oktatási osztálya kapott megbízást). Kezdetről

fogva szerepelt azonban jámbor óhajként a könyvtárosképző tanszékek nagyobb arányú bekapcsolódása is a központi továbbképzésbe.

Többé-kevésbé kiépültek tehát egy rugalmas továbbképzési rendszer keretei, de ezekbe a keretekbe (legalábbis a valóban színvonalas felsőoktatási és központi továbbképzésekbe) a könyvtári dolgozóknak évente legfeljebb 10 százaléka fér be, tehát 90 százalék számára most sincs más út, mint az alkalmi, ötletszerű továbbképző előadásokon való részvétel, nemely hálózatban még ez sem.

Ha a jövő vágyképét keressük, a fejlődési tendenciák alapján a távlatban olyan továbbképzési rendszer bontakozik ki előttünk, amilyen például az orvosi továbbképzés rendelkezik. Tehát: minden szakemberre kiterjedő, mindenkinek részvételi lehetőséget nyújtó, ezért általánosan kötelezővé tehető rendszer; az általános szakmai ismereteket felújító és a szakosító tanfolyamok kettőssége; a továbbképzés szerves kapcsolódása az alapképzéshez, ennek megfelelően az alapképzettségi szintek szerinti elhatárolása, helyzetének jogszabályokkal történő megerősítése, presztízisének besorolási kategóriákkal és bérkategóriákkal való alátámasztása.

Cselekvési stratégia

A következő években a továbbképzés egyes területeinek célirányos és következetes továbbfejlesztésével elő kell készíteni a terület egészére kiterjedő intézményes szabályozás lehetőségét. A továbbképzésnek fokozatosán igazodnia kell a könyvtári dolgozók végzettségi szintjeihez: határozottan el kell különíteni a diplomás könyvtárosok és a könyvtárkezelők továbbképzését. A hangsúlyt a diplomás könyvtárosok továbbképzésének színvonal-emelésére kell helyezni. Az ő továbbképzésük központi tanfolyamokon történik, melyeket a tanszékek, a KMK, illetve a koordinációs központok szerveznek, s melyek követelményszintjét (óraszám, vizsga stb.) a Művelődési Minisztérium könyvtári osztálya szabja meg. A könyvtárkezelők továbbképzése a kiképző intézmények, tehát a koordinációs, illetve a hálózati központok feladata — a központilag meghatározott követelményszintnek megfelelően. Könyvtárkezelői tanfolyam szervezésére csak olyan intézmény kapjon engedélyt, mely a szervezett továbbképzés gondját is vállalja.

El kell érni, hogy minden friss diplomás

száma szakképzettségének megszerzése után tíz éven belül lehetőség nyíljon valamilyen intenzív továbbképzési formában való részvételre; ugyanakkor a személyzeti fejlesztési terven keresztül befolyásolni kell a könyvtárakat és a fenntartókat, hogy a fiatal szakemberek e lehetőséggel valóban élhessenek és éljenek is.

Az említettekkel párhuzamosan az érdekek rendszerét úgy kell alakítani, hogy az egyének és az intézmények számára természetes követelménnyé váljon a továbbképzésben való részvétel. Fokozni kell a kínálat tartalmi és formai gazdagságát, s a legnagyobb mértékben figyelembe kell venni a valóságos igényeket. Az érdekeltég megteremtésének fontos és elháríthatatlan lépése a könyvtári munkakörök olyan katalógusának felállítás, mely feltűnteti a speciális végzettséget kívánó munkaköröket (gyermekkönyvtáros, zenei könyvtáros, szak-tájékoztató stb.), s meghatározza a betöltésükhöz kívánatos képesítést. A munkakör betöltéséhez javasolt továbbképzési tanfolyamok vizsgával zárulnának, s e vizsgák nem formális „ritusok” lennének, hanem a szakmai értékelés eszközei. A hallgatók érdekeltisége a tanfolyam sikeres elvégzésében minden másnál jobban szavatolná a színvonal emelése érdekében tett erőfeszítések eredményességét.

Elérendő cél a továbbképzési rendszer egyetemessége. Ez nem jelenti feltétlenül a mindenki számára kötelező jelleget. Legyen a továbbképzés (a továbbképzési alkalmak) megteremtése a szervező intézmények számára kötelező, a résztvevők számára azonban fakultatív. Az egyetemességet a kötelezővé tevő jogszabályoknál hatásosabban képes garantálni az ösztönzők jól kiépített rendszere.

A továbbképzésben részt vevő intézmények és feladataik

a) Az *ELTE* könyvtártudományi tanszéke. Fő területe a tágan értelmezett — s így a diploma utáni, posztgraduális képzést is magában foglaló — továbbképzési tevékenységben a másoddiplomás, illetve a kiegészítő képzés. Ezen belül hosszú évek óta sikeres, nélkülözhetetlen forma a szakmai információs másoddiplomás képzés; a tanszék tervezi e forma közművelődési változatát is, amelynek kívánatos mielőbbi megvalósulása. Ugyancsak másoddiplomás, illetve kiegészítő formában hir-

dették meg 1984-ben a zenei szakkönyvtárosok képzését.

A tanszék évek óta rendszeresen indít könyvtárszakon (speciális jelleg nélkül) másoddiplomás, illetve kiegészítő képzést. E szak tantervi problémáját éppen ez a kettős jelleg adja: a nem könyvtári diplomával jelentkezők oktatását a könyvtárosi alapoknál kell kezdeni, ami a könyvtárszakos főiskolai diplomával jelentkezetek számára időrablás. Előnyös lenne — a tanszék is erre törekszik — a másoddiplomások, illetve a könyvtárszakos főiskolai diplomások csoportjának szétválasztása, mert ezáltal az utóbbiaknak ésszerű, magasabb szakmai színvonalú tantervet lehetne készíteni.

b) *A tanárképző főiskolák könyvtárostanszékei.* A nyíregyházi és a szombathelyi főiskolákon is folyik másoddiplomás képzés: tanár szakos vagy más felsőfokú végzettséggel rendelkezők jelentkezhetnek a könyvtár szakra. Ezen belül a tanítóképző főiskolák könyvtári szakkollégiumát végzetteknek is lehetőségük van a kiegészítő képzésben való részvételre.

A dolgok természetes rendje szerint a könyvtárosképző tanszékeknek a továbbképzés meghatározó bázisaivá kellene válniuk. Ehhez mindenképp a differenciált munkát, a szakterületen való elmélyülést lehetővé tevő tanári létszám (10—15 oktató) és nyugodt kutatói-alkotói munkalehetőség szükséges. Bár igen sok főiskolai tanszéken oktatnak könyvtárosi ismereteket, ennyi tanár csak a szombathelyi főiskolán tanít. A továbbképzés felőli megközelítés igazolja a könyvtárügynek azt a régi felfogását, hogy hosszabb távon a képzőintézmények számának növelése helyett célravezetőbb néhány központi helyzetű intézmény számbeli és minőségi megerősítése.

A tanárképző főiskolák könyvtáros tanszékei részei egy nagyobb egységnek, amelyben a továbbképzés eddig még nem volt égető feladat. A pedagógus-továbbképzés új koncepciója azonban már a pedagógusképző felsőoktatási intézményeket is számba veszi. Ennek a széles körű programnak a részeként kell majd a tanszékeknek jobban bekapcsolódniuk a könyvtáros-továbbképzés rendszerébe: különösen az iskolai könyvtárosok továbbképzésében vár rájuk kiemelt szerep.

c) *Könyvtártudományi és Módszertani Központ.* A több mint tíz éve kialakult gyakorlatnak megfelelően az OSZK KMK korábban oktatási, jelenleg módszertani, kutatási és továbbképzési osztálya a központi továbbképző

tanfolyamok szervezője. Az egy, illetve két féléves tanfolyamokból évente ötöt-hatot indít ez az intézmény, s az általa nyújtott ilyenfajta választékot a rövid, egy-két hetes tanfolyamok egészítik ki.

A KMK-nak ezt a szerepét a jövőben is célszerű csorbitás nélkül fenntartani. Lehetővé kell tenni, hogy a Várban megfelelő alapterületű, elhelyezésű és felszerelésű oktatóterem álljon kizárólag a központi továbbképzés rendelkezésére. A következő két-három évben a jelenlegi keretet (öt-hat hosszabb és néhány rövidebb tanfolyam) kell fenntartani, nagyobb távlatban viszont célszerű a kínálatot növelni. Az oktatás módszerét hatékonyabbá kell tenni.

A jövőben két új feladattal kívánatos bővíteni a KMK ez irányú tevékenységét: egyrészt legyen módszertani gondozója a már képesítést szerzett könyvtárkezelők hálózati továbbképzésének, másrészt pedig kísérije figyelemmel, tárja fel és részben hangolja össze a különféle intézmények által szervezett könyvtáros szakmai továbbképzések programját.

E szerepén belül mérje fel az egyes könyvtár típusok továbbképzési igényeit; gyűjtse össze a koordinációs központok és az oktatási intézmények továbbképzési programjait; tegye ezeket nyilvánossá az érdekeltek számára; a továbbképzési lehetőségekről minden évben adjon a könyvtárosoknak összesített, friss tájékoztatást.

Az OSZK KMK és az ELTE könyvtártudományi tanszéke között a továbbképzésben már eddig is kialakult hasznos munkakapcsolatot a jövőben (kiterjesztve a budapesti főiskolai könyvtárosképző tanszékre is) tovább kell fejleszteni; bizonyos kiemelt továbbképzési feladatokat — például a tanítóképző főiskolák könyvtárosi szakkollégiumán végzettek kiegészítő képzését — az említett intézmények közösen oldhatnak meg.

d) *A koordinációs központok* a szakmai továbbképzési rendszer fejlesztésének, a tematikai kínálat gazdagításának kulcsintézményei. Kívánatos, hogy az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum két-három évenként szervezzen egy-egy nagyobb tanfolyamot, mégpedig általános felfrissítő tanfolyamot a szakterület diplomás könyvtárosainak; specializálódást nyújtó könyvtárosi tanfolyamot a saját szakterületen; az intézmények által művelt szakterület ismeretanyagával, tartalmi kérdéseivel foglalkozó tanfolyamot a könyvtári munka szerint történő megközelí-

tésben. (Bővebb kifejtését lásd a képzés tartalmát tárgyaló fejezetben.)

e) *Hálózati központok.* Jelenlegi tevékenységüket — a friss információk gyors szétszórása, a korszerű szemléletmódra nevelés egy-két napos konferenciák keretében — két területen kell kiegészíteniük: az általuk kiképzett könyvtárkezelők külön kategóriaként történő rendszeres továbbképzése; rövidebb tanfolyamok szervezése, kész tanfolyam-sémák átvételével (például a katalogizálás új szabványairól), ezáltal a központi tanfolyamok tehermentesítése.

f) *A Magyar Könyvtárosok Egyesülete.* Az egyesület mind az általános könyvtárügyi témák terén, mind az egyes szekciók sajátos témaköreiben rendszeresen szervez tájékoztató, látókörbővítő jellegű előadásokat.

g) *Nem könyvtári intézmények.* A jövőben az eddigi gyakorlatnál sokkal nagyobb mértékben ajánlatos igénybe venni a nem könyvtári jellegű képző—továbbképző intézmények (egyetemek, főiskolák, Országos Vezetőképző Intézet, Országos Pedagógiai Intézet stb.) szolgáltatásait. Mindenekelőtt a szakkönyvtárak rendelkezhetnek meg az intézmény által művelt szakterületen képesítéssel nem rendelkező dolgozóik részére az illető tudományterület valamelyik felsőoktatási intézményében (például a műszaki, orvosi, jogi stb. felsőoktatási intézményekben) egy- vagy több éves kiegészítő képzést.

A továbbképzés tartalma

a) *Általános felújító tanfolyamok.* Nem speciális ismeretkörre képeznek ki, hanem a könyvtári tevékenység egész területét átfogják (az egy-két személyes könyvtárak dolgozóinak szólnak), vagy egy-egy tágabb területen (olvasószolgálat; dokumentumleírás és leíró katalógusok szerkesztése; osztályozás és szakkatalógus-szerkesztés stb.) a korábbi ismereteket újjakkal egészítik ki, felfrissítik, részben elmélyítik. Könyvtárpolitikai szerepüket nem lehet túlbecsülni, ugyanis a legfontosabb stratégiai feladatokra (például gépesítés, együttműködés, rendszerszemlélet stb.) ezek készítik elő a könyvtárosokat, alakítják ki a helyes szemléletmódot. Megjegyzendő, hogy a kis könyvtárak dolgozóit érintő, a könyvtári munka egészét átfogó, rendszeres és igényes tanfolyam típusa eddig hiányzott a lehetőségek közül, emiatt a továbbképzés szempontjából ez volt a leghatározottabb réteg.

Külföldön beváltak a gyermeknevelésből visszatérő nők „reaktivizáló” tanfolyamai, ki kell tehát próbálni nálunk is a hosszabb gyestről visszatérők felfrissítő képzését.

A tudásfelújító tanfolyamokkal összefüggésben külön meg kell említenünk a könyvtárkezelők megoldandó továbbképzési gondjait. Igaz, hogy a könyvtárkezelői tanfolyamok törzsanyagát képező könyvtártechnológiai ismeretek viszonylag tartósak, ámde ezek az alapismeretek még a könyvtárkezelők szintjén is továbbfejlesztést igényelnek a tényleges munkakörök (például az olvasószolgálat, a feldolgozó munka, a gyerekekkel foglalkozó munkakörök stb.) szükségleteinek megfelelően. E rétegek számára — a könyvtárosi továbbképzések megcsontosodott formáival gyökeresen szakítva — a gyakorlati ismereteket gyakorlati módon átadó továbbképzési formákat kell kidolgozni. Az alapképzés oktatási eszköztárának (tankönyv, feladatgyűjtemény, nyomtatványgyűjtemény stb.) elkészülte után időszzerűvé válik a továbbképzést szolgáló eszközök elkészítése (hangzó-képes dokumentumok, feladatlapok stb.).

b) *A meglevő képesítést elmélyítő, újabb képesítési fokozatot adó formák.* Ilyenek: tanárképző főiskolai kiegészítő képzés a tanítóképző főiskolán könyvtári szakkollégiumot végzetek részére; egyetemi kiegészítő a főiskolai könyvtári diplomával rendelkezőknek; tudományos fokozatok.

Mivel a magasabb fokozatot adó, iskola-rendszerű továbbtanulási formák kellő lehetőséget nyújtanak a szakmai előmenetelhez, számbeli fejlesztésre e téren nincs szükség. A legnagyobb problémákra más összefüggésben már utaltunk: 1. Az „egyszakosok” száma túlzottan megnőtt. 2. A főiskolai könyvtárszakon végzetek részére az egyetemi kiegészítő szak anyagának nagy része csak ismétlés, ezért feltétlenül szétválasztandó a főiskolai könyvtárszakon végzetek és a nem könyvtárszakon végzetek egyetemi kiegészítő (másoddiplomás) képzése. 3. Egyetlen a képzési bázisok földrajzi eloszlása: Budapest hiányzik a főiskolai szintű kiegészítő képzés.

c) *A speciális könyvtári munkakörökre való képzés.* Vannak munkakörök, melyek speciálisabbak annál, hogysem az alapképzéstől várhatnánk el a teljes értékű felkészítést rájuk, de általánosabbak, semhogy a betanítást csupán a helyi erőkre bizzuk. Ilyen például a zenei könyvtárosi, a gyermekkönyvtárosi stb. munkakör. Kíváncsún volnánk a munkakörök jegyzé-

két felállítani, és végleges betöltésüket jogszabállyal, de legalább művelődési minisztériumi irányelvvel a megfelelő központi tanfolyam sikeres elvégzéséhez kötni. E jogszabály vagy irányelv léte egyúttal arra is kötelezné a könyvtárügyet, hogy meghatározott időközönként (4–5 évenként) ismételje meg ezeket a tanfolyamokat, tehát minden érdekelt számára tegye lehetővé a részvételt.

Rendszeresen visszatérő, viszonylag „stabil” tanfolyamokról lévén szó, a könyvtárosképző tanszékek bekapcsolódása e ponton különösen indokoltnak látszik.

d) *Rövid céltanfolyamok.* Az elmélyült és többrétű ismeretgyarapítást nyújtó továbbképzési lehetőségek mellett is szükség van olyan rövid tanfolyamokra, melyek új időszzerű feladatokra, tennivalókra készítik föl az érdekelt dolgozókat (például az új szabványok, új eljárások bevezetésekor). A teljesség kedvéért említjük meg ezt a formát felsorolásunkban, hiszen a kényszerítő igény és szükség mindig létrehozza őket; hosszú távra azonban ilyenek nem tervezhetők, szabályozásuk fölösleges.

e) *A könyvtár által közvetített szakterület ismereteit megalapozó tanfolyamok.* Továbbképzési gyakorlatunknak talán legsúlyosabb egyoldalúsága, hogy a különféle szakterületek könyvtárai által közvetített szakismeret (például az orvosi, műszaki, jogi stb. ismeretek) elsajátításának továbbképzési formái alig-alig szerveződtek meg. Az adott szakterület felsőoktatási intézményének elvégzése minden érdekelt könyvtáros számára egyszerűen megoldhatatlan feladat volna, másrészt megengedhetetlen fénnyűzés is, hiszen ezek az adott tudomány (szakma) művelésére készítik fel a hallgatókat, a könyvtári dolgozók nagyobb részének viszont nem a szakma művelése, hanem megismerése a célja.

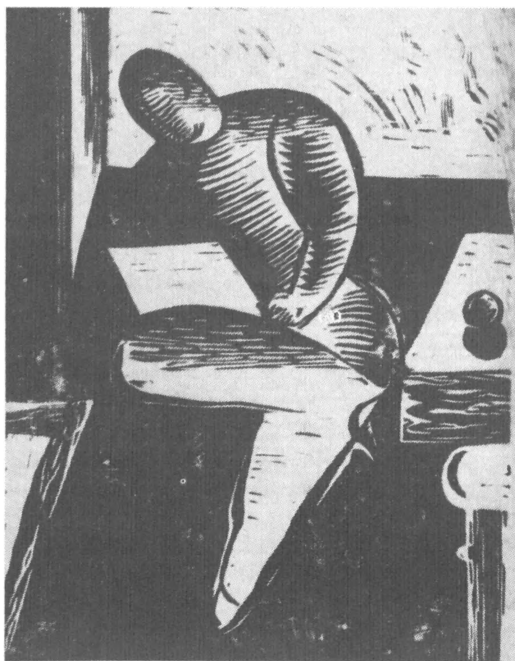
A könyvtári koordinációs központok egyik legfontosabb továbbképzési feladata, hogy az illető tudományterület valamelyik felsőoktatási vagy továbbképzési intézményétől (például műszaki, közgazdasági, jogi egyetem, Mérnöki Továbbképző Intézet stb.) rendeljenek meg olyan egy- vagy több éves céltanfolyamokat, melyek a művelt szakterületen képesítéssel nem rendelkező könyvtárosok részére az áttekintéshez és a saját munkájukhoz szükséges szakismereteket nyújtják, a terminológiai alapismeretektől a szakmát érintő keresőnyelvekben való elmélyülésig és a korszerű eszközrendszer (terminál, illetve COM-, azaz számítógéppel készített mikrofilmjegyzékek) elsajá-

titásáig. E szakterületi bevezető tanfolyamok más könyvtári hálózatok érintett dolgozói (például a közművelődési könyvtárak szakreferensei) számára is legyenek nyilvánosak.

Megfontolandó, hogy a közművelődési könyvtárakban dolgozó egyszakos könyvtárosok egy részének is hasonló keretben lehetne-e alkalmat adni valamely humán szakterület elsajátítására, mégpedig a könyvtári tevékenység szükségleteihez szabott formában.

f) *Vezetői tanfolyamok.* A vezetőképző intézményekkel (Országos Vezetőképző Intézet, a Művelődési Minisztérium Vezetőképző és Továbbképző Intézete stb.) együttműködve lehetőséget kell adni a vezető beosztásba kerülő könyvtárosoknak ilyen irányú ismeretek és készségek szerzésére központi tanfolyamok keretében. E tanfolyamok a vezető kiválasztásban, az utánpótlás-nevelésben is fontos szerepet játszhatnak.

g) *Nyelvtanulás.* A könyvtárosok nyelvismerete (különösen a szakkönyvtárakban és a felsőoktatási könyvtárakban dolgozóké) közvetlenül befolyásolja szakmai tevékenységüket, ezért a nyelvtanfolyamokon való részvételt a szakmai továbbképzési rendszer részének tekintjük. A valóban intenzív és hatásos, nyelvizsgálával záruló szervezett nyelvtanulási alkalmak számát növelni kell, a könyvtárosok széle-

sebb körének kell a részvételt lehetővé tenni.

Megjegyzés. Áttekintésünk azokat az ismerettartományokat ölelte fel, melyek a könyvtárosi tevékenységgel közvetlen kapcsolatban állnak. Nem térünk ki az általános műveltség, a világnézeti, a politikai ismeretek továbbképzési formában történő gazdagítására, ezen ismeretek átadása ugyanis a könyvtárosok körénél jóval tágabb rendszer keretében történik.

Gazdasági kérdések — hatékonyság

A tanfolyamok költségeinek fedezésére három forrás lehetséges: a résztvevő, a munkáltató, a szervező intézmény költségvállalása, illetve ezek valamilyen kombinációja.

A hazai könyvtárügyben kialakult gyakorlat szerint a résztvevők útiköltségét és szállásdíját a munkáltató fizeti (ez a tanfolyam teljes költségének körülbelül kétharmad része); az előadói díjakat és a szervezéssel kapcsolatos költségeket (a maradék egyharmad részt) pedig a szervező intézmény.

A költségek egy részét elvileg át lehetne hárítani a résztvevőkre; ez azonban helytelen lépés volna mindaddig, amíg a tanfolyam nem nyújt számukra jogszabályokkal garantált anyagi előnyt. Viszonyainknak jobban megfelel az a gyakorlat, hogy a szervező intézmény vállalja magára a költségek nagyobbik részét. Így van ez azokban a szocialista országokban is, ahol a könyvtárügy önálló továbbképzési házakkal rendelkezik. Azonban éppen az ott szerzett tapasztalatok mutatják, hogy a távolabbi vidéken működő házak esetében a szervezési nehézségek, az állandósult működési zavarok lerontják az önálló intézmény létében rejlő előnyöket. Nagyobb távon a továbbképzés színvonalas és gazdaságos megoldása egy budapesti könyvtárosi továbbképzési ház létrehozását követeli meg.

Ismételten felmerül az a javaslat, hogy a továbbképzési költségek nagyobb hányadát a munkáltatóra kell hárítani. Véleményünk szerint e téren különbséget kell tenni a nyilvános szolgálatot teljesítő könyvtárak és a vállalati könyvtárak között. A nyilvános könyvtárak dolgozói számára a továbbképzés különféle formáiban való részvételt éppen olyan alapvető jognak tartjuk, mint a különféle alapképzési formákban való részvételt; helytelen volna ezt a jelenleginél még jobban kötni a fenntartó anyagi lehetőségeihez, sőt éppen arra kellene

törekedni, hogy a kedvezőtlen helyzetűek (például a távoli falvak diplomás könyvtárosai) központi keret terhére vehessenek részt a továbbképzésekben. Egyetértünk viszont azzal, hogy legyenek a vállalatok által megvásárolható céltanfolyamok is (például az új katalógus-szerkesztési szabványok könnyebb elsajátítására). E megfontolásokon kívül nem tartunk időszerűnek egyéb lényegi változtatást a továbbképzés kialakult gazdasági szerkezetében.

A továbbképzés hatékonysága növelhető, ha egyértelműbbé tesszük a hallgatók *érdekeltségét*, nagyobb mértékben alkalmazunk intenzív oktatási *módszereket* és korszerű *eszközöket*. Ha a hallgatók *érdekeltsége* munkahelyi előmenetelükben, besorolásukban, bérezésükben is kifejezésre jutna, a számonkérés differenciáltabb eszközeit (beszámolók, vizsga, minősítés) lehetne alkalmazni. A jelenlegi körülmények között ezek gyakran formálissá válnak.

Az oktatási *módszerek* terén még nagyobb mértékben el kell szakadni a hagyományos frontális (előadásos) módszertől, helyette az egyéni és a kollektív problémafelismerésre és problémamegoldásra épülő módszereket kell alkalmazni. A jelenleginél nagyobb teret kell kapnia a hallgatók munkáltató módszerű oktatásának is. Jobban kell élni a valódi intenzív levelező oktatás előnyeivel.

A korszerű módszerek térhódításának feltétele a megfelelő *eszkőztár* kialakítása. Az előadásos formák túltengése akkor mérsékelhető, ha a tanfolyamok törzsanyaga jegyzet formájában a hallgatók rendelkezésére bocsátható. Eseményi esetben egy-egy úttörő jellegű továbbképző tanfolyam előadásai gyűjteményes kötetbe formálódva segítik az utánuk járók útját. A problémamegoldó, munkáltató oktatási módszer nélkülözhetetlen eszközei a könyvtári esettanulmányok, helyzetgyakorlatok gyűjteményei, a példatárak és feladatgyűjtemények. A könyvtári tevékenység bizonyos területei (például a dokumentumleírás, osztályozás) jól programozhatók, e területeken a programozott tankönyv a tárgy természetének megfelelő oktatási eszköz. Más területen viszont a gyakorlati könyvtári tevékenység tipikus problémahelyzeteinek szemléletes felidézése a legjobban videoprogramok révén valósítható meg.

A korszerű oktatástechnikai eszközök előteremtése a szakmai továbbképzés központjaiban nem megoldhatatlan feladat. Nagyobb gondot okoz a technikai eszközök korszerű, színvonalas tartalommal való megtöltése.

Katsányi Sándor

Beszélgetések a könyvtárról

„A könyvtárak a szellem
tárgyiasult emlékei...”

Dr. Kislégi Nagy Dénes 1884-ben született Titelben. 1932-től a Pécsi Tudományegyetem jogi karának magántanára, 1942-től 1948-ig a kolozsvári egyetem közgazdasági karának professzora a gazdaságpolitikai és statisztikai tanszéken; 1948-tól 1957 szeptemberéig a pécsi tudományegyetem állam- és jogtudományi karának tanszékvezető egyetemi tanára. Számos tudományos mű szerzője a közgazdaságtan, a statisztika, a filozófia és a szociológia köréből; sok klasszikus marxista mű (például a Német ideológia, a Gazdasági-filozófiai kéziratok, valamint Marx doktori értekezésének és Engels ifjúkori leveleinek magyar nyelvű fordítója. Filozófiai doktori értekezését 1971-ben (87 éves korában!) védte meg. Dolgozatának címe: Émile Durkheim és iskolája.

— *Professzor úr, engedje meg, hogy eláruljam a Könyvtáros folyóirat olvasóinak az Ön korát, azt, hogy június 21-én volt 100 éves. Eddigi élete tehát a társadalmi fejlődés, a műveltség és a művelődés szempontjából minőségi változásokat mutató, jól szakaszolható időszakot fog át. Kérem, mondja el nekünk, milyen szerepet tulajdonít az emberi társadalom fejlődésében a könyvtáraknak?*

— Az én véleményem szerint a könyvtárak az emberi társadalom szellemiségének épp olyan raktárai, egyben ihletői, mint a fizikai munkának, az anyagi fejlődésnek a szerszámok, gépek, a technika. Élővé mindkettőt csak az emberi munkához való kapcsolódásuk teszi. Mondanom sem kell tehát, hogy milyen veszteséget jelentett és jelenthet az emberiségnek egy-egy könyvtár pusztulása. Azt sem tudhatjuk, hogy mit kellett emiatt újrakezdeni, ismét felfedezni. Elegendő, ha csupán az alexandriai könyvtárra utalok, amelyet ha barbárul el nem pusztítanak, talán ma is megvolnának a nagy görög lírikusok munkái, s talán kézbe vehetnénk Livius ma hiányzó kötetét is. Úgy tar-

tom tehát, hogy a kultúrának létrejötte óta mindig szerves része, a művelődésnek pedig elengedhetetlen feltétele és egyik leghatalmasabb fegyvere a könyvtár. Már itt hozzá kell tennem, nagyon fontos, hogy ma már nemcsak a szűk szellemi elitnek, hanem mindenkinek rendelkezésére áll a nagyon sokféle formában differenciálódott könyvtárak sokasága.

Ha a történelem meghatározó erejének a technikai fejlődést tekintjük, mint ahogyan ezt Marx is teszi, akkor ez a szempont a könyvtárak fejlődésében is nagy jelentőségű. Előbb már párhuzamba állítottam az emberiség szellemi és anyagi fejlődését, és azt mondtam, hogy az előbbinek a könyvtárak, az utóbbinak a munkaeszközök a tárgyiasult emlékei és bizonyítékai. De nemcsak ilyen kapcsolat van a szellemi fejlődés, a könyvtárak és a technika között. A könyvtárak léte és társadalmi jelentőségének növekedése szempontjából egy-egy technikai felfedezés alapvető jelentőségűnek bizonyult. Elegendő itt csak arra utalnom, hogy az írás feltalálása után milyen korszakos fordulat volt a könyvnyomtatás feltalálása is. Nem tudom, eszünkbe jut-e élegszer, hogy

milyen nagy jelentőségű például a gépi szedés, amely lehetővé tette a szellemi termékek gyors és óriási méretű megjelenését, elterjedését.

Erről jut eszembe egy személyes emlékem, amelynek magyar vonatkozása is van. Quintana spanyol költőnek van egy ódája, amelyet a könyvnyomtatás feltalálásáról, Gutenberg dicsőítésére írt. Bizarr, rapszodikus költemény. Ennek a költeménynek két kultúrtörténeti érdekessége van. Az egyik, hogy Engels fordította németre, és ez az első olyan írása, amely alá a saját nevét írta, és nem Friedrich Oswald álnéven jelent meg; a másik érdekessége, hogy ez a vers 1840-ben a *Gutenberg-albumban* láttott napvilágot, amely Vörösmarty „A Gutenberg-albumba” című versét is közli, és a kötet végén fakszimilében megtalálhatók az albumban szereplő összes írók aláírásai, köztük tehát együtt Engelsé és Vörösmartyé is. Quintana költeményét az Engels-féle német fordításból én ültettem át magyarra. Részleteket közöltem belőle 1964-ben a *Jelenkor* egyik számában, a teljes fordítás pedig Marx és Engels műveinek 41. kötetében található. Quintana Gutenberg tettét az ember, a szellem szabadságaként, annak nevében üdvözlí. Azt mondhatnánk tehát Quintana nyomán, hogy a könyvtárak, amelyek az emberi szellem tárgyasult emlékeinek tárházai, egyben az emberi szellem szabadságának letéteményesei és feltételei.

— *Kérem, beszéljen nekünk könyvtári élményeiről: mikor, hol, hogyan és mely könyvtárakkal került kapcsolatba, melyek voltak „kedvenc” könyvtárai, és miért éppen azok?*

— Életemkoromnál és hivatásomnál fogva nagy könyvtári kutatói múltra tekinthetek vissza. A könyvtárakkal való kapcsolatomban — családi könyvtárunkat nem számítva — a Budapesti Református Főgimnáziumban kezdődött, ahol nyolc évig tanultam. A gimnázium önképzőköreinek volt egy jó könyvtára, melyet rendszeresen használtam. Emellett sok könyvet vásároltam is, főleg magyar klasszikusokat. Azt hiszem, szerénytelenség nélkül elmondhatom, hogy nemcsak szerettem, hanem ismertem is az irodalmat. Gondolom, ezt bizonyítja, hogy a bölcsészettudományi karon tett alapvizsgám után tanárom, *Beöthy Zsolt* nagyon megdicsért, és a többi professzor is gratulált. Tulajdonképpen ez az egy vizsgám volt, amelyikre diadalmasan tekinthetek vissza. Nagyon sok vizsgát tettem azóta, de ilyen szép eredménnyel egyet sem. Rendszeresen használtam a klasszika-filológiai tanszék könyvtárát, és ma is hálásan emlékszem vissza arra, hogy a kért,

de hiányzó munkákat mindig meghozatták valahonnét számomra. Ez nagyon fontos volt, hiszen betegségem miatt egy év késedelemmel tettem le a szakvizsgát, utána a doktorátust, és a szakdolgozatomhoz, amely a szokráteszi erotikáról szólt, nagyon sok könyvre, köztük sok eredeti nyelvűre volt szükségem.

1907 novemberében szereztem meg a bölcsészettudományi doktorátust. Közben érdeklődésem egyre inkább túlnőtt a klasszika-filológia körén, a társadalmi problémák, a társadalomtudományok felé fordult. A doktorátus után egy évet állami ösztöndíjjal Párizsban töltöttem. Ez idő alatt nem annyira könyvtárhasználó, mint inkább könyvvásárló voltam. Olvastam, olvastam, közben a nyelvet tanultam és a Sorbonne-ra jártam, ahol *Durkheimet*, *Bergson*t hallgattam. Ittam magamba a társadalomismeretet, a szociológiát. Meghatározó jelentőségű volt számomra és életem végéig elkísér a *Dienes-házaspárral*: Valériával és Pállal való ismeretségem, barátságom. Mindkettő zseniális tehetségű fiatal tudós volt. Politikai radikalizmusuk, a szocializmussal való rokonszenvük, lelkesedésük nagy hatást tett rám. Ők és egyéb párizsi tényezők okozták, hogy mérsékelt tanulási vágyam itt teljes erővel lángra kapott.

Hazatérve búcsút mondtam a filológiának és egyre erőteljesebben kezdtem a szociális kérdésekkel foglalkozni. Beléptem a Társadalomtudományi Társaságba, amelynek ekkor *Pikler Gyula* volt az elnöke, *Szabó Ervin* az alelnöke és *Jászi Oszkár* a titkára. Micsoda nevek! Bekapcsolódtam a *Huszadik Század* olvasókörébe, több cikkem jelent meg a folyóiratban. Mindez nem független a könyvtárakkal való kapcsolatomtól, mert nagyrészt meghatározta irodalmi szükségleteimet és könyvtárhasználatomat. *Úgy érzem, nekem is volt némi szerepem abban, hogy a Fővárosi Könyvtár szociológiai szakkönyvtárrá alakult.* Szabó Ervinnek többször tettem javaslatot, ajánlást külföldön megjelent, tudományos értéket képviselő könyvek beszerzésére. Ma is hálásan gondolok arra, hogy amit kértem, mindig meghozatta. Egyebek között például így került a Fővárosi Könyvtárba *Frazernek*, a nagy angol etnológusnak *The Golden Bough. A Study in Magic and Religion* című, 12 kötetes munkája is, úgy 1911 körül. Ebből a nagy munkából a 60-as években nálunk is megjelent egy fordítás, válogatás „Aranyág” címmel. (J. G. Frazer: Az aranyág. Ford. Bodrogi Tibor. 1965, Gondolat. 440 l.)

— *Kérem, professzor úr, beszéljen tanári működéséről, és arról, hogyan használta és használta diákjaival a könyvtárakat oktatómunkája során?*

— Az 1907/1908-as tanévet az előírt gyakorlat megszerzése végett a gyakorló főgimnáziumban töltöttem. 1908 májusában átestem a kötelező próbatanításon és letettem a pedagógiai vizsgát. 1909 szeptemberében a Közoktatásiügyi Minisztérium *Vári Rezső* tanár helyettesítésével bízott meg. A Ferenc József Intézet és Érseki Főgimnáziumban néhány hónapig a görög nyelvet tanítottam. 1910 szeptemberében segédtanári kinevezést kaptam az V. kerületi Markó utcai gimnáziumba. Úgy tudom, később Berzsényi Gimnáziumnak hívták. Az első osztály latin és magyar tanítását bízták rám, emellett osztályfőnök is voltam. Emlékezetem szerint az iskolák könyvtárainak nem sok hasznát vettük akkoriban. Ennek több oka volt: a pénz hiánya, a laikusság a gyűjtésben, vagy éppen a könyvtár rendeltetésének rossz értelmezése. Egyszer, egy később megjelent cikkemben kifogásoltam is, hogy megrendelték, megvásárolták a folyóiratokat, aztán szigorúan őrizték, ahelyett, hogy a tanárok kezébe adták volna.

— *Fontosnak itéli az iskolai könyvtárakat ma is? És milyen szerepet szánna nekik?*

— Nagyon fontosnak. De mivel ezek nem lehetnek nagy könyvtárak, nem is kell, hogy azok legyenek, nagyon gondosan kell kiválasztani, hogy mit gyűjtsenek, mit őrizzenek, és a beszerzett könyveket, folyóiratokat hogyan hasznosítsák az oktatásban. Lehetetlennek tartom tehát, hogy az iskolákban levő könyvtárakban ne legyen minden szabadon hozzáférhető az ott tanító pedagógusoknak és a tanulóknak is. Persze, lehet, hogy így van. Nincsenek erről ismereteim.

— *Elnézést, hogy megszakítottam, kérem, folytassa ezt az érdekes, élettörténetbe ágyazott sajátos könyvtártörténetet.*

— Tanári működésem alatt elvégeztem a jogi egyetemet is, megszereztem az államtudományi doktorátust. Ekkor egy év tanulmányi szabadságot kértem és kaptam, amelynek első felét Londonban töltöttem. Látja, ezek valóságos könyvtári hónapok voltak! Az időm jó részét a British Museumban töltöttem.

— *A Britishben sok híres ember búvárkodott. Ez a könyvtár szinte születési helye néhány nagy tudományos munkának is.*

— Igen, például Marx és Engels. Híres magyarok nem jutnak eszembe... A British Mu-

seum könyvtára csodálatos, rendkívül gazdag könyvtár. Az volt már akkor is, nyilván ma szintén egyik vezető könyvtára a világnak. Én elsősorban etnográfiai munkákkal foglalkoztam itt, mert megérlelődött bennem az a gondolat, hogy az emberi munka bölcséletéről írok egy nagyobb terjedelmű munkát. Ennek keretében fel akartam dolgozni a szerszámok eredetét és történetét. Egyébként londoni tartózkodásom alatt — az előbb említett tervemmel összefüggésben — beiratkoztam a London School of Economicsra. Itt hallgattam *Hobson*t, a munkások ügyének első nagy képviselőjét. Előadást is tartottam Durkheim módszeréről. Akkor már elég jól ismertem elméletét, az araukánokról írt munkáját, a primitív vallásokról szóló tanait. Londoni tartózkodásom alatt tanultam, írtam, olvastam, minden értelmes tevékenységem a könyvtárhoz kapcsolt tehát.

Az 1914-es év első felét Párizsban töltöttem, és ekkor — első párizsi tartózkodásommal ellentétben — sok könyvtári kutatással foglalkoztam. Ma is jól emlékszem arra, hogy minden ebéd után a Bibliothèque Nationale-ba mentem, ott olvastam, dolgoztam, majd négy óra tájban gyalog mentem a Sorbonne-ra, ahol Durkheim előadásait hallgattam. (Azt hiszem, nem sokan élünk már a tanítványai közül!) Vacsora után viszont mindig a Sainte Geneviève könyvtárba mentem, mert az este tizig nyitva volt. Látja, *ez is nagyon fontos, hogy legyenek sokáig nyitvatartó könyvtárak, legalább a nagy városokban!* Ebben a könyvtárban gyűjtöttem az adatokat a munkáról tervezett dolgozatomhoz. Az első fejezet el is készült, és megjelent a *Közgazdasági Szemle* 1916-os évfolyamában. Ez elég nagy feltűnést keltett akkor szakmai körökben, de ha most visszagon-dolok rá, sok kifogásolnivalót találok benne. Egyébként személyesen is beszéltem Durkheimmel, akinek átadtam a róla írott tanulmányomat, és említettem neki, hogy a munka filozófiájával foglalkozom. Életem végéig bá-nom, hogy nem fogadtam el a javaslatát, hogy készítsék számára egy dolgozatot. Azt mon-dhatom, hogy a párizsi hónapokat a Sorbonne-on és a könyvtárakban töltöttem. Emiatt sok látnivalót elmulasztottam, amit utólag nagyon sajnálok, de ez nem a könyvtárak „bűne”!

Hazajövetelem után csakhamar kitört az első világháború, s a bécsi hadügyminisztérium sajtóosztályára kerültem. A Hofbibliothek használatát nem sorolhatom az emlékeim közé, egyszerűen mert kényelmesebb megoldást vá-

lasztottam a könyvtárba járás helyett. A sajtóiroda egyik munkatársa a Hofbibliothek tisztviselője volt, s ő elhozott nekem minden könyvet, amit kértem. Ez is gazdag gyűjteményű könyvtár lehetett, mert nem emlékszem, hogy olyasmit kértem, amit nem kaptam volna meg. Egyébként az itt töltött időt nem használtam ki kellően, sajnos, lemondtam tervezett nagy munkám folytatásáról is. Erre csak a háború után kerülhetett sor. Akkor egy korábbi cikket, amely azzal foglalkozott, milyen szerepet tulajdonítottak a munkának a nagy filozófusok, nagyobb dolgozattá „növesztettem”. Ezt magam ugyan nem tartottam nagyon jónak, de sikerült vele magántanári képesítést szereznem a pécsi egyetemen.

A két háború közötti években visszatértem kedvenc magyarországi könyvtáramba, a Fővárosi Könyvtárba. A pécsi könyvtárakat akkor még nem igen használtam, mert a Fővárosi Könyvtár tökéletesen kielégítette az igényeimet, másrészt Pécsen csak magántanár voltam, fő munkahelyem a Kereskedelmi Akadémia volt. 16 évig!

1942-ben kineveztek a kolozsvári egyetemre, ahol hat évig tanítottam statisztikát és közgazdaságtant. A kolozsvári egyetemi könyvtár is a legjobb magyar könyvtárak közé tartozott. Egyébként kolozsvári működésem alatt sok könyvet szereztem a budapesti Egyetemi

Könyvtárból, sokat dolgoztam ott is, mindaddig, amíg a hitlerista csapatok meg nem szállták Magyarországot. Következő állomáshe-lyem Pécs volt.

— *És a pécsi évek? Hogyan segítették a pécsi könyvtárak professzor úr tudományos és oktató munkáját?*

— Nagy elismeréssel és köszönettel tartozom a Pécsi Egyetemi Könyvtárnak. Kolozsvárról hazatérve Pécsre, a politikai gazdaságtant oktattam. Nem kisebb feladat várt rám, mint az, hogy a marxizmus—leninizmust elemezzem. Ehhez sok könyvre volt szükségem, és elmondhatom, hogy a könyvtár mind beszerezte. Ennek köszönhető, hogy el merem mondani: két éven keresztül, amíg ezt a tárgyat tanítottam, szakszerű előadásokban ismertettem például a Szovjetunó tervezdaságát és azokat a gazdasági-politikai intézkedéseket, amelyeket Lenin kezdeményezett.

Sajnos, a Rákosi-korszakban a könyvtárba is bevonult a kontárkodás. Ha jól emlékszem, egy kapust ültettek az igazgatói székbe, aki — természetesen — elcsapott néhány kitűnő munkatársat, és helyükbe magához hasonló kontárokat ültetett. Szerencsére nem sokáig tartott ez az időszak, a megmaradt szakemberek megfelelő munkakörbe kerültek, a tudományos munka segítségét is felkészült szakemberek vették át. Ők mindent meghoztak, amire szükségem volt. Belföldön elsősorban a pesti Egyetemi Könyvtárral volt gyümölcsöző a könyvtárközi kapcsolat, de ennek az „eszköznek” segítségével elérhetővé vált az egész világ. Mint érdekességet említem, hogy egy Durkheimre vonatkozó könyvet az orléans-i egyetemi könyvtárból, sok közgazdasági munkát az Egyesült Államokból, elsősorban a New Jersey-i könyvtárból kaptam meg.

Nem akarok itt nevet felsorolni a Pécsi Egyetemi Könyvtár dolgozói közül, egyet mégis megemlítek, aki sajnos, már nem él, de aki — szerény véleményem szerint — a legmagasabb színvonalú könyvtári tevékenység ideáltípusát képviselte. Ez *Babicsné Ponesz Aranka* volt. Hálásan emlékszem vissza rá tudásáért és segítőkészségéért.

— *Befejezésül: Mit üzen professzor úr a „mának” és a „holnapnak”, a könyvtárak fenntartóinak és nekünk, könyvtárosoknak?*

— Erre a kérdésre nagyon nehéz válaszolni, különösen ha arra gondolok, hogy az alatt a száz év alatt, ami az én életemet keretezte, milyen hatalmas haladást tett a technika. Amikor én megszülettem, a bicikli volt a nagy

találmány. Azóta született az autó, a tenger-alattjáró, a repülőgép, az űrhajó; csodás dolgok a kémia területén, például a penicillin és a fogamzásgátló készítmények. Ha tehát erre a száz évre gondolok, és arra, hogy mi lesz később, szinte kedvem volna azt mondani, hogy a jövő századokat óriási szerszámkultúra fogja jellemezni. Egyben kedvem volna igazat adni *Bergsonnak*, aki azt mondta, hogy az emberi fejlődés olyan óriási tempóban halad előre, hogy legyőz majd minden akadályt, talán még a halált is.

— *És a szerszám-kultúrának ebben a hatalmas, világméretű jövő századában lesz helyük a könyvtáraknak?*

— Hát éppen ez az: nem tudnám megjósolni, hogy a mikrotechnika fejlődése következtében századok múlva milyen formát fognak öl-

teni a könyvtárak. *Egy bizonyos: a szellem termékeit az emberiség valamilyen formában meg fogja őrizni. E formák egyike minden bizonnyal a könyvtár lesz, amely már ma is több ezer éves múltra tekinthet vissza.* De nem tudjuk megmondani, milyen lesz a jövő századok emberének az életkerete. Az erről való racionális gondolkodást az is gátolja, hogy az embert szinte ünnepélyes hangulat fogja el, ha arra gondol, hogy az ember már ma is „világegyetemi hatalom”, és mind nagyobb hódításai vannak a mindenségben. Egyébként én a létet csodának tartom, és *Platónnal* együtt valom, hogy minden filozófia kezdete a csodálkozás. Én csodálkozással nézem a fejlődést, ami ezt a századot jellemzi, és csodálkozással gondolok arra, hogy milyen lesz a jövő.

Dr. Román Lászlóné

Kitüntetések

Az Elnöki Tanács hazánk felszabadulásának 39. évfordulója alkalmából, eredményes munkája elismeréséül *Zircz Péternek*, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgató-helyettesének a MUNKA ÉRDEMREND arany fokozatát adományozta.

A művelődési miniszter eredményes munkája elismeréseként *Jónás Károlynak*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezető-helyettesének; nyugállományba vonulásuk alkalmából, eredményes munkájuk elismeréseként *Németh Mária*nak, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főmunkatársának, *Tóth Sándornak*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár könyvtárosának és *Tamási Istvánnak*, a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár gazdasági igazgatójának; az 1984. évi nemzetközi nőnap alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül *Borbély Lajos*nak, a Dunavecsei Vikár Béla Községi Könyvtár olvasószolgálati könyvtárosának, *dr. Horváth Attila*nak, a szolnoki Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár gyermek-könyvtári csoportvezetőjének és *Kelecsényi István*nak, az FSZEK főkönyvtárosának A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT; nyugállományba vonulása alkalmából, eredményes munkája elismeréseként *Salomváry György*nek; eredményes munkája elismeréseként

Apatiai Péternek, az Országgyűlési Könyvtár adatfeldolgozójának; az 1984. évi Nemzetközi Nőnap alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül *Haydené Kis Zsuzsanna*nak, az Országos Széchényi Könyvtár szakalkalmazottjának, *Jávor Péternak*, az OSZK osztályvezető-helyettesének és *Kurunczi Mihály*nak, a Csanádpalotai Nagyközségi Könyvtár könyvtárosának a KIVÁLÓ MUNKÁÉRT kitüntetést adományozta; *Diamant Tibor*nek, a szegedi József Attila Tudományegyetem könyvtárosát, *Garami István*nek, a Jánoshalmi Közművelődési és Sportintézmények könyvtárosát, valamint *Szél Mariann*et, az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtárosát MINISZTERI DICSÉRETben részesítette.

A művelődési miniszter a Forradalmi Ifjúsági Napok alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül *Vargáné Herman Anikó*nak, a Mátészalkai Városi Könyvtár könyvtárosának A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést adományozta; *Bíró Ferenc*et, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár könyvtárosát, *Csapóné Gyarmati Irén*t, a Tamási Egyesült Közművelődési Intézmények könyvtárosát, *Palkó Borbálát*, a Tolna megyei Könyvtár (Szekszárd) könyvtárosát és *Szili Csabán*et, a pécsi Pollack Mihály Műszaki Főiskola könyvtárosát MINISZTERI DICSÉRETben részesítette.

Hallottuk,

hogy a Magyar Könyvtárosok Egyesülete alapítása ötvenedik évfordulójának megünneplésére készül. Előde, a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete ugyanis 1935. június 26-án a Magyar Tudományos Akadémia előadótermében tartotta alakuló közgyűlését. Az ott elfogadott alapszabály az egyesület célját így határozta meg: „1) A könyvtár- és levéltárügy tudományos és közcéljainak felkarolása. 2) A könyvtárosok és levéltárosok közti állandó kapcsolat biztosítása. 3) A könyvtárosok és levéltárosok testületi érdekeinek támogatása. 4) A könyvkultúra előmozdítása.” E célok elérésére az egyesület „tudományos és ismeretterjesztő előadásokat tart, könyvtáros- és levéltársképző tanfolyamokat rendez, a lehetőséghez képest folyóiratot vagy időszaki kiadványt ad ki, és a könyvtár- és levéltárügyet érintő kiadványok megjelenését anyagi támogatásban részesíti.”

Bár azóta az egyesület gyökeresen más gazdasági és társadalmi környezetben fejt ki működését, az itt idézett, nagyon általánosan megfogalmazott célokkal a mai utódok is lényegében egyetérthetnek. Érdemes tehát a fél évszázad elmúltával feltárniuk az elindulás gyökereit, levonni a megtett út tanulságait, s az önvizsgálat jegyében a mostani szükségletek és kívánalmak szemszögéből megvonni a mérleget. Ezért határozott úgy az elmúlt év őszén az MKE vezetősége, hogy 1985-ben ünnepélyesen megemlékezik az egyesület alapításának ötvenedik évfordulójáról. Az ünnepség előkészítésére dr. Havasi Zoltánnak, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgató-helyettesének elnökletével külön bizottság alakult, amely kidolgozza a megemlékezés programját. E program — mint arról már hírt adtunk — az MKE 1985-ös vándorgyűlésének keretében valósul meg. Az ünnepélyes plenáris ülésre 1985.

augusztus 28-án kerül sor Budapesten, a nemzetközi szakmai szervezetek, az MKE-vel szorosabb kapcsolatot tartó külföldi társegyesületek, valamint a hazai szakmai és tudományos társaságok meghívottainak jelenlétében. Részt vesznek az ülésen a külföldön élő magyar könyvtárosok is, akik számára augusztus 26. és 29. között megrendezik a Magyar Könyvtárosok II. Tudományos Találkozóját. (Az első 1980 augusztusában tartották.) Az egyesület számít arra, hogy a hazai tudományos és kulturális élet képviselőin kívül a könyvtárosok és a levéltárosok nagy számban vesznek részt az ünnepi ülésen, ezért a szervező bizottság nagyobb befogadóképességű teremben kívánja az összejövetelt megtartani. Az ülésen elhangzó előadások rövid történelmi visszapillantás után érinteni fogják mindazokat a területeket, amelyeken az egyesületnek vállalt feladatai vannak.

A vándorgyűléssel egyidőben az Országos Széchényi Könyvtár új épületében, a Várban az egyesület történetét bemutató kiállítás nyílik meg. Ezzel kapcsolatban felhívjuk olvasóink figyelmét, hogy mindazok, akiknek az egyesület történetével összefüggő dokumentumok vannak birtokukban (levelek, nyomtatványok, régi tagsági igazolványok, rendezvényekről, az egyesületben tisztséget viselt könyvtárosokról készített fényképek stb.), bocsássák ezeket a kiállítást szervezők rendelkezésére, akik már most megkezdtek a gyűjtőmunkát. Különösen fontosak volnának az 1935 és 1962 közötti időszakra vonatkozó dokumentumok, mert ezekből jelenleg alig áll rendelkezésre valami. Az egyesület címére (Magyar Könyvtárosok Egyesülete 1014 Budapest, Üri u. 54.) eljuttatott dokumentumokat a kiállítás után az egyesület visszajuttatja a tulajdonosoknak.

A Könyvtáros egyes számai — tizenkét hónapra visszamenőleg — kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkől kérhetők.

A móri Radó Antal Városi Könyvtár

Fejér megye legfiatalabb városának, Mór-nak a lélekszáma 1984. január 1-én meghaladta a 15 ezer főt. A hajdan mezőgazdaságáról, elsősorban szőlőműveléséről híres településen ma már az ipar játssza a fő szerepet. A szőlőművelés természetesen megmaradt. Elsősorban az állami gazdaság foglalkozik szőlőműveléssel, de e mellett az ágazat mellett a gyümölcsstermesztés és a termékek élelmiszeripari feldolgozása is jelentős. A helyi Kossuth Tsz a növénytermesztésen és az állattenyésztésen kívül szintén foglalkozik szőlőműveléssel is. Az e téren elért kimagasló eredményekért Mór már 1901-ben önálló borvidékké nyilvánították, s a móri borok ma is megállják helyüket a hazai és a külföldi piacokon.

Az ipari termelés fokozatosan hódított tért Mórón. 1917 és 1945 között egy szénbányája működött, jelenleg a Bányászati Aknamélyítő Vállalat bakonyi körzetének 3—4. számú üzeme dolgozik itt. Egyik nagy ipari létesítménye a Csepel Vas- és Fémművek Cső- és Elektrodagyára, mely mintegy 800 embert foglalkoztat. Még többen, mintegy 1300-an dolgoznak az Ikarus móri gyáregységében. A Móri Állami Gazdaság csupán az élelmiszeripari feldolgozás keretében körülbelül 800 dolgozót foglalkoztat. E nagyobb üzemek eredményein kívül számottevő a szolgáltató ipari szövetkezetek termelési értéke is. Az utóbbi évtizedben felgyorsult a lakásépítés, s dinamikus fejlődés jellemzi ma is az ifjú várost. Nagyt lépett előre a lakosság egészségügyi, szociális, kommunális ellátása terén. Kórháza, gimnáziuma, szakközép- és zeneiskolája, kiterjedt üzlethálózata van Mórnak.

Közművelődési feladatkört betöltő könyvtárak valószínűleg csak a 19. század utolsó két évtizedében létesültek Mórón. Amint *Neményi László* 1979-ben megjelent írásából megtudtuk, legrégibb közülük az 1887-ben alapí-

tott és 1948-ig működő *Mór és Vidéke Ipartestületének* könyvtára, melynek fenntartója 1928-tól 1935-ig a *Móri Ipartestület Társas-Köre*, ezután pedig az *Iparoskör*, Mór néven szerepelt. Több egyesületi könyvtár alakult még ebben az időben, ezekről azonban most nem kívánunk szólni. Arról viszont igen, hogy a feltevések szerint már 1935-ben működött *Mór Nagyközség Népkönyvtára*, amelynek körülbelül három és félezer könyve a község házában kapott helyet. A második világháború után csak az iparoskör könyvtára és a községi népkönyvtár maradt meg, de egyik sem folytatott rendszeres kölcsönzést. Csupán a székesfehérvári körzeti könyvtár 1949 végén létesített letéti könyvtára teremtette meg a rendszeres kölcsönzés feltételeit. A könyvtár egyetlen, mindössze 24 négyzetméteres helyiségből állt, könyvtárlománya körülbelül 1200 kötet volt. A járási könyvtár megalakulásáig, 1952-ig havonta 4—5 alkalommal, később 12—13 alkalommal tartott nyitva. A járási könyvtár megnyitására 1954. augusztus 29-én került sor. A létesítéskor kapott helyiségeinek egy részét később más célokra vették igénybe, emiatt a könyvtár szinte kezdettől fogva elhelyezési gondokkal küszködött. Jelenlegi elhelyezésének gondolata 1966-ban vetődött fel, de megvalósítására még tizenkét évet kellett várni. Alapításának esztendejében a járási könyvtárnak 510 olvasója volt; ez a szám a könyvtár mai, végleges helyére költözésének első évében 1941-re emelkedett.

Otthont ad a Lamberg-kastély

1978. november 5-e nagy fordulatot hozott a könyvtár életében. Megkezdte működését az új, immár végleges helyén a Radó Antal Nagyközségi-Járási Könyvtár. A működési feltéte-

lek nagyot változtak. A 403 négyzetméter alapterületű új könyvtár ugyan elmarad a szakmai irányelvekben javasolt nagyságtól, de még néhány évig megoldja a könyvtár az ideig megoldatlan raktározási gondját. A Lamberg-kastély 1762—64-ben épült, az időszak egyik legszebb késő barokk alkotása. A felszabadulást követően szociális otthon kapott helyet a falai között, majd átmenetileg a Járási Hivatal, illetve az általános iskola; oldalszárnyát az óvoda is igénybe vette. 1970 és 1977 között mintegy 15 millió forintos költséggel felújították, 1978-ban pedig 4,5 millió költséggel berendezték, felszerelték az épületet. Földszintjén a móri művelődési központ klubszobáit, szakköri helyiségeit, emeletén a könyvtárat alakították ki. A könyvtári épületrész funkcionális tervét *Pintér Béla*, a könyvtár akkori igazgatója, a berendezést *Minári Pál* belsőépítész tervei alapján a pápai TÖVÁLL készítette el.

Az új épületbe történt áttelepülés óriási minőségi változást hozott a könyvtár életébe. Fennállása óta először nyílt lehetősége arra, hogy esztétikailag is kifogástalan környezetben tårhassa olvasói elé állományát, folyóiratokkal és kézikönyvekkel jól felszerelt olvasóteremben teremtsen lehetőséget a helyben olvasásra. Most valósult meg a könyvtár régi álma, hogy önálló gyermekrészlege létesüljön, és korszerűen felszerelt zenei részleggel bővüljenek szolgáltatásai.

A könyvtár az új épületben az emeleti részen kívül a földszinten ruhatárat, 40 négyzetméteres folyóirat-olvasót kapott. Az emeleten a felnõtteknek 64 négyzetméteres alapterületű olvasótermet és 119 négyzetméteres szabadpolcos kölcsönzõteret, 87 négyzetméteres gyermekrészleget, mellette 20 négyzetméteres zenei részleget rendeztek be. (A zenei szolgáltatások a földszinti folyóirat-olvasóban is igénybe vehetõk.) Az emeleti szinten 3 × 20 négyzetméteres munkahelyek és további 2 × 8 négyzetméteren raktárak kialakítására is lehetőség nyílt. A kastély termei, lakószobái egymásba nyíló, hangulatosan tagolt terek kialakítását tették lehetővé, melyeket a nagyméretű szárnyasajtók impozáns folyosóval nyitnak egybe az épület teljes hosszában.

A helyben levõ állományt — 1978-ban több mint 37 ezer kötetet — 1278 polcfolyóméteren helyezték el. Egy raktári folyóméterre 29 kötet jutott. Figyelembe véve a gyarapítás mértékét, ez arra utal, hogy néhány év múlva gondot fog okozni a könyvek elhelyezése, raktározása.

A technikai felszereltség jónak mondható.

Mikrofilm-olvasó, A/4-es mérettel dolgozó Prexer-hõmásoló és Gramaprint (ormig) sokszorosító, négy írógép, valamint egy tizenkét állomásos házi telefonközpont áll a dolgozók rendelkezésére. A zenei részleg felszereltsége szintén jónak mondható. A stúdió berendezése egyidejûleg hatféle program közvetítését teszi lehetővé. Az emeleti hallgatóterben 14, a földszinti folyóirat-olvasóban 8 pár fejhallgató található. A négy Lenco-lemezjátszó, az AKAI orsós magnetofon-dekk, az RA 5053 jelû Prometheus rádió, valamint a mikrofonom programjait öt BEAG AET — 230 típusú erõsítõ és egy BEAG AET — 210 típusú erõsítõ-keverõ közvetítésével juttatják el a hallgatóhelyekre. A berendezés valamennyi egysége kétcsatornás: sztereofonikus, a hallgatók igényeik szerint maguk állíthatják be a kívánt hangerõt.

Az új helyiség adta lehetõségeket a könyvtárosok igyekeztek kihasználni. A megnövekedett létszám, a megfelelõ munkakörülmények, a fenntartó által juttatott költségvetési összegek lehetővé tették a könyvtár állományának, szolgáltatásainak nagyarányú fejlesztését. Az állománygyarapításra szánt összeg már a költözést megelőzõ 2—3 évben alkalmas volt arra, hogy a könyvtár megvásárolja a legszükségesebb kézikönyveket, az ifjúsági irodalmat, melyet az új helyen már nem tud nélkülözni. Így történt, hogy a költözést megelőzõ, mintegy három évben az állomány 17 és félezer könyvvel gyarapodott, 760 ezer forint értékben. A törzssanyagot általában 4—6, az ifjúsági műveket átlag 10 példányban szereztek be, míg az egyéb művek rendelése egy-két példányos volt. A korábbi aránytalanságok megszüntetése céljából évek óta erõtíjesen vásárolták az ifjúsági szépirodalmat és általában az ismeretterjesztõ és a szakirodalmat. Nagy súlyt fektettek az alkalmazott tudományok, közülük is a technika, továbbá a mezõgazdasági szakirodalom beszerzésére. A 60-as években elõtérbe állították a kézikönyvtári állomány nagyarányú fejlesztését, a hiányok kiegészítését. A felnõttek olvasótermének kézikönyvtári állománya már a költözés idõpontjában meghaladta a három és félezret, a segédkönyvtár pedig mintegy 700 kötetes volt. Ekkor már igen jó összetételû anyagot tartalmazott mind a két részleg.

A feldolgozók is eredményes munkát végeztek. Betûrendes szerzõi és külön betûrendes címrendszõ-katalógus készült a teljes állományról, valamint ETO-rendszerû szakkatalógus a felnõtt részlegrõl. A gyermekrészleg könyveirõl ugyancsak betûrendes szerzõi és

címrendszo-, valamint ETO-rendszerű szak-katalógus, a felnőtt részleg számára több tárgyszó-katalógus készült. A zenei részleg hanglemezeit több dimenziós katalógus tárja fel. Az irodalomtörténeti tanulmánykötetek és folyóiratok recenzió-katalógusa szintén elkészült.

A könyvtár adottságai most már lehetővé tették, hogy a tájékoztatás passzív formái mellett az aktív, szétsugárzó formákat is alkalmazzák. A régi, nyomasztóan szűkös körülmények és az akkori személyi ellátottság közepette gondolni sem lehetett bibliográfiák és egyéb kiadványok közreadására. A megváltozott körülmények új távlatokat teremtettek ezen a téren is. A szóbeli általános tájékoztatás mellett a könyvtár vállalt irodalomkutatásokat, és a felmerülő igények szerint készít bibliográfiákat is. Az elmúlt időszakban több, a zenével, a pedagógiával, a sakkozással foglalkozó ajánló, úgynevezett kisbibliográfiát készített. A központi könyvtár (anyakönyvtár) két fiókkönyvtárat és két letéti könyvtárat is irányít és lát el feldolgozott könyvvállománnyal a város területén, továbbá 14 községi könyvtár szakmai felügyeletét és rendszeres módszertani irányítását is ellátja.

Talán az elmondottakból is kitűnik, hogy a könyvtár tervszerűen készült a városi rangnak megfelelő színvonal elérésére. Felkészülését segítette Mór nagyközség tanácsa, hogy az új viszonyoknak megfelelő színvonalas és sokirányú tevékenység bontakozhasson ki.

A város könyvtára

Mór 1984. január 1. óta város, s ennek megfelelően könyvtára, a Radó Antal Városi Könyvtár is még csupán pár hónapos, ennek ellenére nem jár gyermekcipőben. Ezt bizonyítják elért eredményei és mindennapi tevékenysége. A könyvtár állománya 1983. december 31-én 87 243 egység volt. Ebből időszaki kiadvány 911, hangzó dokumentum 2118, mikrofilm 92, egyéb egység 558. A könyvtár állományának nagysága és annak fejlődése, a település lélekszámát tekintve, szinte egyedülálló. *Az 1983-ban beszerzett és állományba vett kötetek száma például 18 660 volt.* Ebből időszaki kiadvány 4, hangzó dokumentum 190, egyéb beszerzett dokumentum pedig 226. Gyarapításra 1983-ban 560 174 forintot költött, az eredeti költségvetésből 240 475 forintot, egyéb forrásból pedig 319 699 forintot. Az állomány rendszeres gondozására utal az a

**A Lamberg-kastély
Emeletén a Radó Antal Városi Könyvtár**

tény is, hogy a könyvtárosok évenként végeznek állományapasztást, 1983-ban 2339 kötetet vontak ki az állományból. Jelenleg a fölös példányok kivonását végzik.

A könyvtárba járó időszaki kiadványok (folyóiratok) száma 195, példányszáma 281. A fiókok részére is a központi könyvtár rendel folyóiratokat. A külföldi folyóiratok száma 44. Ezek közül néhány cím: Pravda, Berliner Zeitung, Eulenspiegel, ABC Zeitung, Jugend und Technik, Pif.

A könyvtárba beiratkozott olvasók száma az új helyen ugrásszerűen megnőtt. 1983-ban az olvasók száma 2914 volt, a 14 éven aluliaké 1587. A kölcsönzött kötetek száma 68 ezer.

A legfontosabb szolgáltatás a kölcsönzés a jól összeválogatott állományból, továbbá a kézikönyvek és a zenei részleg helybeni használata, a könyvtárközi kölcsönzés, különféle irodalomkutatások, bibliográfiák készítése, valamint sokfajta rendezvény: író-olvasó találkozók, irodalmi estek, könyvtári és irodalmi vetélkedők, rendhagyó irodalomórák középiskolai és általános iskolai tanulóknak, a legkisebeknek mesedélutánok, rajzpályázat, népszokások és néphagyományok feldolgozása, szavalóversenyek szervezése (a nemzetiségiak részére is) stb.

Hétfő kivételével minden nap van kölcsönzés 10 órától 19 óráig. A gyermekkönyvtárban szintén, az eltérés csupán az, hogy ez 18 óráig tart nyitva. A zenei részleg szolgáltatásai minden nap 10-től 16 óráig vehetők igénybe ugyancsak hétfő kivételével.

Az olvasók tájékozódását szolgáló katalógu-

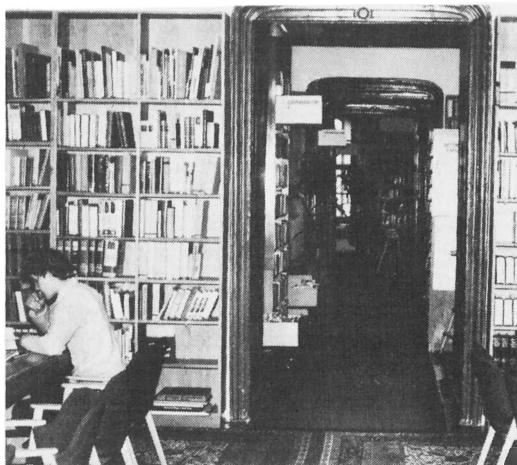
sok tovább épülnek. Elkezdődött a helyismereti gyűjtemény kialakítása s az eddig összegyűjtött anyag feldolgozása, katalogizálása. A könyvtárnak a városban található közművelődési intézményekkel jó a kapcsolata, munkakapcsolatnak is nevezhető. Csupán egy példa: Ha a művelődési központ kiállítást szervez valamely festő, szobrász vagy kerámikus munkáiból, a könyvtár már a kiállítás megnyitása előtt egy hónappal kisebb könyvkiállítást készít, bemutatja a városba érkező művész munkásságáról szóló írásokat és a művész egy jellegzetes alkotását is.

Megkérdeztük Kovács Ferencet, a tanács művelődési, egészségügyi és sportosztályának vezetőjét, a városi tanács elnökhelyettesét, hogyan itéli meg a könyvtár munkáját, szerinte megfelel-e az a városi igényeknek. Válaszában elmondta, hogy a könyvtár felkészítése a városi követelmények teljesítésére már évekkel ezelőtt megkezdődött. A helyi vezetés látta e fontos közművelődési intézmény fejlesztésének szükségességét, ezért döntött úgy, hogy megfelelő elhelyezést teremtsen számára. A legjobb megoldásnak a Lamberg-kastélyba való költöztetést látták. Ami a költség öta történt — az olvasók számának nagyarányú emelkedése, a könyvtár szolgáltatásainak kiterjesztése, új szolgáltatások indítása —, azt bizonyítja, hogy a könyvtárra fordított forintok jól kamatoztak, s e kamatok élvezői Mór város lakosai. A könyvtár, a könyvtárosok munkájáról pedig a jól összeállított, nagy értékű gyűjtemény és annak hozzáférhetősége, feldolgozottsága,

nem utolsósorban pedig a könyvtárhasználók elégedettsége tanúskodik. A könyvtár dolgozói tervszerű vásárlásaikkal már az új könyvtár átadásának pillanatában kivívták az olvasók elismerését a kiváló alapgyűjtemény megteremtéséért. Az elért eredmények mellett azonban tennivalók is jelentkeznek. Nemsokára meg kell oldanunk a könyvtár raktározási gondját egy raktárhelyiség juttatásával. Elképzelések már vannak, terveinket e téren is szeretnénk valóra váltani. Addig is, amíg erre sor kerülhet, újabb fiókkönyvtár létrehozásával kívánunk a raktározási gondokon enyhíteni. Ez év márciusában beszámoltunk a városi tanács végrehajtó bizottságának az elmúlt évi közművelődési tervek végrehajtásáról — mondotta Kovács Ferenc, aki végül a következő összefoglaló megállapításokat idézte e beszámolóból: „A könyvtár feladatai a fiatalkorúak olvasóvá nevelése terén meghatározóak. Alapvető feladatának tekinti a tanulóifjúság körében a könyv, az olvasás megszerettetését mellett a könyvtárhasználati ismeretek elsajátítását. A könyvtár kapcsolata az intézményekkel és az üzemekkel bővült, és rendszeressé vált. A könyvtári szolgáltatások színvonala emelkedett. Az előadóművész—közönség, író—olvasó találkozók száma és minőségi színvonala emelkedett... A tárgyi feltételek az elmúlt évben nem változtak jelentős mértékben. Új létesítményként lépett be 1983. aug. 20-án a November 7. lakótelepi iskolában kialakított közös működtetésű fiókkönyvtár, amely az általános iskolai tanulókon kívül a felnőtt lakosságnak is kölcsönöz... A személyi feltételekben kedvező változás történt a könyvtárban. A 11 főfoglalkozású dolgozóból csak 1 fő nem rendelkezik szakképzettséggel.”

★

Részlet a könyvtárból

Milyen a móri Radó Antal Városi Könyvtár? Megfelel-e a városi rangnak? Az anyagiak, az épület és fenntartási költségek még nem oldanak meg mindent, az épületet tartalommal a könyvtár dolgozóinak kell megtölteniük. Úgy találtuk, a könyvtárosok Móron mindent el is követnek annak érdekében, hogy a könyvtár a város lakóinak könyvtárává váljék, a lakosok második otthona legyen. Ottjártamkor meggyőződhettem arról, hogy a város lakói magukénak érzik a könyvtárt, s otthonosan mozognak a polcok között a segítőkész könyvtárosok körében.

Kapui Ferenc

Mikrofilmlapon a Somogyi Könyvtár régi katalógusai II.

A Somogyi Könyvtár új épületében a több szinten való elhelyezkedés számos, még a beköltözés előtt megoldandó problémát vetett fel. Közöttük mint az egyik nagyon fontosat, a meglevő kétfajta (nagyalakú és szabvány szerinti) cédulakatalógus több példányos másolatának előállítását, hogy ezek a katalógusok a szükségleteknek megfelelő számban álljanak az olvasók, illetve a tájékoztató szolgálat rendelkezésére.

A katalógusok többszörözésére a leggazdaságosabb megoldásnak a mikrofilmlapra fényképezés bizonyult. Papírmásolatok esetében ugyanis a kétféle katalógushoz négy-négy példánnyal számolva, 460 ezer nagyalakú és 800 ezer szabványméretű cédulamásolatot kellett volna előállítani. A számítások szerint ezek elkészítéséhez több mint háromezer óra gép-
idő és mintegy 1,5 millió forint anyagi fedezet szükséges. Az így készülő kétféle katalógus helyigénye négy-négy példányban 60 polcfolyóméter (a nagy alakú cédulák tékái számára) és 680 katalógusfiók, valamint a használatukhoz szükséges kb. 70–80 négyzetméter terület.

Ezzel szemben mikrofilmen a kétfajta katalógus négy-négy használati példányának előállítása — az előzetes számítások szerint — az alapnegatívval és a másolást szolgáló diapoziatívval együtt sem kerül lényegesen többbe, mint a papírmásolatok előállítási költségének egyharmada. A mikrofilmes katalógus tárolási és használati helyigénye az olvasásukhoz szükséges berendezésekkel együtt sem éri el a cédulakatalógusok helyigényének egytizedét. A 179 tékában tárolt nagyalakú katalógus terjedelme mindössze 1927 mikrofilmlap, míg a 200 ezer szabványméretű cédulát 400 mikrofilmlapra lehet fényképezni.

Ez annyit jelent, hogy a több mint 113 ezer tételt tartalmazó nagyalakú katalógus mikrofilmei négy, a 200 ezer tételt tartalmazó szab-

vány méretű cédulakatalógus mikrofilmei pedig egy katalógusfiók-méretű dobozban kényelmesen elférnek.

Így a Somogyi Könyvtár kétfajta katalógusának egy mikrofilmes példánya összesen öt tároló dobozban, a használatát szolgáló mikrofilmolvasó-készülékkel együtt egyetlen íróasztalon elhelyezhető.

Néhány technikai jellemző

A katalógusokat A 6 formátumú (105 × 148 milliméteres) szabványméretű, ezüsthalogenid fényérzékeny rétegű, negatív mikrofilmlapokra fényképezték.

Ezekre a mikrofilmlapokra a Magyarországon általánosan használt (PENTAKTA A—100 típusú) felvevővel mikrofilmlaponként legfeljebb hat sorban 12, összesen 72 kép fényképezhető. Esetünkben azonban az első képsor helyét címfejelzőként fenn kellett tartani a mikrofilmlapok besorolási indexe és sor-száma részére. A fennmaradó 60 képhelyből pedig egyet a mikrofilmlap belső indexe foglal el. Így a nagyalakú katalóguslapok, illetve a szabványméretű cédulák mikrofilmezésére 59 képhely, szaknyelven *képmező* maradt. A nagyalakú katalóguslapokból egy képmezőre általában egy tételt lehetett fényképezni. Természetesen akadtak olyan többlapos tételek, amelyek adott esetben csak két-három vagy több képmezőn fértek el.

Ezzel szemben a szabványméretű katalógus-cédulákból átlag 8–10 fényképezhető egy képmezőre, s így egy-egy mikrofilmlapon 500—550 cédula képe is elfér. Amíg a nagyalakú katalógus egy-egy mikrofilmlapján legfeljebb 59 tétel lehetett, addig a szabványméretű katalógus mikrofilmlapján ennek csaknem a tízszerese. Így érthetővé válik, hogy a fele annyi tételtől álló nagyalakú katalógushoz miért kel-

lett majd ötszörte több mikrofilmlap, mint a szabványméretűhöz.

A negatív mikrofilmlapok, úgynevezett alapnegatívok, elvileg egyenértékűek az eredeti katalógussal. Ezért archivális példánynak tekintendők, s így kell kezelni őket, óvni a sérüléstől, elvesztéstől. Azért, hogy az alapnegatívok károsodás nélkül megővhatók legyenek, munkapéldányként szolgáló, ugyancsak ezüsthálogenid fényérzékeny rétegű, diapozitív mikrofilmlapok készültek róluk. E diapozitív másolatok egyetlen funkciója: az alapnegatívok kimélése érdekében a használati példány diazo mikrofilmlapjait ezekről másolják.

A negatív film (mivel a katalógusok mikrofilmezésre való előkészítésének költségei is terhelik) a legdrágább, mintegy tíz-tizenkétszerese a diapozitív előállítási költségeinek.

A használati példányként szolgáló diazo mikrofilmlapok legfontosabb jellemzője, hogy fényérzékeny rétegük (nem ezüsthálogenid) nem a film felületén van, hanem annak felső rétegébe vegyítették. Ezért kevésbé sérülékenyek, ráadásul — mivel nem hagyományos fényképezési másolással készülnek — jóval olcsóbbak, körülbelül feleannyiba kerülnek, mint az ezüsthálogenid diapozitív.

A diapozitív mikrofilmlapokról tetszés szerinti időben és példányszámban lehet diazo másolatot készíteni. Ha pedig netán tönkremenne, az alapnegatívról mindig előállítható újabb, munkapéldányként szolgáló diapozitív.

A mikrofilmlapra fényképezett katalógusnak a cédulakatalógussal szemben két lényegbevágó hátránya van. Az egyik: mikrofilmezni csak lezárt, már nem gyarapodó katalógust lehet. Minden gyarapodással kapcsolatos változtatás ugyanis csak a katalógus újbóli fényképezésével végezhető el. A mikrofilmes katalógus — eltekintve a számítógéppel készített COM-katalógustól (Computer Output on Microfilm) — tehát nem gyarapítható. A másik: a mikrofilmre fényképezett szöveg csak készülék segítségével olvasható, de az ilyen segédeszközök használatával szemben sokak részéről még idegenkedés tapasztalható. Ezt az idegenkedést nagymértékben táplálják a könyvtárakban ma általában használt, régi, elavult, a katalógus-mikrofilmek olvasására csak kevésbé alkalmas mikrofilmolvasó készülékek. A cédulakatalógusokat 1 : 27 arányú kicsinyítéssel lehet a PENTAKTA felvevővel fényképezni. Ezzel szemben a könyvtárainkban leginkább elterjedt reflexiós rendszerű DL2-es Zeiss olvasó-készülékek legfeljebb 17,5 : 1 arányú nagyítást

adnak. Ezekkel a készülékekkel az 1 : 42 vagy ennél nagyobb arányú kicsinyítéssel készülő COM-mikrofilmlapok egyáltalán nem olvashatók. Az OFOTERT-nál ma már forintért vásárolható csehszlovák MEOPTA gyártmányú MEOFLEX RI 21P jelű készülék azonban mind a PENTAKTA felvevőkkel, mind a COM-berendezésekkel készült mikrofilmek olvasására alkalmas. A katalógus mikrofilmetetési költségeihez ezért hozzá kell számítani a használathoz elengedhetetlenül szükséges új, modern olvasókészülékek beszerzésének költségét is.

A mikrofilmlapos katalógus előnyei azonban kiegyenlítik ezeket a hátrányokat. A 90—95 százalékos helymegtakarítás mellett nagy előnye az is, hogy a tételeket nem lehet belőle kiemelni, tehát azok el nem veszhetnek, s más helyre sorolásuk sem lehetséges. Továbbá, mivel a mikrofilmlapokat számsorrendben tárolják, az egyes lapok esetleges hiánya könnyűszerrel megállapítható, s a diapozitív munkapéldányról bármikor pótolható.

Nem lebecsülhető előnye a keresés egyszerűsödése is. A mikrofilmlapok kettős indexe rendkívüli módon meggyorsítja a keresett tételek tartalmazó lap kiemelését, illetve az egyes lapok tartalmának áttekintését.

A katalógus minősége

Mivel a mikrofilmlapokra az évtizedekig épült katalógusok céduláit fényképezik, a mikrofilmlapos katalógus is magán viseli az eredeti (cédulakatalógus) minden jellemző vonását. Így például a bibliográfiai leírásokban mutatkozó következetlenségeket, nem beszélve a leírások szövegében előforduló elírásokról, a sajtó-, illetve gépelési hibákról, amelyeket a felvevőgép a filmen is megörökít.

Tudomásul kell venni, hogy a régi cédulakatalógusok mikrofilmezése lényegében kényszermegoldás. Jó minőségű mikrofilmet csak jó minőségű szövegről — elsősorban fehér alapon fekete betűkről — lehet készíteni. Ezzel szemben a katalógusok többségében a cédulák jelentékeny hányada sokféle színű (zöld, sárga, kék, rózsaszínű, sötétszürke stb.), s a szöveg sem mindig jól olvasható rajtuk. Ez különösen a sötét színű kartonokra halványan írott vagy nyomtatott szövegekre áll, nem beszélve a stencilezett cédulákról, amelyeknek elmaszatolt szövegét alig lehet kisilabizálni. (Meg kell jegyezni, hogy az ilyen cédulákról nem lehet jó

minőségű papírmásolatot sem készíteni.) E cédulák átírása jól fényképezhetővé rendkívül munka- és költségigényes. Ezért meg kell aludni, s — tudomásul véve, hogy ami a cédulán rosszul olvasható, az a filmen sem lesz jobb — a meglevő cédulaanyagot kell fényképezni. A sokféle színű cédulából adódik, hogy a mikrofilm esztétikailag is hagy kívánnivalót maga után. Ugyanis az egy képmezőre fényképezett különféle színű cédulák a fekete-fehér képet is egyetlenné teszik.

Két vonatkozásban azonban feltétlenül javítja a mikrofilmezés a katalógusok minőségét. A cédulaanyag mikrofilmezésre, azaz fényképezésre való előkészítése meglehetősen bonyolult, alapos felkészülést igénylő feladat. Mindenekelőtt ellenőrizni kell a betűrendbe sorolás helyességét, majd az egy filmlapra kerülő cédulákat képmezőnként kell csoportosítani. Azt ugyanis, hogy a szabványméretű cédulából hány kerül egy képmezőre, nemcsak a cédulák szövegének terjedelme dönti el, hanem számos egyéb, a keresést segítő tényező is. Csak ezután készülhet el a fényképezési utasításokat szolgáló mikrofilmlap-makett, továbbá a mikrofilmlap sorszámát és indexét tartalmazó címfejkártya, valamint az egyes képmezők tartalmára utaló (s a lap első képmezőjére fényképezett) belső index.

Mindebből következik, hogy a besorolási rend ellenőrzésekor, majd a képmezők indexelésekor kitűnnek a hibák, s előkerülnek a rossz helyre osztott tételek. Az ilyen tételek jó részét helyére lehet sorolni, ha pedig egy már korábban feldolgozott részbe tartozó tétel kerül elő, ezt újból katalogizálva be lehet osztani az új leírási szabvány szerint készülő cédulakatalógusba. (A Somogyi Könyvtár nagyalakú katalógusából mintegy 150 tévesen beosztott tétel került elő. Ennek kétharmada még a helyére osztható volt, s csupán egyharmadát kellett rekatalogizálásra, illetve az új katalógusba való felvételre utalni.)

Az indexeléskor — főként a 60-as évek előtti anyagban — számos leírási vagy nyelvismereti hiányosságból adódó hiba bukkant elő, ezeknek túlnyomó része ugyancsak javítható volt.

Így tehát az egyik minőségjavító tényező a katalóguson belüli nagyobb rend, amelyet a fényképezés után már nem lehet a cédulák kiemelésével, rossz helyre osztásával felborítani. A másik minőségjavító tényező az egyes mikrofilmlapok belső indexe. A cédulakatalógusban a választólapok voltak hivatva a keresés megkönnyítésére. A választólapok feliratozá-

sának, beosztásának és alkalmazásának következetessége megfelelt a katalógust építő és az idők folyamán egymást váltó könyvtáros-generációk közötti különbözőségnek.

A cédulák szabályzatban rögzített szempontok szerinti csoportosítása az egyes képmezőkön és a mikrofilmlap képmezőkre utaló belső indexe feleslegessé teszi az eddigi választólapokat, s könnyen áttekinthető tájékoztatást ad egy-egy mikrofilmlap teljes anyagáról.

Következtetések

A Somogyi Könyvtár régi katalógusainak mikrofilmezése során az a vélemény alakult ki, hogy a régi és az új leírási szabvány szerint készült katalóguscéculák összeosztása egyáltalán nem javítja a katalógusok minőségét. Ám a régi cédulakatalógus változatlan fenntartása mellett az új cédulakatalógus építésének elkezdése a jövőre nézve számos problémát vet fel. Hely az olvasásra, katalógusszekrények, igény a több példányra stb. És még egy lényeges dolog: a számítógépesítés mind gyorsabb ütemű térhódítása.

A számítógépek használatának külföldi és hazai tapasztalatai, továbbá a már megvalósulóban levő számítógépes program (iskolai számítógépek, személyi számítógépek stb.) végrehajtásának üteme azt mutatja, hogy viszonylag rövid időn belül, de legfeljebb a következő tíz-tizenöt év folyamán nagyobb könyvtáraink kénytelenek lesznek áttérni a számítógépek használatára, s ennek során mint legkézenfekvőbbre, a katalógusok számítógépesítésére is. Ezt a feldolgozással és az olvasószolgálatall szemben megnövekvő követelmények egyaránt szükségessé fogják tenni.

Tíz-tizenöt év állománygyarapodása, amennyiben a feldolgozott könyvtári egységek száma nem haladja meg az évi öt-hétezret, még viszonylag elviselhető munka- és költségráfordítással visszamenőleg is feldolgozható számítógépre.

A régi szabvány szerint, de különösen az ötvenes évek elején vagy azt megelőzően készült leírások eltérnek az új szabvány szerint készült leírásoktól. Ezért az összeosztott katalógusokból számítógépesítés előtt ki kellene válogatni az új szabvány szerint készült cédulaanyagot.

A régi és az új szabvány szerint készült katalóguscéculák összeosztásának az az indoka, hogy a dokumentumok kereséséhez ne kelljen

két katalógust használni, a számítógépre való áttéréskor mindenképpen megszűnik. Számítógépesítés esetén ugyanis az addigi cédulakatalógus legalábbis részben (s ha az új szabvány szerint készült részét visszamenőleg nem dolgozzák fel számítógépre, akkor egészében) megmarad. Még sokkal jobb gazdasági körülmények között sem lehet számítani arra, hogy a számítógépesítés érdekében a teljes régi katalógusanyagot esetleg rekatalogizálva számítógépre feldolgozzák. Ehhez sem a szükséges anyagi fedezet, sem a megfelelő számú, kellően képzett munkaerő nem áll rendelkezésre belátható időn belül.

A katalógusépítés már ma, de a közeljövőben még inkább jelentkező problémáinak leginkább gazdaságosnak tekinthető megoldását a következőkben lehet felvázolni:

a) az eddig épített cédulakatalógusokat minél előbb le kell zárni, s ha e katalógusokba az új leírási szabvány szerint készült cédulákat is beosztottak, azokat – ha egyáltalán van mód rá – ki kell belőlük emelni;

b) az új leírási szabvány szerint készülő katalóguskartonokból új cédulakatalógus építés

sét kell megkezdeni, figyelembe véve azt is, hogy ennek anyagát a későbbiek során számítógépre viszik;

c) annak érdekében, hogy a lezárt katalógus a könyvtár hasznos területéből minél kevesebb értékes helyet foglaljon el, s ugyanakkor kellő példányszámban is rendelkezésre álljon a fontosabb felhasználási pontokon, a cédulaanyagot megfelelően előkészítve mikrofilmlapokra kell fényképezni;

d) a mikrofilmzés eredményeként felszabaduló terület a könyvtári szolgáltatások fejlesztésére (például olvasószolgálati célokra) hasznosítható. A katalógusszekrények nagyobb része feleslegessé válik, míg egy kisebb része felhasználható az új szabvány szerinti katalógusok építéséhez addig, amíg azokat számítógépre feldolgozzák.

A későbbiek folyamán a számítógépbe táplált katalógus a COM-rendszer révén közvetlenül mikrofilmlapra vihető. Így a számítógépesítés eredményeként az új leírási szabvány szerint készült cédulakatalógusok is feleslegessé válnak a katalógusszekrényekkel együtt.

Önódy Miklós

Visszhang

Csorbítja-e a Műegyetemi Könyvtár olvasóinak jogait a szombati zárvatartás?

Jónás Károly véleménye szerint (*Könyvtáros* 1982/2. szám) igen. Nézzük azonban a tényleges helyzetet. Az ötnapos munkahétre való áttérést követően egy évig a Műegyetemi Könyvtár a szombati napokon is nyitva tartott. Legnagyobb meglepetésünkre e napokon a könyvtárba látogatók száma elenyésző volt. A szolgáltatásokat igénybevevőkről egy éven át pontos adatgyűjtést végeztünk. Ennek alapján döntött úgy az egyetem rektora, hogy szombaton csak a két vizsgaidőszakban, január – február, illetve május – június hónapokban – összesen tíz héten át – tartson nyitva a könyvtár a gazdaságtalan működés miatt.

A Jónás Károly által említett szombati csúcsidőszak könyvtárunkban tehát nem létezett. Közrejátszhatott ebben az is, hogy szom-

baton a Műegyetem is zárva van, s csak egyetlen helyen, kapucédulával lehet belépni. Az egyetemen a szombati napokon nincs telefonszolgálat, orvosi rendelés stb. Emiatt a vizsgaidőszakokban mostoha körülmények között működik a könyvtár is.

Könyvtárunk a szakemberek ellátása érdekében az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtárral egyeztetve nyitvatartását. Az OMIKK szombaton nyitva tart, míg csütörtökön zárva van. E napon viszont a Műegyetemi Könyvtár 18 óráig kölcsönöz, és 20 óráig lehetővé teszi a helybenolvasást és a kurzus folyóiratok cikkeinek másolását. Ilyenformán nem hiszem, hogy olvasóink „a szombati csúcsidőben” előzönlének az Országgyűlési Könyvtárat, s neki helyettünk kellene dolgoz-

nia. Azt is könnyű belátni, hogy e könyvtár állománya alig tudná kielégíteni a műszakiak érdeklődését.

Még annyit érdemes megjegyezni, hogy a Műgyetem kollégiumaiban jól felszerelt könyvtárak találhatóak, s a hallgatók lakószobájukhoz közel juthatnak a szükséges irodalomhoz.

Érdekes módon változtak az olvasók szokásai. Hiába alakult úgy a dolgozók többségének munkarendje, hogy a szombatjuk szabad, ebben az időben nem a könyvtárakba mennek,

hanem egyéb elfoglaltságot keresnek. Talán horgásznak, utaznak, dolgoznak a kiskertben vagy valamilyen építkezésen. Ezért helyesebb volna árnyaltabban véleményt nyilvánítani más könyvtárak tevékenységéről. A mi véleményünk szerint a tényleges igényeket kell kielégíteni színvonalasan, minden erővel. A teljesen gazdaságtalan működést viszont meg kell szüntetni.

Dr. Héberger Károly

a Budapesti Műszaki Egyetem
Központi Könyvtárának igazgatója

Segélykiáltás a hálózati munkáért

Szente Ferenc cikkét olvasva (Véleményem szerint. = *Könyvtáros* 1984/4. sz.) valószínűleg másokban is az enyémhez hasonló gondolatok fogalmazódtak meg, sőt azóta tapasztalatokkal is gyarapodtak. Szente Ferenc igazán látnoki módon jósolta meg, milyen bajok várhatók, s hogy ezek romba dönthetik a hosszú évek szorgos munkájával létrehozott intézményeket, gyűjteményeket, nyilvántartásokat. Ezek, úgy érzem, romba is dőlnek, ha nem hoznak felsőbb — minisztériumi, megyei tanácsi — rendelkezést arról, hogy a *volt járási könyvtárak módszertanai a megyei könyvtárak közvetlen felügyelete alá kerüljenek*.

Az új jogkörrel rendelkező települések (városok, nagyközségek) olyan intézményi háttérrel rendelkeznek ugyan, hogy *elláthatnák* a hálózati alközpont feladatkörét, ezt a szerepet azonban, sajnos, jelenleg már csak *eljátsszák* — tisztelet a kivételnek. Nincsenek már érdekelve a falusi könyvtárak irányításában, segítségben. A nagyközségi és a városi tanácsok évek óta nem is számoltatják be őket igazán a hálózati feladataikról. Olyan elképzelések is vannak, hogy a módszertanosokat átcsoportosítják más munkakörbe, mert a városi és a nagyközségi könyvtári szolgáltatások differenciálódása miatt szükség lesz rájuk. Megszabják a kiszálások számát is, mert nagy a vasúti vagy a benzinköltség.

A közigazgatás fejlődése, átszervezése bizonyos ideig kedvezett a könyvtárak fejlődésének, jelenleg ezt nem tapasztalom. Szerintem

most nagyon kell vigyáznunk. A községi tanácsok önállóságot kaptak, de hosszú évek telnek el, amíg minden területre szakszerűen tudnak felügyelni. Köztudomású, hogy a falusi közművelődési könyvtárak „átjáróházak”, évente többször kerül sor személycserére ugyanabban a könyvtárban. Ki adja át a könyvtárat az új embernek? Ki ért hozzá a községben?

Addig is, amíg a községi tanácsok eljutnak odáig, hogy komolyabban tudjanak foglalkozni a könyvtárakkal, nekünk kell ügyelnünk ar-

ra, hogy ne alakulhasson ki sokféle eltérő, szakszerűtlen könyvtári gyakorlat; nekünk kell megtanítanunk a sok esetben kényszerűségből odakerült munkatársakat a könyvtárosi tevékenység alapjaira. A körzeti könyvtárakban különösen nehéz és sokrétű feladat vár az új munkatársakra, akiket hosszú hónapokig segíteni kell. Nem szabad abbahagyni a segítő tevékenységünket, mondván: ha ők nem, mi sem, vagy kivagyiságból: mi város vagyunk, mi közünk hozzá.

A megyei könyvtárak kezdettől fogva és most is fő irányítói és szorgalmazói a községekben folyó módszertani munkának. Ők érzik igazán, és tudják a legjobban, hogy mit veszíthetünk, ha most nem vesszük komolyan ezt a feladatot. Kár, hogy nincs hatalmuk a vadhajtások lenyeséséhez.

Minden a vezetőtől indul el, a jó is és a rossz is! Azok a vezetők, akik nem tudják — mert nem dolgoztak benne —, hogy mennyi energiát emésztett fel egy-egy könyvtárban a raktári nyilvántartások elkészítése, hogy 6—8 könyv-

táros jött s ment egymás után, amíg végül elkészítettünk egy katalógust, talán nem látják az új helyzet veszélyeit. Csak azok tudják felmérni a várható veszteségeket, akik maguk is részesei és irányítói voltak ennek a munkának, akiknek sokszor a semmiből kellett kiindulniuk egy-egy feladat megoldásakor.

A volt járási módszertani könyvtárosok képviselik ma is a falusi könyvtárakban a folytonosságot, mert a személycserék alkalmával az új ember nem dolgozik az elődjével, két embert ugyanis egyszerre nem foglalkoztathat a községi tanács. Az abbahagyott munkákat a módszertanos adja át és végezteti tovább. A kicsi, 100—150 kötetes kölcsönzőhelyekből 10—20 ezres gyűjtemények fejlődtek ki, és a hálózati-módszertani könyvtárosok áldozatkész munkája is jócskán benne van ezekben a könyvtárakban. Kár lenne értük.

Kohári Miklós

a Pásztói Városi Könyvtár
— volt Nagyközségi-Járási Könyvtár —
módszertani munkatársa

Olvastuk

a Londonban megjelenő *International Library Review* c. folyóirat 1983-as évfolyamában megjelent beszámolót, amelyben *A. Robert Rogers*, az USA-ban levő kenti állami egyetem (Ohio) könyvtártudományi intézetének vezetője írta meg magyarországi könyvtári tapasztalatait. A. R. Rogers 1982 júliusában egy hetet töltött Magyarországon a Magyar Könyvtárosok Egyesületének meghívására. Mint ismeretes, anyaintézményének, amely a Gombocz-ösztöndíjat alapította és évente fogad magyar könyvtárosokat, jó és állandó kapcsolata van a magyar könyvtárüggyel. A cikkíró rövid ittléte alatt látogatást tett az Országgyűlési Könyvtárban, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban, az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtárban, továbbá a Szombathelyi Tanárképző Főiskola könyvtárában és könyvtártudományi tanszékén, valamint az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtártudományi tanszékén.

Amint írja: felületes tapasztalatai alapján úgy ítéli meg, hogy a magyar könyvtárosoknak három fontos terület problémáival kell szem-

benéznük: 1. A könyvtárak többsége régi, nem könyvtári célra tervezett épületben működik; ezek az épületek szépek, de akadályozzák a hatékony könyvtári tevékenységet, és általában rendkívül zsúfoltak. 2. A gépesítés és az információs szolgáltatások fejlődését gátolja, hogy a számítógépek Magyarországon drágábbak, mint az Egyesült Államokban, Angliában vagy Ausztráliában, és a beszerezhető típusok nem felelnek meg a könyvtárak szükségleteinek. Mivel a bérek és a fizetések alacsonyabbak, mint a nyugati országokban, gyakran olcsóbb a hagyományos, kézi munka a számítógépek alkalmazásánál. Az előrelépés tagadhatatlan, de a jövőben is számos nehézséggel kell szembenéznünk. 3. A könyvtárosképzés létszámkereteit nem tartja megfelelőnek, és felteszi a kérdést: elegendő-e a felsőfokon képzett könyvtárosok száma a könyvtári igények kielégítésére? Az ELTÉ-n folyó képzést erősen hagyományosnak és történetinek ítéli, véleménye szerint nagyobb súlyt kellene fektetni az újabb szaktárgyak oktatására. A szombathelyi tanszéket modernebbnek és jobban felszereltnek tartja. (*Pe*)

Képzőművészeti szakkör egy gyermekkönyvtárban

Amikor felkértek, hogy mutassam be a könyvtárban működő képzőművészeti szakkör munkáját, napokig azon gondolkodtam: hogyan is írjam meg a három év történetét, amióta a szakkört ilyen elnevezéssel létrehoztam.

Azért írom, hogy ilyen elnevezéssel, mivel már régóta foglalkozom azonos vagy hasonló módon a gyerekekkel, de korábban ezt a tevékenységet még nem neveztem szakkörnek. Azok, akik már kinőttek az általános iskola padjaiból, néha hallatnak magukról — írnak nekem, telefonálnak, meglátogatnak, üzennek —, ami nagyon jó érzés, és megerősít abban, hogy érdemes volt, érdemes így dolgozni.

Miért választottam a képzőművészetet?

Otthonról hoztam a művészetek iránti tiszteletet, szeretetet; édesapám gyönyörűen rajzol és fest, és édesanyámmal együtt sokat publikáltak e területen. Az irodalom és a képzőművészet mellett mindig „jelen volt” nálunk a zene; az együtt töltött szép délutánok, esték hangulata végigkísér egész életemen. Később, az esti egyetemen egy évig képzőművészeti—művészettörténeti előadásokat hallgattam, ezekből sokat tanultam; tíz éve írok képzőművészeti és ismeretterjesztő cikkeket. Tollrajzokat készítek, ebben a technikában tudom legjobban kifejezni magam; a növények világa, a táj a kedvelt témám. A feltett kérdésre ennyit bevezetőül magamról.

A komplex művelődésről: Meggyőződéssel vallom, hogy a gyermekek többoldalú foglalkoztatása, nevelése a *komplex közművelődés* egyik alkotórésze. „Oktatási rendszerünk egyik fájdalmas hiányosságának, a vizuális kultúráltság, a művészetekben való eligazodási képesség hiányának megszüntetéséhez is hozzá

kell járulnia a könyvtárnak a maga lehetőségeivel és eszközeivel.” — olvashattuk M. Kiss Józsefnek a *Könyvtáros* 1977/10. számában megjelent írásában. A vizuális, esztétikai nevelés a sokoldalú személyiségformálás egyik legfontosabb eszköze, az eszmei-érzelmi nevelésnek részfolyamata, amely szervesen kapcsolódik mind a szellemi, mind a fizikai munkára való felkészítéshez. E kettős felismerés jegyében hoztam létre könyvtárunknak, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár XIII/3. sz. gyermekkönyvtárának képzőművészeti szakkörét.

A gyerekek egy része szívesen közeledik a képzőművészetekhez. Az alkotó foglalkozásokon élvezettel hallgatják a különféle témákat, hogy azután saját munkáikkal is részt vegyenek az alkotó tevékenységben, gondolataikat, elképzeléseiket papírra vessék.

Az alkotóképesség minden ember sajátja, éppen csak fel kell ébreszteni és kifejleszteni. Az alkotások fázisait mindig figyelemmel kísérem, s az eltelt éveknek már eredménye is mutatkozik. Nagyon fontos a kicsik és a nagyobbak életkori sajátosságainak megfelelő vizuális nevelés, hiszen a vizuális élmények és tapasztalatok szinte átformálják a gyermekek gondolkodását, egész mentalitását, bennük új érzelmek ébrednek, törnek fel, amiket már el tudnak mondani, sőt le is tudnak írni. Ezt ki is próbáltam egy-egy téma esetében, amikor már túl voltunk a képi megoldáson, s közösen megbeszéltük, mit is látunk, mit mond el az alkotás? Tehát mintegy összevetettük az „alkotó” és a nézők véleményét.

Ma, amikor világunkban szinte nap mint nap új technikai csodákat találnak fel, mutatnak be a tévén keresztül — ami sok szabad időt vesz el —, a könyvek olvasására egyre kevesebb idő jut. Éppen ezért nagyon nehéz a könyvek felé elindítani a gyerekeket. Minden korosztálynak olyan 40–45 perces foglalkozá-

sokat kell kitalálni, amelyek nem fárasztják ki őket, mégis lekötik, felfrissítik szellemi képességeiket. Egy-egy könyv alapján úgy vonni be őket, hogy jókedvvel, örömmel vegyenek részt a játékokban, hogy ragadja meg képzeletüket, érdeklődésüket, s a hallottakat, olvasottakat fantáziájuknak megfelelően meg is örökítsék. Ezt a lehetőséget a könyvtárban nagyon jól lehet, és kell is kiaknázni. Ha a gyerekekkel tudatosítjuk, hogy számos oldalról lehet megközelíteni, színesebbé, érdekesebbé tenni egy-egy témát, legközelebb már ő maga is megpróbálja.

A kicsik kedvencei a mesék. E szép mesevilágot tovább kell (kellene!) örizni. Hagyni kell, hogy gyerek legyen a gyerek, mert nem „nagy-lány” még a 8–9 éves, és a fiú sem „nagyfiú” még ebben a korban. A gyermekkor meghoszszabbítása, megszépítése kötelességünk, s kötelessége mindazoknak, akik hivatástudattal foglalkoznak a gyerekekkel. Tehát nagyon fontos a rendszeres foglalkozás velük, történjék ez egyénenként vagy csoportokkal is.

A gyerekekkel való foglalkozáshoz elhivatottság kell. Sok türelemre, kedvességre és szeretetre van szükség. A kicsiknél szeretettel mindent el lehet érni, bár néha sokat kell várni az eredményre.

A kezdetektől az „...és én”-sorozatig

A szakköri foglalkozásainkon való részvétel önkéntes. Ezek — havi 4–5 órás foglalkozás — nem a könyvtári munka egészétől elszakítva, hanem azzal egybeötthözve, az olvasással, a kutatással összekapcsolva folynak. Mivel minden óra alapja a könyv, sokféle ismeretterjesztő, szépirodalmi és kézikönyvet, folyóiratot forgatnak a gyerekek.

Ha például verssel foglalkozunk, minden gyerek maga választja ki 3–4 vers közül, hogy melyiket kívánja illusztrálni, de előbb megbeszéljük, hogyan képzelik el rajzban, milyen eszközzel akarják kifejezni a szöveget, ismeretterjesztő könyvekben megkeresik a szerepeltetett alakokat, állatokat, növényeket — formájukat, alakjukat, színüket stb. —, s csak azután következik az „alkotás”. Az egész munka során nagy figyelmet fordítok önállóságuk érvényesítésére; elfogadom javaslataikat, elképzeléseiket, terveiket s a munka közben „jött” újabb megoldást, így a játékoság is tág teret kaphat. Néha valóban játszunk is: például egy-egy

**A képzőművészeti szakkör kiállításán
(Braun Tamás felvétele)**

könyvet keresünk meg: Ki találja meg előbb? Hol találjuk meg a katalógusban?

A szakköri órákon a gyerekek tehát nemcsak rajzolnak, festenek vagy más eszközzel dolgoznak, hanem a témához kapcsolódó szép- és ismeretterjesztő irodalmat is mindjobban megismerik, eligazodnak a könyvtárban, és ez segítséget ad más iskolai feladatok elvégzéséhez is.

A szakkörben megtanulják az alkalmazott technikák keletkezését, történetét, s a nagy művészek életútjával is megismerkednek. Gyakran messze századokba megyünk vissza. Például a ceruzarajz, a tollrajz bemutatásakor megismerkednek a nagy mesterek alkotásaival, s felidézem a róluk írt könyveket is. Így ismerkedtek meg az elmúlt években Hokusai, Leonardo da Vinci, Michelangelo, Rippl-Rónai József, Picasso, Lotz Károly, Róna Emy, Reich Károly művészetével, munkásságával.

Egy-egy foglalkozást jó előre megtervezek, például a tollrajzról, a pasztellről, a rajzról tartott foglalkozásra 7–8 oldalnyi forgatókönyvet is készítettem, 15 oldalnyit pedig a Zichy Mihályról szólóra.

Tapasztalataim szerint minden érdekli a gyerekeket, és nagy érdeklődéssel hallgatják az ismertetést, amikor pedig tudnak valamit az alkotásokról, elmondják véleményüket is.

Az idők folyamán sok témával foglalkoztunk, például készítették illusztrációkat Petőfi Sándor, Arany János, Hajnal Anna, Bars Sári, Kanizsa József, Gazdag Erzsébet, Weöres Sándor, Zelk Zoltán, Petrolay Margit egy-egy verséhez. Magam is meglepem néha a gyerekeket egy-egy verssel vagy mesével, amit szívesen illusztrálnak.

Az órákon zene is szól magnóról, vagy valamelyik gyerek elhozza hangszerét (gitárját, csellóját), és játszik nekünk. (Sajnos, a könyvtárnak sem rádiója, sem magnója nincs!)

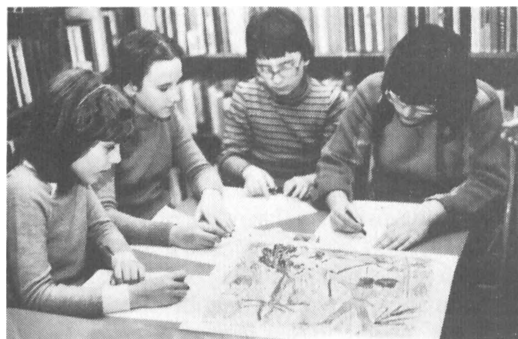
Az eredmény értékelése, a másik munkájának tisztelete is nagyon fontos. Már sok gyereknél elértem, hogy örülni tudnak egymás munkájának, tudnak „látni”, így véleményyt nyilvánítani, s nemcsak „nézni”.

Sok kedves közös élményünk volt és van, s a gyermekek munkáit bemutató kiállítások mindig valóságos ünnepek számunkra.

Első önálló — kerületen kívüli — kiállításunk a Belvárosban volt, a Metró Klubban, ahol 48 alkotás szerepelt, mese- és vers-, valamint Kodály és Bartók műveihez készített illusztrációk. A kiállítást *Szij Rezső* művészettörténész nyitotta meg, aki egyebek között a következőket mondta: „Ritkaság számba megy az, hogy egy gyermekkönyvtár képzőművészeti szakkörrel is rendelkezik... Azt mondják... a képzőművészeti nevelést gyermekkorban kell elkezdni. Amint látják, ez az intézmény el is kezdte ezt a munkát... A kiállítás nagyon érdekes. Mindenekelőtt nagy a szellemi értéke, mert e rajzok azt bizonyítják, hogy jó irodalmat olvasnak azok, akik ezeket készítették... Ismeretterjesztő tevékenység folyik az összejöveteleken, és ennek a vetülete az, amit rajzban elbeszéltek... E kiállítás önmagában is izlésformáló jelenség.”

Évente egy alkalommal az iskolákkal közösen is rendezek kiállítást, amelyre pályázatot hirdetek. Három éve indítottam el az „...és én” sorozatot: 1981-ben „Picasso és én”; 1982-ben „Arany és én”, 1983-ban „Csontváry és én” címmel nyílt kiállítás. A felkészülés során 96, 147, illetve 157 alkotás készült 13-féle technikai megoldással. Az utolsónak olyan nagy sikere volt, hogy bemutatta a televízió, és a XIX. kerületi Úttörőház is kiállította az anyagot, és már most, látatlanban kéri az idei „...és én” munkáit. E pályázatokon díjakat is kiosztunk, s öröm, hogy a képzőművészeti szakkör tagjai közül mindig többen nyernek.

Terveinkről annyit, hogy az alsótagozatosokkal verseket, meséket olvasunk, illusztrálunk, például már elkészült *Medgyesi Károly* A beszélő fák című meséjének illusztrációja. Sor került farsangi versekre is. A felsőtagozatosokkal növényeket tanulmányozunk és kiegészítjük gyűjteményünket, mert egy teljes kiállításra valót szeretnénk belőlük: virágok, fák, táj — ezeket a témákat dolgozzuk fel a könyvek segítségével, és természetesen gyak-

**A szakkör tagjai mesét illusztrálnak
(Nagy Tamás felvétele)**

ran előben is bemutatjuk a különféle növényeket, virágokat.

Könyvtárosi munkámban — immár második évtizede — arra törekszem, hogy a gyermekkönyvtárt látogató diákok minél többet kapjanak. Ezért rendezek nekik a vetélkedők, író-olvasó találkozók, ünnepi könyvheti, költészeti napi rendezvények, játékos mesedélutánok, könyvbemutatók mellett kiállításokat a gyerekek alkotásaiból, ezért szervezem meg egy-egy képzőművész munkásságának bemutatását, a múzeumok látogatását, a Petőfi Irodalmi Múzeum, a Történeti Múzeum, a Bartók Béla Emlékház stb. megtekintését, tehát alkalmazom a változatos módszereket és munkaformákat, melyek által a résztvevő tanulók maradandó élményhez jutnak. Arra is mindig törekszem, hogy a gyerekek ezt továbbadják környezetüknek, társaiknak, szüleiknek, a felnőtteknek. Ezért olyan műsorokat állítok össze, rendezek, amelyekben több tanuló szerepel — verssel, prózával, zenével, dallal. Így szép emlékeket őrizhetnek, s számos esetben fényképek is készülnek róluk. Emlékkönyvünk, a benne őrzött kedves sorok, levelek is megőrkítik ezeket a közös élményeket.

Ahhoz, hogy a gyerekeket sikerrel tanítsuk a könyvek szeretetére, becsülésére, óvására, hogy megértsék és felismerjék a kutatás célját s szellemileg fejlődjenek: az előzőekben ismertetettakra igen nagy szükség van. Egész tevékenységünkben szem előtt kell tartanunk a komplex közművelődést, amelynek a képzőművészeti kultúra fontos részét alkotja.

Fenyves Mária

a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
XIII/3-as gyermekkönyvtárának vezetője

Találkozásaink

Portré egy kitüntetett üzemi könyvtárosról

Ismeretség. Először 1970-ben találkoztam Horvay Jánosnéval. Általános iskolás fiamnak könyveket ajánlott a szegedi Somogyi Könyvtár Vörösmarty utcai gyermekkönyvtárában. Néhány perc alatt szót értett a számára akkor még ismeretlen gyerekkel, aki rövid időn belül bizalmába fogadta. Mint ráérő kísérő megfigyelhettem, hogy a kisiskolások közül kinek újdonságokról mondott tömör, érthető, érdeklődést felkeltő mondatokat, kinek a katalógushasználat, a polcokon elhelyezett könyvek közötti eligazodás nehézségeit könnyítette meg. Dicsérte a könyvtári rendet betartókat, úgy, hogy értett belőle az is, akit korholnia kellett volna.

Magatartása nyugalmat árasztott, határozottságot tükrözött, tekintélyt vívott ki számára mind az első, mind a nyolcadik osztályosok között. Mindenkit keresztneven szólított, emlékezett korábbi, érdeklődést keltő olvasmányaira, s érdeklődött olvasás során szerzett élményei, egyúttal iskolai eredményei felől is.

Tájékozottságát, olvasottságát, fiatal olvasóival való, biztos alapon álló könyvtárosi kapcsolatát tapasztalva, legkevésbé sem gondoltam arra, hogy „szakmai múltja” alig néhány éves. Az akkori, érettségivel rendelkező lányt,

a mai Horvay Jánosnét 1968-ban alkalmazta a Somogyi Könyvtár. Életének erről az időszakáról ma így vall:

— Kétéves gyakorlati munka után jelentkeztem felvételi vizsgára a debreceni tanítóképző népművelés—könyvtár szakára. Be kell vallanom, az első próbálkozás nem volt szerencsés. Motorbaleset miatt nem sikerült szóbeli vizsgát tennem. 1971-ben azonban már eredményes volt a kísérletem.

Alapozó évek. 1972-ben és 1973-ban többször találkoztunk konzultációs foglalkozások közötti szünetekben vagy éppen vizsgára várakozás közben. Szerénységére, önfegyelmére ekkor figyeltem fel. Nagyon őszintén beszélt a munkája és a tanulmányi kötelezettségek okozta életrendi torlódásról, az esetleges sikertelenség miatti aggodalmáról. Pedig sem akkor, sem utána nem volt oka a félelemre. Oktatói igen jó véleményekkel voltak róla. Nemcsak képességeit, hanem tárgyi ismereteit is elismeréssel nyugtázták. Az elméleti képzés mellett az élet iskolája, a Somogyi Könyvtár közössége is eredményesen felkészítette őt az életben naponként ismétlődő vizsgákra. Önvallomásában így emlékezik vissza a szellemi alapozás időszakára:

— A Somogyi Könyvtárban sok segítséget kaptam. Olyan könyvismeretet szereztem, amiért a mai napig hálás vagyok első munkahelyemnek, az ottani munkatársaknak. Nagyon jó könyvtári közösségben dolgoztam. Ott tanultam meg, hogy a *könyvtárosi munka szolgálat, és nekünk mindig az olvasók érdekeit kell szem előtt tartanunk.* Olyan szakemberek tanítottak, mint *Bezerédy István, Tóth Béla.* Velük együtt az olvasószolgálat akkori vezetőjének, *Reguli Ernőnének* is nagyon sokat köszönhetek. Felkészültségét, hivatásszeretetét akkor és azóta is nagyra értékelem. Ebben a környezetben tanultam meg a könyvtárosi munka minden csínját-bínját. Dolgoztam a gyermek-

könyvtárban, ahol alsótagozatos általános iskolásoknak sokféle kiscsoportos foglalkozást rendeztünk. Rendszeresen szerveztünk programokat a Rigó utcai gyermeknevelő otthon lakóinak is. Mindezek felejtethetetlen élményeim közé tartoznak, amiket a mai napig szívesen idézek fel. Talán az így szerzett élmények is befolyásoltak abban, hogy tíz évig voltam gyermekfoglalkozások vezetője a Balázs Béla Úttörőházban.

Közelmúlt. 1983 őszén Csongrád megye szakszervezeti könyvtárosai házi ünnepség keretében, osztatlan örömmel köszöntötték Horvay Jánosnét, aki augusztus 19-én *Kiváló népművelő* kitüntetést vett át a Parlamentben. Köszöntése után elfogódottan mondta el, milyen nagy hatást gyakorolt rá a budapesti ünnepség. Minden kis részletét láthatóan újraélte, miközben beszámolt benyomásairól, a történetekről. Örült annak, hogy értékeli a Somogyi Könyvtárban öt, majd a Kender- és Szövőipari Vállalat Újszegedi Szövőgyárában tíz évig végzett munkáját.

A jelenig elvezető évtized alatt alkalma volt kipróbálni saját erejét, önállóságát, de közben a Somogyi Könyvtárban kapott bőséges útravalót sem felejtette el. Mi is történt 1974-től 1983-ig?

— 1974-ben munkahelyet változtattam. Pályázat alapján alkalmaztak az Újszegedi Szövőgyár szakszervezeti könyvtárában. Nagyon vonzott az a lehetőség, hogy mind a könyvtáros, mind a népművelés szakon tanultakat hasznosíthatom. A „munkáskörnyezet” nem volt idegen számomra. Gimnazista koromban, nyári szünidőben ugyanis a KSZV Szegedi Kenderfonógyár fonodájában kaptam munkát, ahol édesanyám is dolgozott. Új környezetemben szívesen fogadtak, nem volt nehéz beilleszkednem. Egy-két év alatt sikerült megismermem olvasóim többségét a könyvtári és általában a kulturális rendezvények jóvoltából. Szocialista brigádklubot is szerveztünk, ahová a már beiratkozott könyvtári olvasók közvetítésével vontunk be újabb tagokat. Ma már a brigádklub-foglalkozások rendszeresek és nem igényelnek túl nagy szervezést. Az összejeveleknek egy-egy brigád a házigazdája. Sokrétű a kapcsolatunk a város kulturális szerveivel, intézményeivel, az SZMT kulturális, agitációs és propaganda osztályával, a Juhász Gyula Művelődési Központtal, a Somogyi Könyvtárral, a Művelődésügyi Módszertani Központtal. A kapcsolatoknak köszönhető, hogy az üzemben soksinű a közművelődési munka,

aminek központja és irányítója az üzemi könyvtár.

A könyvtár szervezi és rendezi a könyvünnepeken kívül a művelődési vetélkedőket is, s ezekhez rendelkezésre bocsátja a szükséges irodalmat. Gazdája a képző- és iparművészeti kiállításoknak. A gyári vezetőség kezdeményezésére és anyagi hozzájárulásával szerződést kötöttünk Cs. Pataj Mihály szegedi festőművésszel, aki a kiállítások rendezése mellett előadásokat is tart a brigádklubban, tárlat- és műteremlátogatást szervez az érdeklődő brigádoknak.

Úgy vélem, hogy az üzemi könyvtár sokrétű tevékenysége eredményesen segíti a közművelődési feladatok megoldását. A közművelődési programok viszont a könyvtárhasználatra ösztönöznek. Tapasztalatom szerint elsősorban a rendszeresen olvasók vonhatók be az egyéb művelődési programokba, és egyidejűleg kedvező hatással lehetnek közvetlen környezetükre is. Kis könyvtárosi ösztönzéssel jó népszerűsítői a szakszervezeti könyvtárnak. Vállalkoznak arra, hogy egy-egy művet ismertessenek a brigádgyűléseken, író-olvasó találkozóknak alkalmával pedig egy-egy író, művet ajánljának munkatársaiknak.

Üzemünk dolgozóinak 50 százaléka olvasója a könyvtárnak. Igyekszünk őket megtartani azzal is, hogy felmerülő igényeiket helyben elégítjük ki. A nálunk hiába keresett műveket átkéréssel, könyvtárközi kölcsönzéssel megszerezjük számukra más üzemi könyvtártól, megyénk SZMT Központi Könyvtárától, vagy a Somogyi Könyvtártól.

Dolgozóink azért is előnyös helyzetben vannak, mert az üzem műszaki és szakszervezeti könyvtára ugyanabban a helyiségben működik, s jó adottságokkal, állománnyal rendelkezik. Jól együttműködünk a műszaki könyvtárossal, Molnár Mihálynéval. Mindkettőnk számára gyümölcsöző, hogy a vezetők egyetértésben, hatékonyan támogatják munkánkat, továbbá, hogy jó a munkahelyi légkör. Ilyen körülmények között lehet igényes munkát végezni, elképzeléseinket maradéktalanul megvalósítani. Úgy érzem, hogy a kitüntetést mindannyiunk közös munkájáért adták.

Horvay Jánosné nemcsak eredményeiről és gondjairól beszél őszintén, hanem tapasztalatait is önzetlenül megosztja a kezdő lépéseket tevőkkel. Néhány hónapja háromnapos továbbképzés keretében találkoztak Csongrád megye szakszervezeti könyvtárosai. Az utolsó napon, az úgynevezett „ötletbörzén”, ki-ki el-

mondhatta a könyvtárban alkalmazott munkamódszereit. Ő a következőket ajánlotta a hallgatóság figyelmébe:

— A könyvtáros (értsd: szakszervezeti könyvtáros) munkája attól függ, hogy milyen a kapcsolata a felettes szervekkel, a szakszervezettel, a művelődési bizottság tagjaival, a bizalmiakkal. Munkahelyemen havonta meghívom a bizalmiak értekezletére, ahol elmondom, hogy abban a hónapban milyen rendezvények lesznek a könyvtárban. A rendezvények meghívóit mindig az illetékes bizalmi közvetítésével juttatom el a dolgozókhoz. Természetesen

magam is végigjáróm az üzemrészeket, személyesen is meghívom a gépek mellett dolgozókat.

A művelődési bizottság titkára vagyok. Társelnököm az SZB-titkár és az igazgató. Ha valamilyen gondom van, bármelyikükhöz bizalommal fordulhatok. Azt tartom: kérni kell, és tudni kell kérni! Mindent meg lehet valósítani akkor, ha az ember nem egyedül próbálja megoldani az erőn felüli feladatokat, hanem segítséget kér.

Dr. Novák Ákos

Csongrád megyei Könyvtáros

Képek egy megyei MKE-szervezet életéből

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének Heves megyei szervezete kilenc éve alakult. Taglétszáma évről évre emelkedik, jelenleg meghaladja a százat. Célkitűzései között fontos szerepet kapott a szakmai továbbképzés megszervezése a különféle könyvtár típusok dolgozói számára. A szervezet évente általában négy programot bonyolít le, mindig más és más színteret választva az időszerű témák megtárgyalására. Az elmúlt évben például négy összejövetelt rendezett a szervezet 40—60 tag részvételével: Március 17-én Egerben az SZMT Központi Könyvtárában *Engel Tibor* adott tanácsokat a házi katalógus-szabályzat elkészítéséhez, *Kellner Judit* pedig a Megyei Levéltár munkáját mutatta be. Május 5-én Karácsondon a községi könyvtárban szintén *Engel Tibor* tartott előadást *Az új általános iskolai tanterv és a könyvtárak* címmel. Ezt könyvtárhasználati óra követte az 5. osztály számára. Vezette *Kovács Sándorné* magyartanár; közreműködött *Dán Gyuláné* könyvtárvezető. Délután a résztvevők népi iparművészeti kiállítást, *Shakács Józsefné* gyűjteményét tekintették meg Mátrafüreden.

A kiskörei duzzasztóműnél szeptember 15-én rendezett találkozó programját a Hevesi Járási Könyvtár dolgozói állították össze: a helyi vezetők bemutatták a könyvtárosoknak az erőművet és a víztározót, *Lővei Gyula* könyvtárigazgató pedig az önképzésről tartott előadást 40 könyvtáros felmérőlapos megkérdezése alapján. November 10-én Egerben, a

Dohánygyárban *Orosz Bertalanné* megyei könyvtárigazgató az állománykivonás tanulságairól, a tárolókönyvtárakról és a kézikönyvek duplumainak irányításáról tájékoztatta az egybegyűlteket. Ezt követte az 1983. évi beszámoló és az 1984. évi munkaterv megbeszélése, majd az üzemlátogatás.

Az idei első rendezvényen, a Rózsaszentmártoni Községi Könyvtárban február 23-án *Skaliczki Judit* külföldi könyvtárakban tett látogatásairól, főleg dániai és finnországi élményeiről számolt be a hallgatóságnak, majd *Zsák Ferencné* községi könyvtáros tartott bemutató foglalkozást a helyi óvodásokkal. Május 10-én Egerben *Somorjai Ildikó* tartott előadást *Fluktuáció Heves megye könyvtáraiban* címmel. Ezután a Heves megye könyvtárhelyzetéről, létszám-, bér- és tárgyi feltételeiről rendezett fórum következett, amelyre a szervezet meghívta a megye vezetőit is. Általában elmondható, hogy a Heves megyei MKE-szervezet rendezvényei nyitottak, és a testvérszervezetektől szívesen látna vendégeket, illetve tagjai örömmel vennének részt más szervezetek programjain is, hogy jobban megismerjék e szervezetek életét, munkáját.

A megyei szervezetnek 1984-ben nehézséget okoz, hogy helyben kell összeszednie a tagdíjakat. Attól tart ugyanis, hogy ez sok zavart fog okozni, holott azt remélte, hogy a központi, országos adminisztráció új, önálló helyiségbe való költözésével megszűnnek a korábbi nyilvántartási és egyéb nehézségek. (—a —a)

A TANÁCSAI ÉS A SZAKSZERVEZETI KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK (SZOLGÁLTATÓHELYEK) 1983. ÉVI FONTOSABB ADATAI

Megnevezés	Az önálló és fiók szolgáltatóhelyek száma			Az összes állomány (állományegység)			A beiratkozott olvasók száma			A kölcsönzött állományegységek száma		
	1983. XII. 31-én	Az 1982. év %-ában	10 000 lakosra jut	1983. XII. 31-én	Az 1982. év %-ában	1000 lakosra jut	1983. XII. 31-én	Az 1982. év %-ában	1000 lakosra jut	1983. XII. 31-én	Az 1982. év %-ában	1000 lakosra jut
BARANYA tanács szakszervezeti összesen	318 208 526	100,3 104,0 101,7	7,3 4,8 12,1	1 556 668 449 118 2 005 786	102,9 104,3 103,2	3587 1035 4622	67 140 21 352 88 492	106,3 103,9 105,7	155 49 204	1 442 998 306 279 1 749 277	106,0 107,6 106,3	3325 706 4031
BÁCS-KISKUN tanács szakszervezeti összesen	319 136 455	99,4 92,5 97,2	5,7 2,4 8,1	2 023 738 281 187 2 304 925	105,0 113,4 106,0	3588 499 4087	107 154 17 673 124 827	101,9 97,5 101,2	190 31 221	2 877 353 271 834 3 149 187	101,6 98,0 101,2	5102 482 5584
BÉKÉS tanács szakszervezeti összesen	143 106 249	94,1 102,9 97,7	3,3 2,5 5,8	1 408 325 237 051 1 645 376	104,4 100,2 103,8	3283 552 3835	75 106 11 584 86 690	102,0 100,2 101,7	175 27 202	1 943 071 175 132 2 118 203	100,4 107,6 100,9	4529 408 4937
BORSOD-A-Z. tanács szakszervezeti összesen	452 253 705	100,0 98,1 99,3	5,6 3,2 8,8	2 881 151 737 085 3 618 236	103,6 104,1 103,7	3597 920 4517	139 184 40 858 180 042	99,4 99,9 99,5	174 51 225	3 763 500 876 934 4 640 434	95,5 96,7 95,7	4698 1095 5793
CSONGRÁD tanács szakszervezeti összesen	241 163 404	94,5 98,2 96,0	5,3 3,6 8,9	1 803 043 324 553 2 127 596	104,5 103,1 104,3	3980 717 4697	82 655 15 778 98 433	99,8 101,1 100,0	182 35 217	2 115 770 247 455 2 363 225	97,8 96,4 97,6	4671 546 5217
FEJÉR tanács szakszervezeti összesen	151 221 372	98,7 100,9 100,0	3,6 5,2 8,8	1 276 938 635 899 1 932 837	104,7 104,7 104,7	3019 1530 4569	52 375 35 149 87 524	104,4 99,5 102,4	124 83 207	1 234 320 716 105 1 950 425	96,7 100,1 97,9	2918 1093 4611
GYŐR-SOPRON tanács szakszervezeti összesen	202 202 404	100,0 99,0 99,5	4,7 4,7 9,4	1 436 163 446 410 1 882 573	105,2 106,1 105,4	3340 1038 4378	62 899 30 878 93 777	99,8 99,6 99,7	146 72 218	1 394 881 622 623 2 017 504	98,7 99,5 99,0	3244 1448 4692
HAJDÚ-BIHAR tanács szakszervezeti összesen	204 166 370	97,6 100,6 98,9	3,7 3,0 6,7	1 597 273 353 820 1 951 102	102,6 109,2 103,8	2894 641 3535	82 286 22 155 104 441	92,8 102,7 94,8	149 40 189	2 292 081 342 315 2 634 396	96,2 107,2 97,5	4152 620 4772
HEVES tanács szakszervezeti összesen	145 160 305	100,0 98,2 99,0	4,2 4,6 8,8	1 206 106 289 081 1 495 187	103,8 108,5 104,7	3486 835 4321	54 530 18 000 72 530	100,5 112,7 103,3	158 52 210	1 202 480 187 496 1 389 976	99,1 101,7 99,5	3475 542 4017
KOMÁROM tanács szakszervezeti összesen	110 155 265	100,9 98,1 99,3	3,4 4,8 8,2	1 137 462 399 804 1 537 266	105,4 102,6 104,7	3521 1238 4759	44 116 27 311 71 427	103,1 100,6 102,1	136 85 221	959 753 421 332 1 381 085	107,6 99,1 104,9	2971 1304 4275
NÓGRÁD tanács szakszervezeti összesen	168 141 309	100,0 98,6 99,4	7,1 5,9 13,0	1 035 166 224 209 1 259 375	104,1 104,6 104,2	4368 946 5314	39 996 50 509 90 505	102,1 100,3 100,3	169 44 213	935 937 168 474 1 104 411	104,9 95,2 103,3	3949 711 4660
PEST tanács szakszervezeti összesen	387 274 661	100,3 93,2 97,2	3,9 2,8 6,7	2 917 463 591 572 3 509 035	106,8 103,9 106,3	2968 602 3570	137 576 42 572 180 148	104,7 103,7 103,7	140 28 168	3 024 030 427 660 3 451 690	105,0 96,3 103,8	3076 435 3511

SOMOGY	tanács	303	99,0	8,5	1 635 437	103,2	4581	84 789	99,2	277	2 053 392	99,4	5732
	szakszervezeti	122	98,4	3,4	231 687	103,4	649	11 404	94,6	32	211 012	103,4	591
	összesen	425	98,8	11,9	1 867 124	103,2	5230	96 193	98,6	269	2 264 404	99,8	6343
SZABOLCS-SZATMÁR	tanács	322	98,8	5,5	2 088 965	104,9	3565	92 852	101,2	158	2 233 687	98,9	3812
	szakszervezeti	102	100,0	1,7	210 611	104,3	359	14 048	95,8	24	236 458	90,4	403
	összesen	424	99,1	7,2	2 299 576	104,9	3924	106 900	100,4	182	2 470 145	98,0	4215
SZOLNOK	tanács	258	99,6	5,8	1 986 352	104,0	4504	100 365	102,1	228	2 444 608	103,2	5543
	szakszervezeti	251	101,6	5,7	334 844	104,7	759	18 670	103,1	42	313 763	103,1	712
	összesen	509	100,6	11,5	2 321 196	104,1	5263	119 035	102,3	270	2 758 371	103,2	6255
TOLNA	tanács	149	100,7	5,5	1 162 638	104,5	4338	45 957	99,3	171	935 379	100,2	3490
	szakszervezeti	82	96,5	3,1	172 608	104,7	644	7394	97,2	28	80 631	100,0	301
	összesen	231	99,1	8,6	1 335 246	104,5	4982	53 351	99,0	199	1 016 010	100,2	3791
VAS	tanács	264	100,0	9,3	1 338 602	104,0	4730	50 021	103,2	177	1 182 196	102,3	4177
	szakszervezeti	150	102,0	5,3	271 596	104,0	960	16 313	102,7	58	304 807	95,8	1077
	összesen	414	100,7	14,6	1 610 198	104,0	5690	66 334	103,1	235	1 487 003	100,9	5254
VESZPRÉM	tanács	282	101,1	7,2	1 672 487	105,8	4299	78 173	101,4	201	1 999 827	100,1	5141
	szakszervezeti	155	102,7	4,0	391 546	107,2	1007	24 662	93,8	63	385 226	94,2	1016
	összesen	437	101,6	11,2	2 064 033	106,1	5306	102 835	99,5	264	2 395 053	99,1	6157
ZALA	tanács	285	99,0	9,0	1 450 770	104,7	4591	58 613	98,4	186	1 447 929	95,8	4582
	szakszervezeti	142	98,6	4,5	230 743	103,0	730	12 070	97,1	38	138 768	103,2	439
	összesen	427	98,8	13,5	1 681 513	104,5	5321	70 683	98,2	224	1 586 697	96,4	5021
MEGYEK ÖSSZESEN	tanács	4703	99,2	5,5	31 614 747	104,5	3670	1 455 787	101,0	169	35 483 192	100,0	4119
	szakszervezeti	3189	99,0	3,7	6 833 433	105,0	793	6 444 440	99,9	44	6 444 307	99,1	748
	összesen	7892	99,2	9,2	38 448 180	104,6	4463	1 839 227	100,8	213	41 927 496	99,9	4867
BUDAPEST	tanács	106	102,9	0,5	3 278 346	104,1	1588	170 314	103,6	83	4 186 150	101,7	2028
	szakszervezeti	2012	91,0	9,8	4 864 730	103,6	2357	216 970	96,2	105	4 256 462	96,5	2062
	összesen	2118	91,6	10,3	8 143 076	103,8	3945	387 284	99,3	188	8 442 612	99,0	4090
ORSZÁGOSAN ÖSSZESEN	tanács	4809	99,3	4,5	34 893 093	104,5	3268	1 626 101	101,3	152	39 669 342	100,2	3715
	szakszervezeti	5201	95,8	4,9	11 698 163	104,4	1095	600 410	98,5	56	10 700 766	98,0	1002
	összesen	10 010	97,5	9,4	46 591 256	104,4	4363	2 226 511	100,5	208	50 370 108	99,7	4717
AZ ORSZÁGOS ÖSSZESBŐL	tanács	30	85,7	1,5	442 189	102,0	2157	23 837	97,4	116	578 245	90,8	2821
	szakszervezeti	140	101,5	6,8	316 310	109,4	1543	18 379	101,6	90	301 470	106,0	1470
	összesen	170	98,3	8,3	758 499	105,0	3700	42 216	99,1	206	879 715	95,5	4291
GYŐR	tanács	16	106,7	1,2	456 827	108,4	3569	20 054	101,0	157	415 033	105,2	3242
	szakszervezeti	110	99,1	8,6	308 489	106,3	2410	17 728	99,3	138	383 108	103,3	2993
	összesen	126	100,0	9,8	765 316	107,6	5979	37 782	100,2	295	798 141	104,2	6235
MISKOLC	tanács	32	103,2	1,5	778 276	103,9	3671	37 309	100,2	176	983 465	101,0	4639
	szakszervezeti	130	99,2	6,1	438 504	104,8	2068	20 552	100,9	97	402 125	99,3	1897
	összesen	162	100,0	7,6	1 216 780	104,2	5739	57 861	100,4	273	1 385 640	100,5	6536
PÉCS	tanács	22	100,0	1,3	500 385	108,3	2859	23 806	108,4	136	545 707	119,9	3118
	szakszervezeti	128	101,6	7,3	300 598	108,0	1718	11 577	100,7	66	165 594	94,6	946
	összesen	150	101,4	8,6	800 983	108,2	4577	35 383	105,7	202	711 301	116,5	4064
SZEGED	tanács	26	104,0	1,5	697 594	104,3	3964	28 938	100,5	164	762 457	103,2	4332
	szakszervezeti	98	99,0	5,5	298 657	103,2	1697	10 686	100,6	61	173 175	93,6	984
	összesen	124	100,0	7,0	996 251	103,9	5661	39 624	100,5	225	935 632	101,2	5316

Hőmérséklet- és nedvességmérők

A levegő hőmérsékletének és relatív páratartalmának mérésére és regisztrálására szolgáló műszerek a *könyvtári megelőző állományvédelem* fontos technikai eszközei.

A levegő hőmérsékletét folyamatosan méri és a mért eredményeket papírszalagra rögzíti a TZ—16 jelű *termográf*. A fém hőtágulásán alapuló műszer hőérzékelője egy bimetáll (két-réteges vasötvözetből álló, eltérő hőtágulású) szalag. Ennek egyik vége rögzítve van, míg a másik egy áttétellel kapcsolódik a regisztráló szerkezethez, az írótollhoz. A környezeti hőmérséklet változásával a fellépő feszültség hatására a bimetáll szalag szabad vége elmozdul, kilendíti az írószerkezetet. Az írótoll állandó sebességgel forgó dobra rögzített papírszalagra írja a bimetáll szalag mozgását. A dob forgásának állandó sebességét óraszerkezet biztosítja. A műszer a heti eredményeket regisztrálja. Az óraszerkezetet 8 naponként fel kell húzni. A hőmérsékletmérés határai: -35 és $+45$ Celsius-fok. A készülék mérete $300 \times 170 \times 170$ mm, súlya 3,8 kp. A készülék irányára: 8—9 ezer forint.

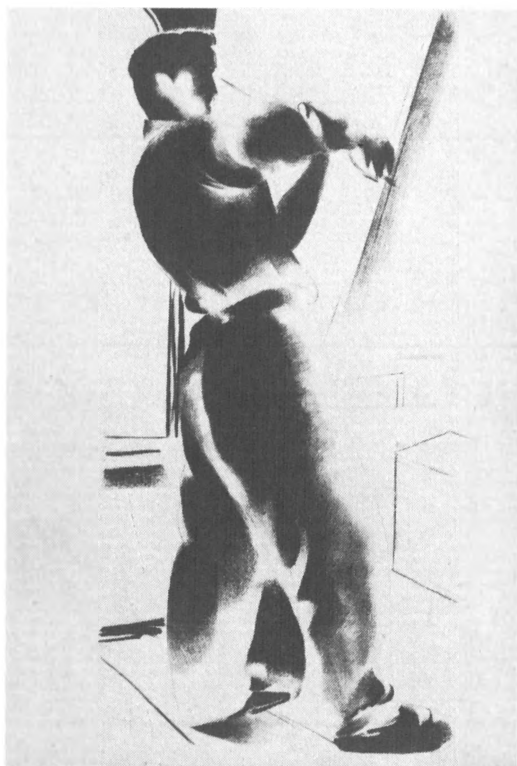
Az emberi haj nedvességszívó tulajdonságán alapuló egyszerű műszer a TZ—12 jelű *hajszálas higrométer*, amellyel a levegő relatív páratartalmát mérhetjük. A környezeti levegő nedvességtartalmának változásával a hajszál hossza megváltozik. A megnyúlást vagy összehúzódást egy áttétellel mutatóra viszik át. A mutató a műszer skáláján a levegő relatív páratartalmát mutatja százalékban kifejezve. A felfüggeszthető készülék mérete $240 \times 110 \times 35$ mm, súlya 0,3 kp. Ára: 692 forint.

A levegő relatív páratartalmát méri az Asmann-rendszerű *psychrométer* is. A mérőelem két darab, közös szívócsőbe szerelt higanyos hőmérő, mindkettő a -35 és $+45$ Celsius-fok közötti méréstartományra. Az egyik hőmérő higanyzsákját nedves gézzel kell körülburkol-

ni. Így a párolgás következtében ez a hőmérő alacsonyabb hőmérsékletet mutat, mint a másik. A műszerhez tartozó táblázatból a két hőmérsékleti érték találkozási pontján olvasható le a levegő relatív páratartalma százalékban. A készülék irányára: 10 ezer forint.

Mind a három készülék lengyel gyártmány. A hazai forgalmazó a MIGÉRT. A készülékekre vonatkozó megrendeléseket a külkereskedelmi szállítástól függően igazolja vissza a MIGÉRT üzemviteli osztálya (Budapest, VI., Népköztársaság útja 2. Telefon: 117-090, ügyintéző: Szokol Nándorné).

Kiglicsné Katona Rita

Halálozások. 85 éves korában, május 4-én elhunyt **Rásonyi László** turkológus, ny. egyetemi tanár, a nyelvtudományok doktora, aki 1950–1951-ben megszervezte a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának keleti gyűjteményét, és tíz éven keresztül irányította annak munkáját. A Farkasréti temetőben május 30-án tartott gyászszertartáson az Akadémiai Könyvtár nevében a keleti gyűjtemény vezetője, *Apor Éva* mondott búcsúbeszédet. — 57 éves korában, május 2-án hosszú szenvedés után elhunyt **dr. Csulák Mihály** tanár, újságíró, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum tudományos titkára, a *Könyv és nevelés* c. folyóirat *Ifjúság és irodalom* nevű rovatának vezetője, aki 1974 óta dolgozott az OPKM-ben. Halálával lapunk régi külső munkatársát és szerkesztőbizottsági tagját veszítette el. — Május 2-án, 63 éves korában váratlanul elhunyt **Bory Zsolt**, a nyíregyházi Móríc Zsigmond Megyei Könyvtár nyug. főkönyvtárosa, címzetes főiskolai docens, Szabolcs-Szatmár székvarosának ismert személyisége. 1961-től 1982-ig dolgozott a megyei könyvtárban, kétszer kapta meg *A Szocialista Kultúráért* kitüntetést, és elnyerte a megye *Váci Mihály-díját* is. Két verseskötete jelent meg: az első *Szekerek a ködben* címmel 1939-ben, a másodikat, a *Mélyhegedűt* a könyvtár támogatásával adták ki 1975-ben.

Az Országos Széchényi Könyvtár tárolókönyvtára május 2-án megkezdte működését végleges helyén, a törökbálinti raktárvarosban, ahova az OSZK-ban alakult vállalati gazdasági munkaközösség szállította három addigi raktárából, a Régi Főti útról, a Benczur utcából és a Beloiannis utcából. A munkaközösség április folyamán költöztette a tárolókönyvtárba a kétezer polcfolyóiméternyi feldolgozott és a 20 köbméternyi feldolgozatlan dokumentumanyagot.

Könyvtárvatások. Május 8-

án *Virizlai Gyula*, a Szakszervezetek Országos Tanácsának titkára ünnepélyesen átadta rendeltetésének a **Baranya megyei SZMT Központi Könyvtár** új otthonát. A 650 m²-es alapterületű, Pécs új-mecsekaljai lakótelepének és óvárosának határára emelt épület mintegy 18 millió forintba került. Máj. 15-e után megkezdtek a *hangzótár* szerelését, s a könyvtár a nyár végén megindítja a nyilvános szolgáltatást is, amelyet majd a városi tanácsal közösen tart fenn a szakszervezet. — Máj. 11-én *Aczél György*, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja, a Központi Bizottság titkára avatta fel **Nádudvaron** az új művelődési házat, amelynek beruházási költségeit ele részben a híres Vörös Csillag Termelőszövetkezet fedezte, és fenntartási kiadásait is ugyanilyen arányban vállalta. Az épületben 250 m² alapterületen helyet kapott a nagyközség könyvtára is. — Május 1-én a televízió híradója bemutatta a Pest megyei **Zsámbék** 200 m²-es alapterületű új könyvtárát, amely az ápr. 4-én felavatott művelődési házban kapott új otthont.

Az igazi könyvtár hódít... címmel április első felében kiállítást rendezett tevékenységének megismertetésére a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár. A Darvas József egyik írásából vett idézettel mint címmel sokoldalú, dinamikus munkáját és törekvéseit kívánta érzékelteni a rendező in-

tezmény. Bemutatta történetét és értékes ritkaságait, három ösnyomtatványát, s külön tárolóban szemléltette az állománygyarapító és a feldolgozó munkát, valamint a könyvkötészet tevékenységét. Ismertette továbbá az olvasószolgálat munkáját, és közszemlére tette a helyismereti gyűjtemény leg szebb darabjait is. A gyermekkönyvtár könyveket, filmeket, játékokat, a hangtár pedig lemezeket, kazettákat állított ki, és bemutatta pontírasos könyveit. A módszertani munka sokirányú voltát térképek, fotók és diagramok érzékeltették. A *Munkaköpeny nélkül* című kiállításrész a könyvtárosok összjöveteleit, házi ünnepségeit, társadalmi munkáját mutatta be. A kiállításra a könyvtár a művelődési osztályokkal közösen meghívta az általános és a középiskolákat, első sorban a könyvbarát-szakköröket és -rajokat, s a bemutató idején könyvtárismereti órákat is tartott. 17 intézmény látogatói jegyezték be nevüket a sikeres kiállítás vendégkönyvébe. (M. I.)

Májusi értekezleti naptár: 3. Az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökségi ülése a Művelődési Minisztériumban. 9. A Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnökségi ülése az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtárban; 10. Az Országos Könyvtárügyi Tanács kibővített teljes ülése az OMIKK-ban; 10. Az *Eseménynaptár* című segédlet és az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ által irányított országos propagandabizottság együttes ülése a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Kertész utcai olvasótermében.

Bemutatjuk a HUNGEXPO Információs Központját

A magyar külkereskedelem eredményességét szolgáló vállalatok sorában kiemelt helyet foglal el a HUNGEXPO, a Magyar Külkereskedelmi Vásár- és Propaganda-Iroda, melynek fő feladata külkereskedelmi céljaink elérésének elősegítése a reklám- és kiállítási tevékenység eszközeivel, a piaci kommunikáció lehetőségeinek teljes körű alkalmazásával. Ezen belül kiemelt szerepet kap a bel- és a külföldi vásárok rendezése. A kiállítások jelentőségét felesleges hangsúlyozni: elősegítik a nemzetközi árucserét, közvetlen kapcsolatot létesítenek a gyártók, az értékesítők és a fogyasztók között, kihatnak az iparfejlesztésre, a termékek korszerűsítésére, és végül, de nem utolsósorban szolgálják a szakmai továbbképzést, a tudományos ismeretterjesztést, forrásai a műszaki-gazdasági információknak. Ilyen nagymérvű kiállítások, vásárok szervezéséhez és üzemeltetéséhez a HUNGEXPO-nak igen sok információra van szüksége, hogy kellően bemutassa és előnyös piaci helyzethez juttassa partnereit.

Munkájának szemléltetésére felsoroljuk például azokat a rendezvényeket, amelyek az idén szerepelnek a kőbányai nemzetközi vásárközpont programjában. A sort az *Utazás '84* kiállítás nyitotta meg, majd három nemzetközi szakkiállításnak, az *Autoservice '84* gépjárműfenntartó, a *Construma '84* építőipari és a *Securex '84* munkavédelmi bemutatóknak adott otthont a vásárváros. A beruházási javak segerszemléjére, a tavaszi BNV-re május 23. és 31. között került sor. A nagyközönség érdeklődésére leginkább számot tartó őszi BNV-t, a fogyasztási cikkek szakvásárát szeptember 14-től 23-ig rendezik meg 40 ország csaknem másfélezer kiállítójának részvételével. Ezzel egyidejűleg kerül sor a *Hoventa* kereskedelemtechnikai és a *Protenvita* környezetvédelmi szakkiállításra, egy hónappal később pedig a *Budatranspack* anyagmozgatási és csomagolási kiállításra. Külföldön a HUNGEXPO idén

összesen több mint 200 kiállítást, bemutatót tart, illetve épít fel, ezen belül másfélszázat vállalati megbízásból.

A nemzetközi kiállítások, vásárok rendezése számos konkrét információt igényel. A belföldieknél ismerni kell például a népgazdaság mindenkori kereskedelempolitikáját, fejlesztési irányelveit, a vállalatok termékeit, a kiállítás iránt érdeklődő ügyfeleket, a hazai import-szükségleteket stb. A külföldi kiállításokon, vásárokon ezenfelül alkalmazkodni kell az exportpolitikához, a világgazdasági trendekhez, prognózisokhoz, a legfontosabb piacokhoz. Tájékozottnak kell lenni az adott ország általános gazdasági életéről, piaci keresletéről, kínálatáról. Ismerni kell a világ más országaiban használatos kiállítási módszereket, alkalmazási lehetőségeket. Mind a hazai, mind a külföldi

LILLE-I MAGYAR HÉT 1983

A kiadványt készítette
a HUNGEXPO
Információs Központja

kiállítások szervezéséhez tehát igen sok és a legkülönbözőbb (szöveges, faktografikus), sokfajta forrásból származó információkra van szükség. Ezekhez a HUNGEXPO, sokoldalú kapcsolatrendszerére támaszkodva, még olyan nehezen megszerezhető információkat is első kézből megkap, amilyenek például a belföldi kiállításokon először szereplő műszaki újdonságokat bemutató gépleírások, katalógusok, prospektusok. A külföldi vásárokon pedig gyakran hozzájut olyan fontos információkhoz is, melyek a magyar népgazdaság egészének hasznosak.

Az információs központ feladata, szervezeti felépítése

Az előbbieken vázolt igények kielégítésére a Külkereskedelmi Minisztérium közvetlen főhatósága alá tartozó HUNGEXPO 1979-ben *információs központot* hozott létre. Feladatát tűzte ki a vállalat munkájának eredményességét segítő információk gyűjtését, feldolgozását és megfelelő információs szolgáltatások szervezését. Az önálló osztályként működő *információs központ* három részlegből áll, melyek egységes és összehangolt rendszerben dolgoznak, így a tárolt adatok, információk több szempont szerint is gyorsan visszakereshetők. Az első részleg a *sakkönyvtár*, illetve dokumentációs tár, amely a gazdasági és műszaki információforrásokat (gazdasági koncepciók, tervek, prognózisok, könyvek, folyóiratok, kutatási jelentések, prospektusok, katalógusok stb.) kezeli. A második csoport az *adat-tár*, vagyis címgyűjtemény, amely felöleli a bel- és a külföldi partnerek címeit, üzleti tevékenységének adatait. Végül az egyes cégekre vonatkozó információkat számítógépes *adatbank* őrzi, mert az ügyfelek nagyszámú és gyors választ igénylő kérdéseinek megválaszolását csakis számítógépes adatbázis teszi lehetővé. E szerteágazó, sokrétű feladatot az információs központ hat állandó és tucattal is több, az egyes feladatokra szakosodott külső munkatárssal látja el.

Mint az előzőekből is kiderült, a HUNGEXPO tájékoztatási rendszere — a könyvtári és az információs tevékenység sajátos keveréke — rendhagyó eljárásokat, módszereket igényel, amelyekkel a hagyományos könyvtárakban alig találkozhatunk. A könyvtár anyaga körülbelül ötezer kötet, javarészt kézikönyv,

szótár, lexikon, ki-kicsoda jellegű címtár, térkép stb., köztük azonban a közgazdasági és a külkereskedelmi művek mellett az egyéb szakterületek anyaga, így például a Magyar néprajzi lexikon, Művészeti lexikon stb. is megtalálható. A monográfiák sorában a profilba vágó könyvek vannak túlsúlyban, például a *The Exhibitor's Handbook* (London, 1980) vagy a reklám- és kiállítási szakma nemzetközileg elismert szakértőjének, *Emil Maurer*nek *Geschichte und Morphologie der Messen und Fachausstellungen* (Stuttgart, 1973) című műve.

Csaknem száz kurrens folyóirat jár a könyvtárba, ebből 67 külföldi. Megtalálhatók közöttük a *Canadian Advertising Rates and Data*, a Moszkvában megjelenő *Ekonomicseskaja Gazeta* vagy a *Reklama*, az NSZK-ból érkező *Wirtschaftswoche* csakúgy, mint a londoni *British Business*, illetve a *Design Engineering*. A magyar közgazdasági publikációk, az Ipargazdaság, Külgazdaság, Közgazdasági Szemle, a Marketing, Piackutatás, a Műszaki-Gazdasági Információ vagy a Műszaki Információ stb. sorozatai mellett nem hiányoznak a könyvtári szakfolyóiratok, a Könyvtáros, a Könyvtári Figyelő, a Magyar Könyvszemle sem, amit azért hangsúlyozunk, mert a HUNGEXPO Információs Központja nem tartozik egyetlen szakkönyvtári hálózathoz sem.

Ennek ellenére megfelelő színvonalú könyvtári munka folyik; az anyagot jól szerkesztett *betűrendes, sorozati és tárgyszó szerinti cédulakatalógus* tárja fel. Az utóbbi a külkereskedelmi tezaurusz felhasználásával kialakított, mintegy 6—700 tárgyszó alatt csoportosítja a műveket (a fordítások, prospektusok kézi lyukkártyás nyilvántartással is kiegészülnek). A könyvtár korlátozottan nyilvános, vagyis elsősorban a HUNGEXPO vállalat 7—800 dolgozója használja, de a központ vezetőjének engedélyével helyben olvasásra külső érdeklődők is igénybe vehetik. Állományának mintegy 25 százalékát a vállalat alkalmazottai mint állandó letétet használják, de szükség esetén a kért dokumentumot másnak is rendelkezésére bocsátják.

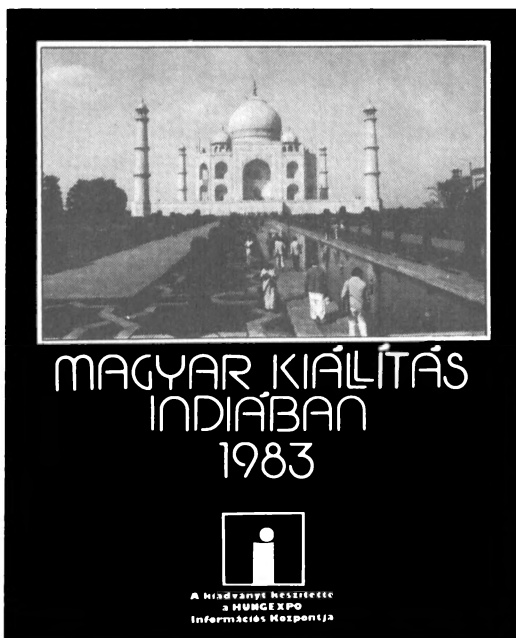
A könyvtár egyedülálló különgyűjteménye a kiállításokról, vásárokról megjelent *vásárkatalógusoké*. Ezeket országoként, kiadásuk időrendjében tárolják, így könnyen kikereshetők. Hasonlóképpen hasznosak az országoként elhelyezett *útijelentések* is. Még egy ritkaságnak tekinthető, érdekes kis *archivális gyűjtemény*ről kell beszámolnunk. Ebben a régi idők (ez-

redéves kiállítás, az 1907. évi New Zealand International Exhibition, az 1914. évi berni, a Bécsben 1915-ben tartott Viribus unitis. Ausstellung für Kriegserinnerungen stb.) kiállításaira, valamint a budapesti nemzetközi vásárokra (1931, 1937 stb.) vonatkozó bélyegek, plakátok, reklámcédulák és egyéb, a múltat idéző tárgyak szemlélhetők meg.

A könyvtár mellett működik az *adattár*. Gyűjti a vállalat valamennyi meglevő és számításba vehető külföldi és belföldi partnerének adatait, az üzleti tevékenységhez nélkülözhetetlen címeket, neveket, a különféle rendezvényekhez, a Direct Mail (közvetlen levelezési propaganda) akciókhoz szükséges anyagokat. Egy-egy ilyen adatlapon a lehetséges ügyfél neve, pontos címe, telex-, telefonszáma, profilja (pl. szőnyeggyártás), a vele kapcsolatot tartó külkereskedelmi vállalat, a kontaktust tartó személyek neve szerepel. A vállalatnál ily módon fellelhető információk mellett más hasonló szakintézeteknek (Kereskedelmi Kamara, Országos Takarékpénztár, Országos Pénzügyi Központ stb.) a vállalatot érdeklő szakirodalmáról is tudomásuk van, mert azok bibliográfiai, jeladó feldolgozásait (szakirodalmi szemle, forrástájékoztató) is gyűjtik.

A könyvtárban levő könyvek, folyóiratok, valamint a sajátos vállalati irodalom (katalógusok, prospektusok) felhasználásával rendszeres és eseti publikációs tevékenység folyik. Az információs központ rendszeres periodikus kiadványsorozatai: 1) az országinformáció-sorozat; 2) a nemzetközi vásárnapotárak, 3) a szakirodalmi szemlék, gyorstájékoztatók. Az *országinformáció*-sorozat kötetei bizonyos kiemelt országok értékesítési módszereivel, reklám- és kiállítási tevékenységével, tömegtájékoztatási szerveivel-eszközeivel, piackutatásaival foglalkoznak (például USA, Ausztrália). A *Magyar-japán gazdasági kapcsolatok. A reklám és a kiállítási tevékenység főbb jellemvonásai Japánban* (HUNGEXPO, 1980) című kiadvány például a japán gazdasági helyzetet, a magyar-japán kereskedelmi forgalmat és gazdasági, műszaki együttműködést, majd a japán kis- és nagykereskedelmi hálózatot ismerteti, a reklámpiac és a reklámmédiák (sajtó, tévé, rádió) után a reklámügynökségekről és -szervezetekről tájékoztat, végül példákkal szemlélteti a japán piacokon szokásos értékesítési és reklámmódszereket.

A Magyarország által külföldön rendezett kiállítások, vásárok alkalmával szerkesztett kiadványok az adott ország gazdasági, külkeres-

kedelmi, pénzügyi helyzetét összefoglaló tájékoztatót, továbbá a külföld és hazánk közötti gazdasági kapcsolatoknak, a rendezvényt fogadó ország keresletének-kínálatának, valamint kooperációs lehetőségeinek információit tartalmazzák. (Például magyar kiállítás az Arab-öböl országaiban, Líbiában, Marokkóban, Nigériában; latin-amerikai magyar vándorkiállítás, olaszországi magyar hét, lille-i magyar hét, magyar kiállítás Indiában stb.)

A külföldi rendezvényekhez kapcsolódnak a HUNGEXPO Nemzetközi Vásárnapotárjai, melyek a hivatalos külföldi kiállítások programját országok, valamint szakterületek szerint, továbbá a rendező szervek betűrendjében adják meg. Az évenként megjelenő kötetek szakterületi részéből megtudjuk például, hogy a könyvtárakat közelről érintő nemzetközi könyvvásárt tartottak, illetve tartanak 1984-ben Brüsszelben, Szófiában, Nizzában, Quebecben, Varsóban, Frankfurtban. Ugyanígy megtudható, hol tartják az oktatási eszközök, irodafelszerelések, írószerek, a nyomdaipar és grafika stb. nagy nemzetközi seregszemléit.

Az említett kiadványokat a kiállításokon résztvevő vállalatoknak szolgáltatásként nyújtják, a könyvtár anyagáról készült *Szakirodalmi szemlék* pedig elsősorban a vállalatban belüli munkatársak tájékoztatását szolgálják. A negyedévenként megjelenő kötetekben az új könyvek gyarapodási jegyzéke után könyv- és

folyóíratcikk ismertetései következnek, a tájékozódást mutatók könnyítik meg. Különösen hasznos volt az 1983. évi BNV-re kiadott szám (1983. 110 l.). Ebben a kiadványban a vásárok, rendezvények, szakkiállítások témaköréből válogatott könyv- és folyóíratcikkkel informálták a nagyközönséget, és közreadták az információs központ addig megjelent publikációinak jegyzékét is. Az 1980 és 1983 között megjelent 25 kiadvány között olyan hasznos munkával is találkozunk (Külföldi üzletfelek. A magyar külkereskedelmi vállalatok legjelentősebb külföldi üzletfelei. 1981. Hungexpo. 287 l.), amely cserekiadványaik részére piacot kereső információs központjaink és nagykönyvtáraink számára értékes adalékokkal szolgálhat.

Számítógépes adatbank

A HUNGEXPO legkorszerűbb és legfigyelemreméltóbb szolgáltatása a céginformációs adatbank. A vállalat piacelőkészítő munkájának, üzleti életének szerves részét alkotja a *számítógépes céginformációs adatbank*, amely az információs központ harmadik, legfontosabb részlege. Ahogyan az e rendszerről írt tanulmányában dr. Hoznek Jánosné, a Hungexpo Információs Központ vezetője kifejtette (Kiállítások szervezésének információs háttere. = *Vezetéstudomány*. 1984. 2. sz.), ez az adatbázis mind a külföldi, mind a belföldi kiállítások rendezésének időszakában különféle tartalmú és rendeltetésű címlistákat, céginformációkat szolgáltat. Az adatbank igénybevételének növekedésére jellemző, hogy 1980-ban 15 877, 1981-ben 25 611 és 1982-ben 77 893 volt a lekérdezésekre adott címszolgáltatások száma.

Az adatokat magyar és külföldi bontásban dolgozták fel, és azok például a következő főbb kérdésekre adnak választ: egy-egy adott vállalatra vonatkozó összes, illetve csak meghatározott adatok (ágazati kódszám, címadatok, termelési tevékenység, partnervállalkozások stb.). Vagy megadják a vállalatok listáját egy, illetve több szempont figyelembevételével. Az adatbázis szerkezetének kialakítása az adatok logikai összefüggésein alapszik, ezért a megválaszolható kérdések sokféleképpen kombinálhatók. Így például kiválaszthatók az egy adott országban meghatározott tevékenységet végző vállalatok, és azt is megmondják, hogy az illető cégek milyen magyar vállalatokkal vannak kapcsolatban.

Az adatok rögzítése a DATORG-nál üzemelő SIEMENS 404 adatgyűjtőberendezésen, BS 2000 operációs rendszerben, az információ feldolgozása SIEMENS 7738-as számítógépen, adatbáziskezelő rendszerrel történik. Az információ keresése történhet *interaktív*, párbeszédes üzemmódban képernyő és billentyűzet igénybevételével a HUNGEXPO terminálján, abban az esetben, ha a válaszokat terminálhoz csatolt sornymotató kiírja. Vagy pedig a DATORG-nál üzemelő központi SIEMENS gépen: offline nyomtatással nagy tömegű adat kiírására, vagy speciális formátumú (etikett) kiírás igénylése esetében.

Az itt néhány mondatban körülírt számítógépes céginformációs rendszer zavartalan üzemeltetése, az új adatok folyamatos megszerzése, új termékstruktúrák követése stb. igen nehéz, sok aprómunkával járó feladat, különösen, ha tekintetbe vesszük, hogy jelenleg a számítógépes adatbank 12 109 külföldi és 4685 magyar partner adatait tárolja.

A gépi rendszer kifogástalan munkájáról a közönség is meggyőződhetett, amikor az 1983. évi tavaszi BNV-n — *a szocialista országok között elsőként* — számítógépes vásári tájékoztatást adtak. A kőbányai vásárváros hat helyén elhelyezett terminálok (a DATORG központi gépparkjához csatlakoztatva) bármelyik látogató választ kaphatott például a következő kérdésekre: Mely országokból milyen cégek vannak jelen a vásáron? Valamely szakterületet mely cégek képviselnek? Hol vannak az egyes cégek kiállítási helyei, és kik a képviselőik? De szakmai témák mellett arról is tájékoztatást kaphattak, hogy hol vannak bizonyos szolgáltatások (posta, étterem, utazási irodák stb.). A rendszer népszerűségét növelte, hogy a terminálokhoz sornymotatókat csatlakoztattak, így a közönség a képernyőn leolvasott válaszokat írott formában is megkapta. A feltett kérdésekről a számítógépes rendszer statisztikát készített, értékelést végzett, így megtudták, hogy a több ezer kérdezőnek melyek voltak a főbb érdeklődési területei. A tapasztalatok alapján tovább fejlesztik ezt az igen érdekes információs szolgáltatást. Úgy véljük, ez a számítógépes rendszer alapul szolgálhat egy-egy könyvhét, nemzetközi könyvvásár, kiállítás szakirodalmi tájékoztatásának számítógépes megszervezéséhez is. Ehhez a HUNGEXPO Információs Központjának munkatársai gazdag tapasztalataikkal bizonyára hatékony segítséget nyújthatnak.

Dr. Móra László

Móra Ferenc könyvtárigazgatói tevékenysége 1920 után

A *Könyvtáros* jubileumi pályázatán díjat nyert írást Móra Ferenc halálának 50. évfordulója alkalmából közöljük — *A szerk.*

Horthy Miklós fővezér 1919 novemberi budapesti bevonulását követően a hatalomra került ellenforradalmi rendszer hangzatos lát-szatintézkedésekkel próbálta igazolni fennn hangoztatott „kultúrfölényét”. Aki mást akart, azt elgáncsolták, vélemény- és gondolatsza-badság csak papíron létezett. Ezért nincs mit csodálkozni azon, ha Móra Ferenc maró szati-rájú koreképét, a Hannibál feltámasztása című regényt egyetlen kiadó sem merte vállalni. Az sem véletlen, hogy egész sereg novellájában, cikkében gúnyolta ki a „kultúrfölényt”, a köz-nyös, kispolgári gondolkodású embereket, és elkeseredetten tiltakozott a gyerekeket félre-nevelő, elbutító iskolarendszer ellen. „Nem hazudtam bele semmi optimizmust az írásaim-ba, s mégis — sötétebb a valóság, mint ábrázo-lásom, mert a legfelháborítóbb tényeket el kel-lett hallgatnom, s mert a legelviselhetlenebb élmények engem nem kínoztak” — vallotta az író (idézi *Vajda László a Tiszatáj* 1954. évi 1. számában), aki 1917 óta látta el a patinás múltú szegedi Somogyi Könyvtár igazgatói tisztét, s akit a forradalmak idején tanúsított emberi és politikai hitvallása miatt nemcsak meghurcol-tak, hanem közvetlen életveszély is fenyege-tett. Mégis hű maradt városához és a sokabla-kos házhoz, s a legreménytelenebb években próbálta kimozdítani a mélypontról a 40 éves intézetet.

Szegeden a művelődés lehetőségét az újon-nan odatelepített kolozsvári egyetemen kívül a Városi Színház jelentette — olcsó kabaréival, silány, giccses operettjeivel. A város vezetősé-

ge rengeteg pénzt ölt bele a színházba, s emel-lett szinte alig dotálta a nagyértékű könyvtárat. Móra meg is jegyezte a *Szegedi Friss Újság* 1928. szept. 30-i számában megjelent Vezér-cikk a múzeumból c. írásában: „Mi mindig ahhoz voltunk szokva, hogy lógósok legyünk Szeged pompás kultúrfogatában. Itt helyel-közzel díszhelyet kapott minden, amire rá le-hetett kenni, hogy a kultúrát szolgálja, tán még a kuglipálya is, — csak a kultúrpalota volt magára hagyva.”

De nem is lehetett mást várni tőlük, hiszen a „felsőbb körök” tudatában még mindig úgy élt a könyvtár, mint ahol reggeltől estig vagy regényt olvasnak vagy regényt írnak, de komoly, hasznos munkát soha nem végeznek!

Az állami támogatás sem tartott lépést a pénz elértéktelenedésével, egyre inkább „szimbolikussá” vált. Végül már csak a bürokráciában nyilvánult meg: egy ív papír áráról is bélyeges nyugtát követeltek az igazgatótól, aki kénytelen volt még a bélyeget is a magáéból ragasztani a válaszlevelekre. 1923. június 3-án, amikor az infláció és az anyagi csőd már majdnem tetőfokán állt, Móra a város módosabb közönsége előtt így ecsetelte beszédében a kultúrpalota helyzetét: „Kapunk pedig erre az évre városi és állami segítyt, apait, anyait beleszámítva 400 000 koronát, ami majdnem annyi, mintha békében 400 koronát kaptunk volna a 18 000 helyett... Itt nincs más segítség, csak az, ha a Somogyi Károly lelke szállja meg a társadalmat.” Még ugyanebben az évben közzétett egy cikket a könyvtár siralmas állapotáról a budapesti *Világ* hasábjain...

Társadalmi összefogás — pártoló közösségek

Móra akciói nyomán mintha megmozdult volna a társadalom szíve, felolvadt a közönyösség jégpáncélja, és a könyvtár felkarolására annyi pénzadomány érkezett az ország különböző vidékeiről, hogy összegük többszörösen meghaladta a hivatalos évi segélyét. A budapesti papirkereskedők pedig papírral és írószerezrel látták el a könyvtárat. Szegeden valamivel előbb megindult a társadalmi mozgalom: a kultúra néhány áldozatkész barátja — Móra Ferenc, valamint *Tonelli Sándor* és *Szalay József* kezdeményezésére — 1920-ban létrehozta a *Múzeumbáratok Egyesületét*, melynek egyedüli célja a kultúra támogatása volt. A begyűlt tagdíjakból elsősorban ritka és értékes könyveket, műtárgyakat, szegedi vonatkozású régiségeket vettek a könyvtár és a múzeum számára, emellett fedezték a könyvkötések és a könyvtár egyéb kiadásait. A leginszégesebb esztendőben ez a lelkes kis csoport segítette az intézetet több mint kétmillió koronával és mintegy 3000 kötet könyvvel.

1925-ben a *Műbarátok Alkalmi Irodalmi Egyesülete*, röviden a „folyóirat-járató társaság” vette át az előbbi örökét és lelkesedését. Figyelemre méltó az alakuló felhívásban meg-

határozott cél: „A világkultúráról való tájékozódás legolcsóbb eszköze a háború kitöréséig az illusztrált folyóirat volt, amelyhez Szegeden még a szerényebb anyagi viszonyok között élő intelligens ember is könnyen és bőséggel hozzájuthatott, akár a kávéházakban, akár a Somogyi Könyvtárban. Tíz év óta erről a kultúr-szükségletéről lassankint teljesen le kell mondanunk. A háború lehetetlenné... megfizethetlenné tette... a folyóiratok előfizetését, sőt a Somogyi Könyvtár is lemondott erről az erejét meghaladó szükségletéről. Ilyen körülmények között ma Szegeden az európai értelemben vett kultúremler, akinek kulturális szükségleteit a »Tolnai Világlapja« mégsem elégítheti ki, valósággal szellemi blokádnak alant van... Ha csak huszonötön kötelezik magukat arra, hogy havonta fizetendő 30 000 koronát áldoznak erre a célra, tizennégy különböző magyar és külföldi folyóirat beszerzését teszik lehetővé.” — idézi Nagy Dezső a két egyesület történetét feldolgozó írásában (*A József Attila Olvasómozgalom Szegedi Híradója*, 1956/3).

Az eredmény minden várakozást fölülmúlt: néhány nap alatt 40 ember jelentkezett — nemcsak Szegedről, hanem környékéről is —, és fél év múlva 95 tagot számlált a Társaság. Szavazással döntöttek az új folyóiratok beszerzéséről, s 1925-ben 24 lapot járattak, 1926-ban pedig már 58-at! — egyetlen fillér adminisztrációs költség nélkül. A folyóiratokat először a tagok kapták meg külön erre a célra berendezett kis olvasószobában, az év végén pedig bekötött állapotban a Somogyi Könyvtár birtokába kerültek — olvasótermi használatra és megőrzésre. Ily módon az egyesület sok folyóirattal gazdagította a könyvtár állományát, köztük igen értékes és fontos napilapokkal, művészeti és szakfolyóiratokkal. (Például: *Berliner Tageblatt*, *Deutsche Kunst und Dekoration*, *Fliegende Blätter*, *L'Illustrazione Italiana*, *Literarisches Zentralblatt*, *Larousse Mensuel*, *Zeitschrift für Bücherkunde*, *L'Art et les Artistes*, *London News*, továbbá a *Nyugat*, a *Magyar Grafika* stb.) Először próbaszámot rendeltek; s ha meggyőződtek a folyóirat szükségességéről, akkor tették folyamatossá a rendelést.

Sűrűsödő gondok

A társadalmi gyűjtés azonban csak átmeneti segítséget jelentett, a pénztelenség újra és még inkább felszínre hozta a régi gondokat. Az

épület állapota tovább romlott, repedezett a fala, hullott a vakolata. A kultúrpalota előtti téren cirkuszi kocsik, kimustrált bódék, homokbuckák, a rozoga lépcsőfeljáró immár bal-esetveszélyes volt... A javíttatásra megszavazott pénzből mindössze az intézet összes ablakának rendbehozatalára futotta.

A vakolathullások javítására viszont senki sem adott egy fillért sem, így az igazgató maga próbálkozott egy szerény kis ötlettel: „Jót akartam én ezzel is. Mikor láttam — írja *Impériumátvétel* című írásában (*Szegedi tulipántos láda*, 1936. 2. köt.) —, hogy bevakoltatni úgy sem tudom a kultúrházat, akkor szót értettem a főkertész úrral, hogy legalább valami zöld levélszönyeggel takarjuk el a rongyosságunkat. A vadszőlő tapadó kis tenyerei talán még össze is tartják az omladozó, silány anyagú köveket.” De még ez is visszájára sült el: a vadszőlő befutotta a kultúrpalotát őrző kőoroslánokat is, ezért a város mélyen felháborodott polgárai követelték eltávolítását, mert ebben az ősi magyar vitézség megsértését látták. Móra csak azon ütközött meg, hogy a megsértett oroslánoknak rögtön akadt pártfogójuk, a szegény kultúrpalotának azonban még mindig senki. Pedig magában az épületben is olyan méreteket öltött a rongálódás, hogy már a gyűjteményeket, sőt az emberek testi épségét is veszélyeztette. 1923-ban a főkönyvtár mennyezete ismételten beázott, a régiségtárban nagy darabon leszakadt a vakolat, a főkönyvtár alatti folyosón ijesztő repedések keletkeztek, végül a szakértői vizsgálat megállapította, hogy az épület Tiszára néző része süllyed — valószínűleg a főkönyvtár óriási súlya miatt. Mintha elátkozott bagolyváról lett volna szó, nem pedig egy igen értékes és nagyforgalmú könyvtárról!

Móra egymásután menesztette a városi mérnökséghez a sürgető és segélykérő leveleket, s mikor tapasztalta azok nemtörődomségét, az úgy halogatását, kezdte a „mulatságos” oldaláról felfogni a dolgot: „Sajnálattal tudatom, hogy húsvét hétfőjén hajnalban a régiségtár mennyezetének vakolata nagy darabon leszakadt, s beütötte egy tárlónak az üvegét. Szerencse a szerencsétlenségben, hogy nem nyitási időben történt a dolog, mert tömeges emberhalál lett volna belőle. Így aztán majd csak lesz belőlünk valami, ha kívül-belül pusztul a házunk, az lesz aztán a legszebb, ha egér módjára összenyom bennünket. Ilyen még úgyse volt: saját múzeuma által agyonütött nem szo-

rosan vett múzeumigazgató” — olvassuk Berzenczey Domokos műszaki főtanácsoshoz 1923. április 3-án írt levelében.

A bajokat tetézte a helyhiány is. Az óriási ütemben fejlődő intézet anyagát mind kevésbé tudták elhelyezni. A főkönyvtárban ugyan néhány ezer kötetet még elraktározhattak volna pótállványok beiktatásával, de a múzeumi részlegben egyenesen katasztrofális volt a helyzet. A Szépművészeti Múzeum ajándékát egyszerűen nem tudták elfogadni, mert nem volt hová tenni. Jellemző, hogy a bővítés éppen 20 éve volt napirenden, s csak 1928-ban jutott el a papírra vetésig!

A személyzethiány is visszatérő gondná vált. A rengeteg munkát alig tudták elvégezni, a két tiszteletdíjas és a két teljesen ingyen dolgozó kisegítő, Banner János régész és Sebestyén Károly etnográfus támogatása ellenére sem. 1921-ben például azért maradt beosztatlanul jelentékeny anyag, mert a könyvtártsízt egymaga nem győzte a címtározást, a beosztást, az akták másolását, az olvasótermi felügyeletet és a kölcsönzések lebonyolítását. Ezt el is hisszük neki, ha csak egy pillantást vetünk a statisztikára: naponta átlag 20 katalogizálandó és beosztandó könyv, 27 felvilágosítandó váró olvasó és 4 kölcsönző a rengeteg aktán kívül. Nem volt könnyebb a két „szolga” feladata sem: naponta több mázsá könyvet kellett le-fölcipelniük az emeletre. Emellett a múzeumnak végeredményben nem is volt személyzete, a múzeumi örök tisztét is jobbára nekik kellett ellátniuk, vagy pedig külön fogadtak fel öröket, ezek azonban nem voltak megbízhatók, és nem is tudák őket rendszeren fizetni. A könyvtári dolgozók csekélyke fizetése is fillérekre zsugorodott a devalváció következtében.

Teljesen jogos volt tehát Móra félelme, hogy alkalmazottai bármelyik pillanatban otthagyhadják az intézetet. Tudta, hogy ha a raktárkezelők lépnének ki, hónapokra megbénulna a könyvtár forgalma, de azzal is tisztában volt, hogy nem érdemes egy kiló kenyér árért (300 korona) a hónap minden délutánját lekötöniük, amikor minden munkaerejükre szükség van megélhetésük érdekében. Aggodalma nem volt alaptalan, a legnehezebb években sorra elhagyták munkatársai, bár a kultúra iránti szeretetből szabad idejükben szívesen dolgoztak továbbra is a könyvtárban. Először a 25 éve alkalmazott szakdíjnok, Szász Gyula mondott le, majd a nagy szakmai tudással rendelkező Fischhof Ágota könyvtártsízt. Helyét a város — megint ideiglenes állásban — Szőke

Mihály egyetemi hallgatóval (aki később, 1945. X. 1-től 1954. VII. 21-ig a könyvtár igazgatója volt) töltötte be 1923-ban.

Az igazgató csaknem magára maradt a ropant tömegű munkával. Másolhatta az aktákat, nyugtákat, vezethette az iktatókönyvet, végezhetette a gyűlölt adminisztrációs munkát, s nem órajta múlt, hogy 1925-ben a szokott formájú évi jelentés helyett csak az állomány és gyarapodás adatait terjeszthette be a felettes hatóságnak. A másoltatásra ugyanis már nem telt a dotációból, hiszen az egész évre szánt segély a „legzsugoribb gazdálkodás mellett” is már az első negyedévben elfogyott. Ezért kellett átörötni az ingyenes használat elvét: az olvasótermi kérőlapokért darabonként 1 koronát szedtek, hogy legyen miből fedezni az új kérőlapok nyomtatási költségeit. (Ez volt az oka annak is, hogy szinte könyörgő levelet kellett írnia a Szent István Társulathoz, hogy legalább a Katholikus Szemlét küldjék továbbra is ingyen.)

Hogy a képtelenül nehéz körülmények az utókor számára is hihetőek maradjanak, 1919 óta afféle historia domust vezetett, az ő elnevezésében Robinzon naplóját, amely mentegetőzéssel kezdődik: „Ti ismeretlen utódok, akik majd egyszer itt ültök az én helyemen és igazgatjátok ennek a kis vidéki múzeumnak a dolgát, ne tegyetek nekünk szemrehányást azért a sok mulasztásért és fogyatékoságért, amit rátok hagyunk örökre. Mi tudtuk volna, mit hogyan kell csinálni... de a kultúra süllyedő szigetén csak egy feladatot végezhetünk: az ár növekedtével magasabb ormokra mentettük, amit lehetett.” Ezután a napló beszámol egy-két „érdekes” dologról, arról, hogy hat év óta nem volt nagytakarítás az intézetben, hogy a városi hajdú által összeszedett szavazócédulák tiszta felét használják kérőlapnak, és hogy egyetlen pesti lapot sem tudnak már járítani. 1921-ben — valóban robinzoni tettel — maguk próbálnak tintát csinálni gubacsból, gumiarábikumból, mert a tinta nagyon drága. — Ugyanebben az évben Móra kiadja a szigorú parancsot, hogy ezután „mindenféle papiros hozzám adandó be, amelyiknek az egyik oldala tiszta. Utóvégre az aktáknak mindegy, ha csomagolópapiroson fogalmazzák is.” (*Világ*, 1923. november 20.) E sorok írója látott orvosi díjsszabásra, rossz levélborítékra, régi színlapra, sőt Móra-kézíratra vagy éppen egy bútorszállító cég fényezett kartonjának hátlapjára írt statisztikákat, jelentés-, illetve levélfogalmazványokat. Még olyan válaszlevelet is talált,

amely a címzett saját levelének margójára volt írva, az igen apró, jellegzetes Móra-betűkkel, ceruzás fölé-javításokkal. Bámulatos, hogy ilyen keserves viszonyok között is megmaradt derűje, bizakodása!

Az a néhány ember, aki jóban-rosszban kitartott Móra Ferenc mellett, szinte emberfeletti munkát végzett. Minden tisztviselő többféle feladatkörrel volt megbízva: Móra — aki nem alaptalanul nevezte magát a „kultúrpalota mindenese cselédjének” — egy személyben volt igazgató, a régiségtár, az aprónyomtatvány- és kéziratár vezetője, emellett az adminisztráción kívül vezette az iktatókönyvet, a számadásokat és a járuléknaplót, hogy a múzeumbarátoknál és a néprajzi társaságban vállalt funkcióiról ne is beszéljünk. Ha ehhez még hozzászámítjuk az évenként adódó új feladatokat: a különféle katalógusok, a különgyűjtemények kezelését, az egyes szakok szétválasztását és sok egyebet, akkor némi fogalmat alkothatunk arról, hogy nem is volt olyan könnyű dolog az első világháború után vidéki könyvtárigazgatónak lenni.

Sikerek az állomány feltárásában és gyarapításában

A nehéz körülmények ellenére a könyvtárban nagyszabású feltáró munka folyt. 1920-ban Fischhof Ágota elkészítette a szegedi nyomtatványok 1530 művet felsoroló katalógusát, így együtt volt a helyi vonatkozású anyag nagy része. Ugyanebben az évben tették használhatóvá a 867 darabból álló térképgyűjteményt külön kartoték-katalógussal, mely a helynevek betűrendjében tárta fel az állományt. Még ebben az évben elkezdték és 1921-ben befejezték az idegen nyelvű művek külön címjegyzékét, melynek alapján megállapították, hogy az állománynak mintegy 40 százaléka idegen nyelvű, s ennek tekintélyes része német és latin munka. — Értékes anyagot dolgoztak fel a Budapesti Szemle és a Vasárnapi Újság cikkeinek kicédulázásával is, ez a katalógus 1926-ban készült el. A legfontosabb mégis a tárgyszó-katalógus volt, melynek több ezer címszáva az állomány 80 százalékát ölelte fel. Ehhez éveken át cédulázott Móra. (Az alapokat még Tömörkény István idejében rakták le, de a tulajdonképpeni munka 1920-ban kezdődött és 1925-ben fejeződött be.) Hogy miért ment ilyen lassan? Mert hivatalos időn kívül

készült „otthoni munkával, mivel a hivatalos órákból erre nem futja... szüksége pedig egyre égetőbb” — írja Móra 1920-ban a könyvtár állapotáról készített jelentésében. Nagy és fontos vállalkozás volt ez, igen nagy hasznát vették — és veszik ma is — könyvtárosok és olvasók. Magyarországon akkor egyedül a Fővárosi Könyvtár rendelkezett ilyen nagyméretű tárgyszókatalógussal.

Az előre megtervezett munka meghozta gyümölcsét, ezért kerülhetett sor egyes szakok szétválasztására, az aprónyomtatványok és a kéziratár állományának feldolgozására, a restancia megszüntetésére és a — legalább is részleges — állományellenőrzésre, melyet a könyvtár 40 éves fennállása tett indokolttá. Volt azonban olyan tervbe vett munka is, amit nem sikerült végrehajtani: Móra már évek óta készült az intézet történetének megírására, legalább összefoglaló kimutatások, statisztikák formájában, de sokszor még az évi jelentés megírására sem maradt ideje. A pénzhiány okozta a szintén tervezett könyvkötések elmaradását is, pedig ez sem lett volna felesleges luxus! Móra aggódva látta, hogy a sokat forgatott régi kötések pusztulnak, az új könyvek pedig olyan rosszul vannak fűzve, hogy mire a második olvasó kezébe kerülnek, már szét hullanak. Akkor már évek óta nem költettek a megfizethetetlen árak miatt, és választaniuk kellett: vagy bekötetik a legkeresettebb könyveket a beszerzési alap rovására, vagy nem bocsáthatják őket az olvasók rendelkezésére, mert tönkremennek. Szerencsére néhány kereskedő megkönyörült rajtuk némi vászon-, bőr- és kéregpapír-adománnyal, a Múzeumbarátok Egyesülete pedig fedezte a költségeket.

A múzeumbarátok segítségét leginkább az állomány szüntelen fejlődése tanúsítja. A könyvek állandó drágulását csak így lehetett követni, s az ő támogatásuk nélkül egyszerűen nem járathatták volna a régóta rendelt külföldi folyóiratokat, és sok értékes folytatásos mű is csonkán maradt volna, így Grimm nagyszótára, a Siebmacher és társai. Nagyon csínján kellett bánni a csekély dotációval, arányosan elosztani a legszükségesebb kiadások számára. Bevételeiket azonban főként könyvbeszerzésre fordították, hiszen pótolni kellett a háború alatt megjelent — és az említett okoknál fogva be nem szerzett — kiadványokat is. A lehetőségek szerint Móra itt is megvalósította a tervszerűséget. Erről vallott a Somogyi Könyvtár sorsa című interjúban is, mely a Szegedi Napló

1921. július 24-i számában jelent meg: „Gyapítani egyformán igyekeztem minden szakot, tervszerű könyvtárpolitikával, amely túlmegy a közönség alapján elég szerény kívánságainak keretein.” Elképzeléseit azonban nem mindig tudta keresztülvinni, mert a nagyközönség és az egyetemi ifjúság igényeihez alkalmazkodva elsősorban szépirodalmi, aktuális politikai és tudományépszerűsítő munkákra volt szükség.

Ezért a legterjedelmesebb és a legnagyobb ütemben fejlesztett állománycsoport a szépirodalom és az irodalomtudomány volt, a gazdag anyagot tartalmazó „G. Történelem” szak, mely Somogyi Károly könyvtárának alapját képezte, és Tömörkény idejében is a legnagyobb kötetszámú volt, a második helyre szorult. A természettudományos művek pótlására is nagy gondot fordítottak, ennek ellenére ez az állományrész még mindig elmaradt a hittudományi művek arányától.

A gyarapodásban fontos szerepet játszottak az adományok. A rendelkezésünkre álló adatok szerint a gyarapodás felét, néha kétharmadát is az ajándékok alkották. A minőség nem volt mindig arányban a mennyiséggel, de a belőlük adódó — és jelentősen felszaporodó — duplumanyagot is igen jól lehetett értékesíteni cse-

rével. Az ajándékok egy része magánkönyvtári hagyatékként jutott a könyvtár birtokába. Így szerezték meg 1920-ban Kálmány Lajos szegedi néprajztudós nagyértékű szakkönyvtárát, melynek darabjai közt sok, már beszerezhetetlen mű akadt. Néha egész sorozatokhoz sikerült hozzájutniuk igen olcsón.

Az egyéni adakozók sorából külön is ki kell emelnünk *Szalay József* nevét. A „litterátus főkapitány” többek között Nagy Frigyes összes munkáinak 1789-es kiadását (42 kötetben) szerezte meg az intézet számára, és Mórával együtt ő szedte össze az aprónyomtatványok naponta bővülő anyagát. Emellett összegyűjtötte az 1919–20-ban megszállt területek hírlapanyagát, rendkívül becses kortörténeti dokumentumokkal gazdagítva így a hírlapállományt. Hasonló jellegű a Szegedi Napló szerkesztőségének ajándéka, mely a neki cserepéldányként járatott fővárosi lapokat tartalmazta.

Móra Ferenc nagy gondot fordított a helytörténeti anyag gyűjtésére is. Nemcsak a szegedi Nemzeti Tanács iratait őrizte meg, nemcsak irodalmi szobát létesített *Dugonics*, *Tömörkény*, *Mikszáth* relikviáival, hanem 18–19. századi iktatókönyveket, katonai lajstromokat és adókönyveket is szerzett. Ezért örült különösen, amikor egy 1832-ből való, *Grün Orbánnál* nyomott cirillbetűs könyvet ajándékoztak neki: „...ez a könyv nagy érték. Mert régi szegedi nyomdatermékek dolgában nagyon szegényesen vagyunk kihazásítva, pedig azok nagyon hozzátartoznának a régi Szeged kultúrképéhez” — írta a Szegedi hírek című írásában (Szegedi tulipántos láda, 1936. 2. köt.). Járt a zsibiacokat, az eldugott kis szatócsboltokat, és mindenféle fufanggal elkoldulta a falusi nénikéktől az általuk szemétnek hitt drága könyveket. Ritka értékeket gyűjtött így össze a fáradhatatlan szenvedéllyel dolgozó igazgató. Ezek képezték a gazdag auflérlista és szabadkőműves irodalom alapját, és ezért mondhatott magáénak az intézet a Régi Magyar Könyvtárból 96 kötetet, köztük a Zrinyi-ász első kiadását is.

A nehéz körülmények ellenére óriási méretű volt a könyvtár gyarapodása ez alatt a másfél évtized alatt. Sajnos, csak részben állnak rendelkezésünkre pontos adatok, mert folyamatosan megírt jelentésekre csak 1923-ig támaszkodhatunk. A következő két évről még van táblázatos gyarapodás és statisztika, de ettől kezdve csak összefoglaló, novellaszerű írásokra akadunk, melyek vagy teljesen ellentmondó adatokat közölnek, vagy hozzávetőleges, ezres

pontossággal megadott számokat. Az 1934-es jelentés viszont — amely már *Sebestyén Károly* tollából származik — ellenőrizhetően pontos állományi statisztikát mutat ki Móra utolsó működési évéről is. Eszerint a könyvtárban 1933-ban 119 968 dokumentum volt, köztük több mint tizezer nem könyv jellegű. Ez hihetetlenül kevésnek tűnik a Móra által emlegetett adatokhoz viszonyítva: egyik érdeklődőhöz írt levelében 130 ezer kötetes nyilvános könyvtárról beszélt (1929-ben); az ugyanebben az évben készült összefoglaló jelentésben pedig 144 192 kötetet említett és hozzátette, hogy ebbe nincs beleszámítva a pár ezer darab aprónyomtatvány, gyászjelentés, plakát stb. — *Gucher Ottó* 1931-es kérdőívére beküldött adata 150 ezer kötetes főkönyvtárról adott számot, s 1933-ban is megközelítőleg ekkora kötetszámról tájékoztatott egyik cikkében. Az adatok tarkaságát azzal magyarázhatjuk, hogy Móra Ferenc valószínűleg hozzászámította a könyvállományhoz a múzeumi anyagot is, amely évenként mintegy 4–5000 darabbal növelte az állományt. Az a legvalószínűbb, hogy Móra Ferenc halálakor 120 ezer kötetes állománya volt a Somogyi Könyvtárnak.

Végül, ha összehasonlítjuk a két neves igazgató állománygyarapítását (Tömörkény idejében évente átlag 1741, Móránál 2040 kötet), szembevetendő, mennyivel erőteljesebb az állományfejlesztés Móra Ferenc idejében. Ezt elsősorban azzal magyarázhatjuk, hogy 30 év alatt jobban meg lehetett ismerni a közönség igényeit és a könyvpiacot, de a tudatos beszerzési politikát Móra nagy műveltsége és könyvszeretete is elősegítette.

A „tanító múzeum”

A háború után visszaszállingózó olvasók egyre inkább birtokukba vették a könyvtárat, az évi 20–25 ezres létszám állandósult. Ezért az olvasóteremben is kezdett fenyegetővé válni a helyhiány. 1927-ben azt írta Móra, hogy a 72 olvasó számára készült olvasóterem már a 16 pótszékkal együtt is kicsi. A fő olvasási szezonban, ősztől tavaszig gyakran sorba álltak az előcsarnokban a könyvtár látogatói, várva, hogy egy hely megüresedjék. — A számszerű adatokról azonban ismét csak hézagos értesüléseket kapunk. Az első évek csekély forgalmát még mindig a fűtési nehézségek és a fásult politikai hangulat okozták. A későbbi jelenté-

sek szerint is kevés volt még a nyitvatartási napok száma, csak 1922-től kezdve emelkedett 200 fölé. Ettől kezdve a látogatottság arányosan és fokozatosan nőtt egészen a csúcspontig, amikor valószínűleg meghaladta az évi 30 ezret. Ez a növekedés a napi átlagokban is megmutatkozott: az 1920-as 15-tel szemben 1924-ben 81, 1929-ben pedig 126 látogató kereste fel naponta az olvasótermet a nyitvatartás hat órájában.

Kik voltak a látogatók? Móra, aki hosszú könyvtárosi ténykedése alatt alaposan megfigyelhette őket, *Gucher Ottó* fővárosi könyvtáros kérdőívére — kibocsátásra került a Felnőttek Világszövetsége Nemzetközi Könyvtári Bizottságának képviselőjében — ezzel kapcsolatban a következőket válaszolta: „Az olvasóknak két kategóriája van: olyan, aki tanulni és olyan, aki időt tölteni jön a könyvtárba, de a földműves és a munkás majdnem teljesen hiányzik mindezekből... a szervezett munkást a párt látja el olvasnivalóval.” (Ismertette *Bóday Pál*: A könyvtáros Móra Ferenc c. tanulmányában. — A szegedi Egyetemi Könyvtár kiadványai, 1954.) Szegeden 1921 óta működött az egyetem, ezért az olvasók háromnegyed részét a tanulók tették ki, nagyobbrészt egyetemisták. Érthetően nagyobb volt még a katonák száma is, de a többi foglalkozási ág alig néhány százalékot tett ki. A földművelési és az ipari „alkalmazottak” látogatási aránya azonban 0,6 százalékról 1,6 százalékra nőtt 12 év alatt! Még egy lényeges változást olvashatunk ki a statisztikából: a nőolvasók száma a régi 10—11 százalék helyett lassan elérte a 20—22 százalékot.

Érdekes művelődéstörténeti adatokkal gazdagodunk az olvasott művek minőségét szemlélve. Móra a jelentésekben több helyütt megállapította, hogy feltűnően kevés szépirodalmi művet forgatnak az olvasók, sőt 1923-ban számszerűen is tájékoztatott erről: csak 28 százalék a szépirodalom aránya a tudományos művekkel szemben. A tiszta gyönyörűséget keresők száma tehát már sokkal kevesebb volt, mint a gyakorlati célú olvasóké. A tanulókon kívül — akik többnyire szakkönyvet olvastak — a nagyközönségnek is legalább a fele népszerű tudományos munkákat keresett, elsősorban földrajzi, művészeti tárgyúakat, útleírásokat, memoárokat, esszéket, aktuális technikai és politikai kiadványokat. Az átlagolvasók másik fele még mindig a szépirodalmat kedvelte. A versekért nemigen rajongtak, csak a divatos költőket szerették, s az íróknak is 70 százaléka magyar volt. Olvasottságban természetesen

még mindig Jókai vezetett, de a keresettek közé tartoztak Gárdonyi, Herczeg Ferenc, Erdős René, Karinthy, Kosztolányi, Móra és Móricz írásai is, bár a nyugatosokat nem nagyon olvasták. Igaz, akadtak olyanok is, akik Courths-Mahler követelték a könyvtárostól, de azt, szerencsére, nem találhatták meg az állományban. Persze még mindig akadtak szakterületek, amelyeket nemigen bolygatott senki. Egy ilyen esetet mesélt el Móra *Napok, holdak, elmúlt csillagok* című, 1935-ben megjelent könyvében Kerkápoly Károly művéről: „Kikerestem a Tiszta észtant a könyvek kriptájából, amelynek csősze vagyok, de megdöbbenve láttam, hogy 1863 óta, amikor megjelent, nem sokan éltek felénk tiszta észttal, mert a könyv nem volt felvágva.”

Az olvasók számát gyarapították a kölcsönzők is, bár jóval kisebb arányban. Móra ellemezte ugyan a kölcsönzést, mégis az ő határozott kívánságára szűkítették le a kölcsönzési tilalmat kizárólag az alapítványi művekre. Hogy jelentéseiben mégis sokat panaszkodott, annak több oka volt. Nemcsak a közönség fegyelmezetlenségére és a könyvek rongálódására hivatkozott, mikor egyre nagyobb biztosítékhoz kötötte a kölcsönzést, végül már csak az egyetemi tanároknak engedélyezte, a szépirodalmi művek kiadását pedig — a keserves tapasztalatokon okulva — egyenesen megtagadta. Állandóan hangsúlyozta a kölcsönzés szükségességét, sőt a szabadpolcrendszert is jónak tartotta, mert mindig is a közönség igényeinek minél teljesebb kielégítését szorgalmazta. A csekély személyzettel azonban nem mert nagyobb arányú kölcsönzésre vállalkozni, mert a megnövekedett forgalmat nem tudták ellátni, és ilyen körülmények között a szabadpolc is csak rendetlenséget okozott volna. Ennek ellenére, ahol tudott, enyhített a szigorú rendszabályokon, sőt inkább saját könyveit adta kölcsön az egyetemistáknak. Így már érthető, hogy a statisztikák szerint a kölcsönzők alig egy-két százalékát tették ki az olvasók létszámának, a kikölcsönzött művek átlaga pedig másfél-két kötet körül mozgott.

Sokkal fontosabbnak tartotta Móra Ferenc az előzékeny kiszolgálást, a szakszerű tájékoztatást, enélkül ugyanis el sem tudta képzelni a modern könyvtárat. Az olvasóknak rendelkezésre állt az időnként felfrissített, 4000 kötetes kézikönyvtár, azonkívül az olvasótermi katalógusok, a dobozokra erősített használati utasítással. Az alap- és szakcímár azonban — az igazgató megállapítása szerint — sokban

elavult, ajánló bibliográfiákra pedig a személyzethiány miatt nem is gondolhattak. Ezért rendszeres tájékoztatást csak a hírlapok útján kaptak az érdeklődők: Móra *a helyi sajtóban minden vasárnap közzétette az újonnan beszerzett könyvek jegyzékét*. Másféle furfanggal is segítette a tájékozódást: az olvasóterem egyik asztalán „bongészót” létesített az új könyvek-ből. Élőszóval is próbálta népszerűsíteni a tudományt: 1922-ben ismeretterjesztő előadásokat szervezett, szombat este belépődíjjal a módosabb polgári, értelmiségi köröknek, s ugyanazt az előadást vasárnap délelőttönként megismételték a nagyközönségnek — ingyen. A „kísérlet” — Móra szóhasználatával — nagyszerűen bevált, az előadásokra mindig zsúfolásig megtelt a nagyterem. Öt-hat előadást tartottak így — sajnos, arról nem tudunk, milyen tárgykörből —, de azután, miként az egy korabeli, gépiratos feljegyzéséből megállapítható, Móra legnagyobb sajnálatára felhagytak velük, mert a szívesen hallgatott előadók-ból hamar kifogytak.

A propaganda másik eszközével, a kiállítások rendezésével már gyakrabban éltek. A külföldre évfordulók — Jókai-, Petőfi-, Byron- és Kant-centenáriumok — idején mindig megteltek a kupolacsarnok tárlói, de rendeztek kiállítást a szegedi árvízi emlékekből, illusztrált divattörténeti művekből és könyvkötésekből is. E kiállítások a könyvtárba is vonzották az embereket, s ez szinte mindig nyomon követhető az olvasói statisztikában. Néha bonyodalmat okoztak a nem odaillő szőnyeg-, baromfi-, csónak- és egyéb kiállítások, de azután az igazgató kívánságára a városi tanács határozatot hozott ezeknek az intézetből való kitiltásáról.

1929-től kezdve a kultuszminiszter elrendelte a könyvnapok rendezését, de a módszerekről nem esett szó. Tapasztalatok és a közönség érdeklődésének híján nehéz is volt ez a feladat. Móra ismerte a közhangulatot: „Síp-pal, dobbal, tarkaruhás heroldokkal, kosztümös látványosságokkal kellene csalogatni, ahogy Pesten tervezték, s itt-ott meg is csinálták az áldozatkészebb cégek. Akkor esetleg még tömegelés is lenne. De a könyvvásárlás akkor sem biztos.” (Szegedi tulipántos láda. 1936. 2. köt.) Nagyon csendesen zajlott le a szegedi könyvhét, az emberek egyáltalán nem álltak sorba a könyvesboltok előtt. Maguk a könyvkereskedők is szégyenkezve vallották be, hogy csak néhány szakácskönyvet, esetleg irodalmi levelezőt és 16—20 példány Courth-Mahlert adtak el. Mások meg úgy értelmezték

a könyvhétet, hogy akkor a könyvtár tartozik megvenni minden nyomtatott lim-lomot azon az áron, amin kínálják. Móra Ferenc világosan látta a nagy érdektelenség okát: „Szeged statisztikai lakosságának fele nem számít. A tanya régebben legalább »istóriás« könyvet vett a ponyváról. Most már azt se vesz. Nincs is nekivaló könyv... Itt is kétféle közönség van, mint másfelé. Olyan, amelyik venne könyvet, de nincs rá pénze. Meg olyan, amelyiknek sok pénze van, vesz is mindent, csak könyvet nem. Amazok nem segíthetnek a könyvön, mert őrajtuk sem segít senki. Emezek pedig nem tehetnek róla, hogy nem éhezik a könyvet, mert nincs hozzá lelkük” — olvashatjuk az előbb idézett írásában.

Az ingyenes múzeum azonban óriási látogatottságnak örvendett. Akárcsak Tömörkény idejében, a látogatók száma most is sokszorosán fölülmulta az olvasói létszámot. 1921-ben például 60 112 ember járt a múzeumban — amely csak vasárnaponként volt nyitva 3 órára! —, míg az olvasótermet ugyanebben az évben csak 5604 olvasó kereste fel. A helybeli közép- és elemi iskolák, vidéki tanintézetek, a társintézmények képviselői, a Stockholmból, Koppenhágából, Párizsból érkezett külföldiek nagy számban látogatták a híres múzeumot, sőt néha még a könyvtári főfelügyelőségtől is odamerészkedett valaki.

A Ferenc József Tudományegyetem képviselői is fölkeresték a múzeumot, de más ügyben: arról tárgyaltak, miként lehetne a Somogyi Könyvtárat az egyetemi könyvtárral összeolvasztani. Móra Ferencnek azonban megvolt a maga álláspontja: tudta, hogy a Somogyi Könyvtár elsőrangú közművelődési könyvtár, de egyetemi könyvtárnak csak nagyon sok pótlással felelne meg. Ezért inkább a szerződéses viszonyt ajánlotta fel, s hivatkozott az alapítólevélre is, amely előírta, hogy a könyvtár a város elidegeníthetetlen tulajdona maradjon. Így a tárgyalások félbeszakadtak.

A szegedi intézet más kulturális intézményekkel is kapcsolatban állt. S ez nem merült ki csupán a látogatásokban, hanem a társintézményeknek segítséget is nyújtottak: a kecskeméti városi könyvtárnak alakulása idején, majd az alsóvárosi népkör könyvtárának újjászervezésekor. Arról már szóltunk, hogy a Nemzeti Múzeum számára 1919-es aprónyomtatványokat és hírlapokat gyűjtöttek, a szegedi ifjúság-könyvtár számára pedig listát állítottak össze, és Móra — ásatások idején a falvakban járva — a népkönyvtárakról sem feledke-

zett meg. Ilyenkor többnyire arról győződhetett meg, mennyire rosszul van összeállítva ezek anyaga, mert olyan műveket talált köztük, mint *John Stuart Mill* A deduktív és induktív logika rendszere vagy *Hüppe Szaniszló* A lengyel alkotmány története című munkáját.

A társintézménynek, a világhírűvé lett múzeumnak talán az volt a legnagyobb eredménye, hogy a szellemileg nehezen mozduló külvárosi parasztságot vasárnapi szórakozásként „rászoktatták” a múzeum látogatására. Ebben nem csekély része volt magának az igazgatónak, aki nagy szorgalommal és pedagógiai tapintattal tette közérthetővé a legegyszerűbb emberek számára is a tudományok elvont világát. Jól tudta azt is, hogy a vidéki intézmények sorsa a vezetők személyéhez van kötve, s érezte, hogy nehéz lesz megfelelő embert találni a helyére, ha ő kidől.

Sebestyén Károly, az utódnak kijelölt ideig-

lenes igazgató, majd Csallány Dezső, az intézet véglegesen kinevezett vezetője is tudatában volt a megítélésnek, de nehéz feladatnak. Hogy mit jelentett Móra működése az intézetnek, azt a számadatok is fényesen bizonyítják. Tizenhét évig volt a könyvtár igazgatója, s ezalatt csaknem 40 ezer kötettel nőtt az állomány, és az ásatásokból hihetetlen mennyiségű anyagot halmoztak fel.

Halála — érthetően — óriási veszteséget jelentett: „Móra Ferenc Szeged város kulturális és közéletének legértékesebb és legérdekesebb alakja volt. Hiányát pótolhatatlannak érezzük még ma is” — írta Pálffy József a Magyar Hírlap 1935. február 10-i számában. Szeged kulturális életének ragyogó szakasza zárult le az ő elmúlásával, és sokáig nem akadt méltó utóda, aki a mórai szeretetet és mórai szakértelmet is örökölni kapta volna.

Sáráné Lukácsy Sarolta

Lapozgató

Dr. H. D. Wilckens. Az erdészettudomány első professzora Magyarországon címmel jelent meg *Az Erdészeti és Faipari Egyetem közleményei* nevű sorozat 1983/1-es jelzésű kötete, dr. Hiller Istvánnak, a soproni egyetemi könyvtár főigazgatójának munkája, amely nemcsak a magyar erdészeti felsőoktatás megalapítójának, a selmecbányai erdészeti tanintézet első tanárának életével foglalkozik (született 1763-ban Wolfenbüttelben, a göttingai egyetem magántanára volt 1790 és 1792 között, 1808-tól 1832-ig, haláláig pedig selmeci professzor), hanem a magyarországi erdészeti felsőoktatás kialakulását is vizsgálja, majd a gazdagon dokumentált kötetben kitér a selmeci tanintézetnek a Monarchia erdészeti oktatására gyakorolt hatására, Wilckens utóéletére, és bibliográfiát, valamint forrásjegyzéket is közöl Heinrich David Wilckens munkásságára vonatkozóan (1983. 222 l.)

Káder- és személyzeti munka címmel és *Magyar és idegennyelvű cikkek válogatott bibli-*

ográfiája alcímmel az Országos Vezetőképző Központ 500 sokszorosított példányban, változatlan utánn nyomásban megjelentette Benkő Istvánné és Csákiné Orosz Éva 1981-ben kiadott összeállítását, amely a következő nyolc fő fejezetben 1981 márciusáig tárja fel a téma friss, néhány éves cikk-, illetve legfeljebb tizenöt éves könyvanyagát: A párt- és az állami káder- és személyzeti munka időszerű feladatai; A személyzeti munka helye és szerepe a vállalati gazdálkodásban; A munka főbb tevékenységi területei; Rétegpolitikai feladatok a ... munkában; A vállalati munkaerő-gazdálkodás fő feladatai. Munkaerő-gazdálkodási összefüggések a ... munkában; A vállalati szociálpolitika főbb feladatai, összefüggései a személyzeti munkával; A személyzeti nyilvántartás; A ... munkához kapcsolódó tudományok és tudományos eredmények. A fejezeten belül még számos csoport és alcsoport található, ezekben szerzői betűrendben következnek egymás után a leírások, a külföldi szakirodalom azonban külön részt alkot minden fejezet végén. (1983 [a belső címlapon: 1982]. 171 l.)

Pap Gyula

Még élt a mester, amikor galéria-sorozatokban való bemutatását tervbe vettük. 1983. szeptember 24-i halála miatt azonban a bemutatásból kegyeletteljes megemlékezés lett. Mozgalmas pályafutását itt lehetetlen végigkísérni, maradjunk tehát a fontosabb állomásoknál.

Pap Gyula 1899. november 10-én született Orosházán. Gyermekéveit Orsován, majd Temesváron töltötte szüleivel, mignem 1912-ben Ausztriába költöztek. Középiskolásként a bécsi Grafikai Intézetet látogatta. Felsőfokú tanulmányait a budapesti Iparművészeti Iskolán, 1921-től pedig a modern művészet egyik nagy hatású európai műhelyében, a Walter Gropius által alapított weimari Bauhausban végezte el, ahol először fémművességet tanult. Itt tervezett munkái azóta nemcsak muzeális értékűek lettek, de napjaink ipari formatervezésének irányába is mutatnak. Festői ambícióit a Bauhausban olyan egyéniségek mellett bontakoztatta ki, mint Feininger, Kandinszkij, Klee, Schlemmer és a magyar Moholy-Nagy László. Hogy piktúrája hamar kiforrott, egyetlen tényen is lemérhető: Weimarban megkedvelt mestere, Johannes Itten, később — 1926-ban — meghívta berlini festőiskolájába figurális rajzot tanítani. Innen Hitler hatalomra jutása után, 1934 elején tért haza. Ezt követően végig azon fáradozott, hogy az alkotás mellett a művészetpedagógiában is a Bauhaus-módszert alkalmazza: szabadiskolákban, majd a Képzőművészeti Főiskola tanáraként 1949 és 1962 között.

Mindvégig egyéni kutatója, alakítója volt századunk stílusirányzatainak. Gazdag életművében szintézisbe foglalta azokat az expresszív, kubisztikus, szürrealista és monumentális törekvéseket, amelyek az európai avantgárdot foglalkoztatták. Amikor közlendői úgy kívánták, magabiztosan nyúlt a nemes vetetű realizmus vagy éppenséggel a nonfigura-

tív absztrakció módszeréhez. E találékony formaválasztás — persze — autonóm rajzaira és sokszorosított grafikáira is vonatkozik. Csak-hogy ezek megjelenítési és kifejezési lehetőségei — sajátos öntörvényüknél fogva — főként a vonalra és a tónusra korlátozódnak. A fekete-fehér rajzanyagok (grafit, szén, kréta, tus) esetében éppúgy behatárolt a modellálás, mint ezek színes változatainál. A sokszorosító eljárások viszont a törlést vagy a javítást nem teszik lehetővé. Az általa művelt linóleummet-szeteken és litográfiákon sem. Mégis: tökéletes rajztudás, anyagismeret és technikai biztonság árad grafikai lapjairól. Csakhogy az artisztikum nem képzelhető el téma és a témából kifejtett tartalom nélkül. Pap Gyula mindenre kiterjedő tematikai érdeklődése egyformán fordult az ember és a természet kimerithetetlen jelenségeihez, történéseihez. Úgy tűnik, festményein inkább a természeté, rajzain meg grafikáin többnyire az emberé az elsőbbség. Egy-egy jellemábrázoló portré vagy arctípus; az akt, mint a testi szépség hirdetője; gyári környezetben vagy szántóföldön dolgozó embercsoport, esetleg a saját szerszámával megjelenített munkás; az önkény vagy a háború ellen küzdő ember; a társadalom szociális esetei, vagy akik a hétköznapiaknak is ünnepként örülnek. Örülni az életnek és elmerülni — mondjuk — a zenében. Hangszerrel a kézben s netán énekelve. Azzal az ifjonti lelkesedéssel, amellyel maga is megszólaltatta hegedűjét, vagy ahogyan gyermekként az első népdalt édesanyjától eltanulta...

Pap Gyulát érdemes, majd kiváló művész címmel, s kétszer a Munka Érdemrend arany fokozatával tüntették ki. Az idén volna nyolcvanöt éves. Halálával az utolsó magyar „Bauhäusler” neve került a művészettörténet megfelelő fejezetébe.

Ecsery Elemér

Kedves Vásárlónk!

Az ELSŐ katolikus
BIBLIAFORDÍTÁS
hasonmását kínáljuk
ELŐJEGYZÉSRE.

E könyvművészeti remekmű a

JORDÁNSZKY-KÓDEX

1984 karácsonyára
jelenik meg.

Tervezett ára: 3500 Ft

ELŐJEGYZHETŐ A KÖNYVÉRTÉKESÍTŐ VÁLLALAT
KÖNYVESBOLTJAIBAN
Budapest, IX., Ráday utca 3.
Budapest, VI., Népköztársaság útja 16.

MEGRENDELŐLAP (Jordánszky-Kódex)

Címünk: KÖNYVÉRTÉKESÍTŐ VÁLLALAT 1391 BUDAPEST, Postafiók: 204

Megrendelő neve:

Pontos címe: ☐☐☐

.
aláírás

A selmecbányai akadémia oktatóinak lexikona 1735—1918

A mai miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem, illetve a soproni Erdészeti és Faipari Egyetem elődjének csaknem két évszázados múltját öleli fel ez az elegánsan egyszerű külsejű és nagyon tartalmas kézikönyv. Életrajzgyűjtemény és bibliográfia, oktatás- és intézménytörténeti vázlattal kiegészítve, szóval művelődéstörténeti vállalkozás a javából. Ezzel a kötettel az akadémia munkáját folytató két jogutód, a miskolci és a soproni egyetem könyvtára ismét gazdagította az együttműködés példatárát. A *dr. Zsámboki László* szerkesztő irányításával végzett közös tevékenységük eredményeként létrejött kiadványból alapos áttekintést kapunk a selmeci akadémia tanárainak publikációiról. Megválaszolható az a kérdés is, hogy ez az oktatási és kutatási intézmény milyen szerepet töltött be a műszaki tudományok fejlődésében. A műszaki történetírás számára hosszú ideig munkát ad az eléje tált adattömeg, feldolgozása közben ítéltető meg igazán tudományos értéke.

Az akadémia egyedülállóan széles körű vonzását azonban a kívülálló is hamar észreveszi. Bizonyára hasznosnak tartják a lexikont a környező országok szakemberei is. Érdeklődnek iránta és elismeréssel adóznak szerkesztőinek, hiszen az életrajzok és bibliográfiák valamilyen érintett ország tudománytörténeti kutatómunkáját segíthetik, mivel a soknemzetiségű monarchia szinte minden nácója képviselve volt a tanári karban. Bizonyításul itt most csak néhány külföldi származású oktatót említünk meg név szerint a 18—19. század legjelesebbjei közül: *Christof Traugott Delius* (1728?—1779), az első rendszeres bányaműveléstan szerzője, akinek művét a 18. század hetvenes éveitől a 19. század közepéig nemzedékek használták a Monarchiában és Franciaországban; *Christian Doppler* (1803—1853) a róla elnevezett effektus elvének felfedezője; *Nikolaus Josef Jacquin*

(1727—1817), a kohászati kémia laboratóriumi metodikájának megteremtője, későbbi korszakában jeles botanikus is; *Karel Kořistka* (1825—1906) matematikus és geológus; *Johann Thaddeus Peithner* (1727—1792), akinek javaslatára 1763-ban megalapították Selmecen az akadémia első tanszékét (a tőle vásárolt 1392 kötetes könyvgyűjteménnyel alapozódott meg a ma már világhírű Selmeci Műemlékkönyvtár állománya); *Giovanni Antonio Scopoli* (1723—1788), Jacquin kémiai laboratóriumi módszereinek folytatója, elismert botanikus és mineralógus; *Henrik David Wilckens* (1763—1832) nemzetközi tekintélyű erdészeti szakíró, a magyarországi erdészeti felsőoktatás megszervezője.

Azért hangsúlyoztuk előljáróban a tudományos igényt több ízben is, mert e nélkül hitelét veszti az ilyenfajta kiadvány. A selmeci lexikon összeállítója, amennyire csak tehetett, az eredeti forrásokhoz nyúltak vissza. A pontos adatok közlése érdekében az intézmény tanulmányi dokumentumait, megmaradt irattárát, az alapvető kézikönyveket és igen sok folyóirat évfolyamait dolgozták fel a két könyvtár munkatársai. Időrendi összeállítást közölnek az egyetemek történetének 1735 és 1980 közötti fontos eseményeiről. A tanszékek fejlődési táblázata és a tanszékek szerint tagolt személyi mutató a szervezeti fejlődést és a személyezet létszámának növekedését érzékelteti. A két utóbbi nemcsak azért érdekes, mert összefügg egymással, hanem azért is, mert rávilágít, hogy milyen sokoldalú képzés folyt Selmecbányán: a kohászat, kémia, ásványtan; a matematika, fizika, mechanika; a bányászat; az ábrázoló geometria, építészet; az erdészet általános és speciális stúdiumai egyaránt szerepeltek a tantárgyak között. Az eligazodást segíti még *A magyarországi bányászati-kohászati és erdészeti felsőoktatás történetének válogatott biblio-*

gráfiája, amely szerzői, illetve cím szerinti betűrendben sorolja fel anyagát. Történeti jellegű összeállítás lévén, jobban örültünk volna, ha ezt a fejezetet időrendben szerkesztik.

Amiről eddig szoltunk a kötet kapcsán, csupán „mellékes”, finomabban fogalmazva „függelék”; a fő rész, a több mint 250 oldalas lexikon a kötet terjedelmének is kétharmadát alkotja. Életrajzi adataival és szakirodalmi munkásságával szerepel benne a selmeci bányászati-kohászati-erdészeti akadémia valamennyi oktatója, de nemcsak azokkal a publikációkkal, amelyeket az intézet oktatójaként írt, hanem az 1918-ig megjelent teljes életművével.

Az összeállítók következetesen megjelölik minden személynél azokat a magyar és külföldi forrásokat, amelyeket felhasználtak az életrajzokhoz. Arra törekedtek, hogy ezekben szerepeljenek az oktatók felsőfokú tanulmányaira, munkahelyeire, akadémiai beosztásaira, tudományos fokozataira, külföldi tanulmányújtjaira, egyesületi tagságaira, nagyobb kitüntetéseire vonatkozó adatok. Külön bekezdésben röviden méltatják a kiemelkedő személyiségek tudományos tevékenységének jelentőségét, az oktatásban, oktatásszervezésben betöltött szerepét. A bibliográfia megjelenésük időrendjében sorolja fel egy-egy személy könyveit, majd — újra kezdődő időrendben — a cikkek, tanulmányok leírásai következnek. A 20. századi oktatóknál megjegyzi azt is, ha publikációs tevékenységük 1918 után is folytatódott.

A múltját gondosan ápoló, értékeit a jövőnek átmentő intézménynek ismertük eddig is a miskolci és a soproni egyetemet, közös lexikonukkal megerősítették korábbi tapasztalatainkat. A kötet történeti hangulatát — egyben

forrásértékét is — emeli az akadémia különféle épületeiről és kiváló tanárainról, a jeles szakönyvek címlapjairól és iratokról készült 68 oldalnyi fotó és reprodukció. A lexikon apparátusát a külföldi érdeklődők számára németül is hozzáférhetővé teszik, de az előszót, a bevezetést és a tartalomjegyzéket angol és orosz fordításban is megismétlik. (*A selmeci Bányászati és Erdészeti Akadémia oktatóinak rövid életrajza és szakirodalmi munkássága 1735—1918. Szerk. Zsámboki László. Miskolc, 1983, NME. 370 l. |Egyetemi bibliográfia 1. A Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának kiadványai 21./)*

Lisztes László

Olvastuk

a májusban megjelent *MSZ 3424/6—83 Bibliográfiai leírás, Disszertációk és szakdolgozatok* c. szabványt. Ez a sorozat eddig megjelent tagjaival azonos szerkezetben közli a két dokumentumtípus leírását, bevezetőjében azonban felhívja a figyelmet arra, hogy az olyan könyvtárakban, amelyekben e dokumentumtípusok ritkán fordulnak elő, tehát állományuk kevés disszertációt és szakdolgozatot tartalmaz, könyvként történő feldolgozásuk is megengedhető.

A szabvány az egykötetes disszertációk monografikus szintű, egylépcsős leírását, valamint a többkötetes disszertációk összefoglaló és monografikus szintű, egy- és többlépcsős leírását tartalmazza. Csak az *MSZ 3424/1—78 Bibliográfiai leírás, könyvek* c. szabvánnyal együtt használható, mivel sok esetben ugyanazok az előírások vonatkoznak mindkét dokumentumtípusra, és ezeket az új szabvány nem ismétli meg, csak hivatkozik rájuk.

(c—é)

A IV. országos könyvtárügyi konferencia

A *Könyvtártudományi tanulmányok* 7. kötetként, a Múzsák Közművelődési Kiadó gondozásában januárban jelent meg az 1981. június 2—3-án tartott IV. országos könyvtárügyi konferencia dokumentumgyűjteménye. Mindjárt előjáróban felmerülhet a kérdés, vajon van-e gyakorlati jelentősége a három éve tartott tanácskozás mostani felelevenítésének? Kétségtől jobbra volna, ha a kötet korábban jelenik meg. De könyvkiadásunk mostani viszonyai között nem számíthatunk az ilyen kiadványok frissebb közreadására. A dokumentumok használata így is lehetséges és szükséges, így kell tehát elfogadnunk. Országos könyvtárügyi konferenciát hazánkban legfeljebb tízéves időközökben tartanak, az előző 1970-ben volt. A mostani kiadvány mondanivalója tehát legalább még hét évig érvényes lesz, nem beszélve a dokumentumok könyvtártörténeti értékéről. A tízéves időközökben tartott konferenciák érvényessége így tulajdonképpen húszéves időközökre szól: a megelőző tíz év tevékenységének értékelésére és a következő tíz év munkájának terveire. Az ilyen kiadvány tehát voltaképpen két évtizedet fűz egybe, összefoglalva az egész könyvtárügy vonatkozó időszakának legfontosabb mondanivalóit. Ezért nem lehet túlzottan elkésztnek tekinteni megjelenését. Továbbá azért sem, mert nyilván ma, három év múltán is jócskán vannak könyvtárosok és könyvtárfenntartók, akik nemhogy nem lehettek jelen a konferencián, de akikhez nem is jutottak el annak idején a konferencián elhangzottak, esetleg nem figyelték fel rájuk eléggé, de éppen most vagy ezután kerülnek olyan értékelési, tervezési feladatok elé, amelyekhez szükségük van a konferencia érvelésére, elemzéseire és ajánlásaira. Szükséges tehát, hogy végre kezükbe kerüljön a kötet, amely a tanácskozás anyagát együtt és áttekinthetően tartalmazza.

A kiadvány — a könyvtártörténet mindenkor művelőin kívül — olvasóként és felhasználóként főként az ötéves könyvtári tervek előkészítőire és a több éves időszakok beszámolóinak összeállítóira számíthat, akiknek nemcsak általános egybevetési szempontokat, hanem érveket és feladatokat is ad. Mindezt nem csupán az országos könyvtárügyi irányításban tevékenykedők számára és nemcsak a hálózatok vezetőinek, hanem az egyes könyvtárak: városok, szakszervezetek, üzemek, intézmények, testületek könyvtárosainak és könyvtár-fenntartóinak is nyújtja.

A kötet tartalma ezt a célt jól szolgálja. Előjáróban közli a konferenciát előkészítő dokumentumok közül a magyar könyvtárügy helyzetéről és fejlesztési programjáról készített tanulmányt. Ennek bevezetője ki is mondja, hogy cselekvési és fejlesztési programként kíván szolgálni a könyvtárak, a könyvtárügyet szolgáló intézmények és vállalatok, továbbá a fenntartó és a felügyeleti szervek számára a könyvtárügy fejlesztéséhez. Arra ösztönöz, hogy az intézmények saját adottságaik szerint vegyék tervbe a célok és feladatok megvalósítását. Így érhető el, hogy minden országos hatáskörű szerv rendelkezze könyvtárpolitikai koncepcióval, melynek kiindulópontja a szolgált terület valós szükséglete, s amely összhangban van az országos ágazati irányítás céljaival.

A tanácskozáshoz alapot nyújtó tanulmány után következnek a tanácskozás előadásai és felszólalásai. Dr. Köpeczi Béla akadémikus bevezetője után dr. Pozsgay Imre művelődési miniszter tartotta meg előadói beszédét. Beszélt azokról a körülményekről és feltételekről, amelyek között a magyar könyvtárügynek ma is meg kell találnia helyét a magyar művelődéspolitikában. Elemezte, hogy mit vár a társadalom a könyvtáraktól s kifejtette, hogy a

mostani időszakban három terület fejlesztése a legfontosabb: a könyvtáraknak a *közművelődésben, az oktató-nevelő tevékenységben és a szakirodalmi kutató és fejlesztő tevékenységben* játszott szerepét kell elsősorban erősíteni.

A dokumentumgyűjtemény a vita 49 hozzászólását közli, közülük 36 a konferencián hangzott el, 13-an azonban nem kaphattak szót, ők írásban küldték el hozzászólásukat. A vitában részt vett 10 közművelődési, 16 tudományos és szakkönyvtáros, valamint a fenntartókat, irányító és felügyeleti szerveket képviselő 21 felszólaló és 2 olyan küldött, aki a könyvtárakkal szorosan együttműködő szervektől jött. Újdonság volt, hogy a felszólalók legnépesebb csoportja végeredményben a könyvtárak használóinak igényeit tárta a szakma elé. Meg lehet állapítani, hogy a felszólalások arányosan képviselték a könyvtárügyben legilletékesebb résztvevőket és legfontosabb területeket.

A hozzászólások közlése után a kiadvány az ajánlások bevezetőjében röviden összefoglalja

a konferencia mondanivalóját, és 30 pontban közli a javasolt tennivalókat. Ezek a most folyó évtized legfontosabb könyvtárügyi feladatait ölelik fel.

Ismertetésünknek nem lehet feladata, hogy mélyre ásson a tanácskozás sokszínű anyagában, még az sem, hogy akárcsak megemlítsé a fő tennivalókat. Egyetlen dologra utalhatunk csak: a kötet legyen ott a könyvtárakban és töltsé be a cselekvés, a tervezés és az értékelés vezérfonalának szerepét. Minden könyvtár és könyvtáros megtalálja a kötetben a számára időszerű mondanivalót. Éljenek is ezzel a lehetőséggel!

A kötetet *Gerő Gyula* szerkesztette. A szöveget 79 kép illusztrálja, amelyek közül 37 az előadók és a felszólalók arcképe, 42 pedig időrendben bemutatja azokat a jelesebb könyvtárakat, amelyeket a III. és a IV. konferencia közötti időben építettek és avattak fel. (*Dokumentumgyűjtemény. Kiadja a Művelődési Minisztérium könyvtári osztálya, 235 l., 55 Ft.*)

Páldy Róbert

Kókay György: Könyv, sajtó és irodalom a felvilágosodás korában

Kókay Györgynek, a felvilágosodás időszakával foglalkozó jeles sajtótörténeti kutatónak gyűjteményes kötete 30 tanulmányt tartalmaz. A kettő kivételével korábban már különféle periodikumokban napvilágot látott írásokból a magyar felvilágosodás első szakaszának monografikus áttekintése bontakozik ki. A szerző nem a felvilágosodás irodalmi eredményeinek a számbavételére törekszik, hanem elsősorban a kor irodalmi életének a kereteit, tényezőit vizsgálja, azokat az eszközöket, jelenségeket, kiadványfajtákat, intézményeket, folyamatokat, amelyek elengedhetetlen feltételei az irodalmi művek megszületésének, terjedésének és hatásának, s amelyek révén a szerző és a közönség között létrejöhet a társadalom alakulását, társadalmi csoportok, rétegek, egyének politikai, szociális, művelődési és esztétikai nézeteit formáló párbeszéd. Az irodalmi és nyelvi törekvések korábban feltárt eredményeit új, a

kutatás által eddig elhanyagolt vagy nem eléggé figyelembe vett területek elsődlegesen szociológiai szempontú vizsgálatával egészíti ki. Az irodalmi élet olyan fontos közvetítő eszközeinek a jelentőségére hívja fel a figyelmet, mint az időszaki sajtótermékek — azaz a hírlapok és a folyóiratok —, továbbá a könyvek és a könyvtárak, valamint az ezeket létrehozó, működésüket irányító, fejlődésüket befolyásoló írók, szerkesztők, könyvtárosok, bibliográfusok és olvasók.

Az *Előítélet nélküli ember* című írás *Bessenyei Györgynek Der Mann ohne Vorurtheil* címmel 1781-ben megjelent folyóiratát ismerteti, amelyben a szerkesztőnek Voltaire, Montesquieu, de főleg Holbach, Rousseau és Helvétius nyomán kialakult s korábbi felvilágosult álláspontjánál radikálisabb, a magyar jakobinusok eszmevilága felé mutató nézetei jutottak kifejezésre. Az első magyar nyelvű hírlap, a

pozsonyi Magyar Hirmondó szerkesztőjének sokoldalúsága, a magyarság függetlenné válásának a kivívását sürgető, de a más népek önállóságra való jogát is elismerő polgár felvilágosultsága, a publicisztika jelentőségét a göttingai egyetemen megismerő, majd szerkesztőként gyakorló s a köznemesség kiművelése mellett a népet magyar nyelvű és népszerű tudományos munkák révén felemelni akaró felvilágosult hazafi arcképe bontakozik ki a *Göttinga, Rát Mátyás és felvilágosodás kori irodalmunk* című tanulmányból. Rát mélyen humanista gondolkodóként hirdette a kelet-európai népek közötti megértést, s kultúraközvetítő szerepet szánt a magyarországi nemzetiségeknek (*Híd Kelet és Nyugat között*), ugyanakkor a hazai politikai aritmetika úttörője is volt, aki a leíró statisztika adatain túl a mögöttük levő társadalmi és gazdasági törvényszerűségeket is kutatta (*A politikai aritmetika magyarországi történetéhez*). Szenvedélyes hangú röpiratban tiltakozott II. József németesítő törekvései ellen, hangoztatta, hogy a nemzet kultúrája csak a nemzet nyelvén fejleszthető ki s terjeszthető el szélesebb rétegek körében (*Egy röpirat az anyanyelv védelmében*).

Kókay tanulmányaiból egyértelműen kiderül, hogy a köztudatban csak a magyar nyelvű újságírás megteremtőjeként szereplő Rát nyelvi, irodalmi és tudományos megújulásunk széles látókörű, képzett, jelentékeny képviselője volt, Bessenyei célkitűzéseinek vallója, propagálója és megvalósítója. Bessenyeinek a bécsi udvari könyvtárban eltöltött éveiről s a könyvtár gazdag gyűjteményének a testőrirő látókörének és műveltségének szélesedésére gyakorolt hatásáról ugyancsak ír Kókay (*Bessenyei György és a bécsi udvari könyvtár*), és ismerteti 1802-ben keletkezett újabb akadémiai tárgyu

röpiratát, amelyben a társaság főfeladatának már nem elsősorban a nyelvművelést tartotta, ahogy korábban a *Jámbor szándékban*, hanem a tudomány, a műveltség elterjesztését anyanyelvű művek olvasása révén, elsősorban a még alacsony műveltségű köznemesség körében (*Bessenyei György második akadémiai tárgyu röpirata*).

A felvilágosodás időszakának tudósai, írói, közéleti és politikai személyiségei közül többen elsősorban August Schläzer folyóiratai s még inkább egyetemi sajtóelméleti újságkollégiumai révén ismerkedtek meg a hírlapok jelentőségével göttingai egyetemi tanulmányaik idején; tulajdonképpen az ő hatása mutatható ki (más ösztönzések mellett) Rát újságírói programján is (*Göttinga és a magyar újságírás kezdete*). Felismerve a sajtó rendkívüli szerepét, folyóirat-szerkesztői funkciót vállalt a kor jeles írói közül Kazinczy Ferenc és Batsányi János is, sőt mindketten élénk és állandó érdeklődést mutattak a korabeli magyar újságok iránt, kapcsolatban álltak a lapszerkesztőkkel, s megfogalmazták véleményüket az olvasott időszaki sajtótermékekről. Mellettük persze számos kortársuk is (például Rát Mátyás, Pánczél Dániel, Szacsvey Sándor, Görög Demeter, Kerekes Sámuel) megfogalmazta a maga álláspontját az újságíró feladatáról és kötelességéről (*Kazinczy Ferenc és az első magyar újságok; Batsányi János és az újságírás; Felvilágosodás kori vélemények az újságírói hivatásról*). Hajnóczy Józsefnek, a kor jelentékeny politikusának C. D. Bartsch-csal, a bécsi hivatalos újság szerkesztőjével kialakult, korábban ismeretlen kapcsolatot leváltári források alapján elemzi Kókay (*Patrióta vagy emberbarát? Hajnóczy József és Conrad Dominic Bartsch, a Wiener Zeitung szerkesztője*); számot ad olyan, 18. század végi lapalapítási tervekről, amelyek különféle akadályok miatt (cenzúraviszonyok, az olvasóközönség érdektelensége stb.) nem valósulhattak meg (*Magyar, német és szlovák újságalapítási kísérletek*), s számba veszi a lengyel történelem kiemelkedő eseményéről, a Kosciuszko-felkelésről szóló s a lengyelekkel rokonszenvező magyarországi híreket is (*A Kosciuszko-felkelés visszhangja a korabeli magyar sajtóban*). Az *Egy elfelejtett magyar újságíró és irodalomszervező: Görög Demeter* című írás a sokrétű tevékenységet kifejtő (nevelő, térképész, illusztrátor) jeles felvilágosult politikai gondolkodó emlékét idézi fel.

A függetlenség és a polgári haladás ügye a műveltség általános emelését tette szükséges-

sé: magyar szerzők eredeti műveinek közreadását, a külföld értékes irodalmi és tudományos eredményeinek magyarra fordítását és terjesztését, művelt olvasóközönség nevelését s a nemzeti kultúra produktumait összegyűjtő nemzeti könyvtár, valamint egyéb magán- és közgyűjtemények létrehozását is (*Irodalmi élet a 18—19. század fordulóján*). Általános követelmény volt a kor írói részéről a középrétegek (nemesség, értelmiség, alsópapság, hivatalnokréteg, diákok) olvasóvá nevelése, de a *Mindenes Gyűjtemény* néhány 1789-ben megjelent cikke már a nép művelését, a parasztságból kikerülő széles olvasóközönség megteremtését (Kovács Ferenc pedig ennek feltételeként a jobbágyság felszabadítását) is sürgette (*Javaslatok 1789-ből a könyvolvasás népszerűsítése érdekében*). A hazai könyvtárak fejlesztése érdekében a külföldet járók (Teleki Sámuel, Keresztési József, Rozgonyi József) nyugat-európai tapasztalataikat adták közre emlékirataikban vagy a sajtó hasábjain (*Külföldet járt magyarok könyvtári élményei a 18. század végén*), s Kazinczy Ferenc is nagy figyelmet fordított a hazai könyvtárakra, a közműveltség emelésére alkalmas eszközöknek tekintette őket (*Kazinczy Ferenc és a korabeli magyar könyvtárak*). Nem véletlen, hogy a nemzeti felemelkedés e sürgető légkörében a hazai sajtó a legnagyobb elismeréssel méltatta Széchényi Ferenc nemes cselekedetét, mellyel 1802-ben a nemzetnek ajándékozta gazdag magánkönyvtárát. (*Nemzeti könyvtárunk megalapításának visszhangja a korabeli sajtóban*.) A kortársak közül sokan Hajnóczyban látták azt a személyt, aki korábban mint Széchényi magángyűjteményének a rendezője, gyarapítója és feldolgozója, tudatosította a grófban a nemzeti könyvtár fontosságát, s ezzel hozzájárult az intézmény létrehozásához (*Hajnóczy József, a Széchényi Könyvtár első könyvtárosa*).

Irodalomtörténetírásunk és nemzeti bibliográfiánk úttörői című írásában a szerző azokról szól, akiknek a magyar irodalom és művelődés feltárásában, kulturális hagyományaink megőrzésében volt fontos szerepük a 18. században és a 19. század elején. A magyar műveltség létét tájékozatlanságból, illetve rosszhiszeműségből tagadó külföldi véleményeket cáfolandó állította össze *Czittinger Dávid Specimen Hungariae Literatae* című, latin nyelvű bibliográfiáját (1711). Ugyanez a cél motiválta *Horányi Elek Memoria Hungarorum* című 3 kötetes (1775–1777) hasonló művének, majd az ezt kiegészítő, de csonkán maradt *Nova Memoria*

Hungarorumnak (1792) a megszületését is. *Sándor Istvánnak*, az „első magyar bibliográfus”-nak 1803-ban közreadott Magyar Könyvesháza már modern értelemben vett leíró bibliográfia. Végül szó esik *Kovachich Márton György Planum* egy tökéletes magyar bibliographia és szókönyv iránt címmel megjelent (Pest, 1814) bibliográfiai tervezetéről, amely azonban a társadalmi közöny és az anyagi nehézségek miatt nem valósulhatott meg.

Kókay György *Két évforduló* címmel 1977-ben írt dolgozatában a Magyar Nemzeti Múzeum alapításának 175 éves, 1959-es írásában pedig az Országos Széchényi Könyvtár hírlap-tára létrehozásának 75 éves jubileumára emlékezik. *Az egyházi könyvtárak helyzete és a tudományos kutatás e gyűjtemények nagy értékű dokumentumaira hívja fel a figyelmet, valamint arra, hogy hasznosításuk érdekében e könyvtárak az ország könyvtárügyének a vérkeringésébe minél előbb bekapcsolandók. A hungarika-kutatás feladatai* című dolgozat (1977) a nemzeti vonatkozású kéziratok és nyomtatott forrásanyag minél teljesebb felkutatására, összegyűjtésére és regisztrálására vonatkozó eddigi eredményeket veszi számba, majd a teendőket összegezi és végrehajtásukra is javaslatot tesz, hangsúlyozván, hogy „a hungarikumok ügye a nemzeti könyvtáron túlnövő, egyetemes társadalmi feladat.”

A tanulmánykötet új eredményeket megfogalmazó, tartalmas, gondolkodásra serkentő munka. A magyar felvilágosodás 1780 és 1805 közötti szakaszát kutató irodalom-, művelődés-, könyv-, sajtó- és könyvtártörténészek egyaránt haszonnal forgathatják, tanulmányozhatják. De a jeles kutató gondolkodásra készíti a gyakorló könyvtárosokat is, hiszen nem egy olyan problémát vet fel, amelynek a megoldásához elmélyült történeti ismeretekre, alapos művelődéstörténeti felkészültségre van szükség. Jó volna, ha könyvtárügyünk és könyvtáraink azon vezetői, akik a történeti kutatások szükségessége és a jelenkori napi teendők közti összefüggéseket még nem ismerték fel, akik nem látják be, hogy muzeális értékeink gondos őrzése, a múlt jeles irodalmi és tudományos eredményeinek a kezelése nem nélkülözheti a történeti ismereteket, akik nem tudják, hogy az elődök példájából nem tanulni vétkes mulasztás, előítéleteiket félretéve kezükbe vennék és elolvasnák Kókay munkáját. (1983. *Akadémiai*, 234 l. 79 Ft.)

Fülöp Géza

Az **OSZK Híradónak**, az Országos Széchényi Könyvtár folyóiratának idei 1—2., összevont számában rövid összefoglalás olvasható a könyvtár 1983. évi munkájáról. Ebben és a híradó más közleményeiben számos olyan utalás, hivatkozás, tervekről és folyamatban levő munkákról szóló információ található, amelyek együttesen nemcsak a nemzeti könyvtár új otthonba költözésének gyors közeledtét érzékeltetik, hanem a hátra levő tennivalók sürgősségét és a torlódások miatt keletkezett feszültségeket is. Az új lehetőségek jobb kiaknázására irányuló szándékot bizonyítja az a tény, hogy megalakult a könyvtár tudományos tanácsa: a 31 tagból álló testület szakemberei a hazai tudományos intézményrendszer egészét képviselik, s a szintén megalakítandó OSZK Baráti Körrel, valamint más testületekkel együtt hozzájárulhatnak a nemzeti könyvtár tudományos tevékenységének fellendítéséhez.

A híradó kiadványismertető rovatában egy interjú a *Külföldi időszaki kiadványok (KIK) a magyar könyvtárakban a 17. századtól 1970-ig* című, 8 kötetesre tervezett lelőhelyjegyzék megjelent 5. és a kiegészítő kötetét mutatja be (lásd a *Könyvtáros* 1984/3-as számában közölt ismertetést is); a *Munkáinkról, kérdéseinkről* c. rovat pedig az 1983. év legjelesebb beszerzéseiről számol be: a térképtár két újabb ritkaságáról — a XVII. századi velencei térképkészítő, *Coronelli* Magyarországot is magában foglaló falitérképéről és a prágai Felkl-cégnek a századfordulón készült, 22 cm átmérőjű, kettényitható földgömbjéről, amelynek belsejében 16 cm-es átmérőjű éggömb található.

A *Könyvtáros* már hírt adott arról, hogy tavaly májusban nyolctagú vállalati gazdasági munkaközösség alakult a Széchényi Könyvtárban *OSZK Könyvtárrendező VGMK* néven. A társulás működéséről és az általa eddig végzett munkákról (a Könnyűipari Műszaki

Főiskola és a Számítástechnikai Koordinációs Intézet könyvtárának költöztetése, a Tárolókönyvtár áttelepítése a törökbálinti raktárvárosba), a tevékenység jogi és gazdasági kérdéseiről ugyancsak interjúban számol be az OSZK Híradó.

A **Könyvtári Híradó**, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár dolgozóinak tájékoztatója áprilisi számában mérlegre teszi a tavaly decemberben a békásmegyeri lakótelepen felavatott két új hálózati egység, a 170—170 m²-es alapterületű felnőtt-, illetve gyermekkönyvtár első négy hónapját. E könyvtárak működési feltételei nem a legjobbak — a pár éve felépített lakóházak lábazati részének utólagos beépítésével nyert könyvtári terek falusi könyvtári méretűek, belsejük télen csak 15—18 fokra „hevíthető”, nincs telefonjuk stb. stb. —, négy hónap alatt mégis 1700 gyermek és 1300 felnőtt iratkozott be a két könyvtárba, ékes cáfolatául annak az *Élet és Irodalomban* néhány éve megjelent glosszájának, amely szerint a lakótelepeken nem járnak könyvtárba az emberek. (Nem járnak, ha nincs hova — amint *Kiss Jenő* főigazgató érvelt: az érdeklődést vagy érdektelenséget bizonyítani csak a valóban felkínált alkalom megragadásának vagy elutasításának tényeivel lehet, ehhez azonban puding, esetünkben *könyvtár* szükségeltetik.)

A híradó arról is tájékoztat, hogy a könyvtár feltett ritkaságáról, a Zichy-kódexről új mikrofilm-felvételek készültek, amelyek a megvisselt állapotban levő könyvkincs mindenfajta kézbeadása helyett szolgálják majd a kutatók érdeklődésének kielégítését. Sajátos okokból a régi mikrofilm sem válik feleslegessé: bizonyos kockái ugyanis egyedül őrzik a kódexoldalak eredeti állapotának képét annak következté-

ben, hogy az 1968. évi bekötéskor a könyvkötő körülvágással csonkitott meg szövegeket és rajzokat, az előzéklapot pedig rossz helyre kötötte.

A beszámolók egyikében követendő példáról, a IV. budapesti ismeretterjesztési módszertani fórum megrendezéséről tudósít a híradó: a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat budapesti bizottsága és az FSZEK által lebonyolított tanácskozáson, illetve szakmai bemutatón a főváros közművelődési könyvtáraiban folyó tudományos ismeretterjesztő munka tapasztalatait tárgyalták meg a résztvevők. Különös, a filmhíradó jóvoltából a moziközönség széles körével is megismertetett kezdeményezésről számol be egy másik írás: a IX. kerületi (József Attila lakótelepi) főkönyvtár február végén a selejtezésre váró könyveit és a kötésre vagy megőrzésre nem szánt folyóiratait (például: Lakáskultúra, National Geographic, Burda, Zu Hause) kiárusította, illetve elárverezte. Az eredmény: 262 eladott könyv 1628 Ft értékben, továbbá 3268 Ft bevétel a folyóiratokból. A befolyt összegeket a könyvtár új könyvek vásárlására fordíthatja. Mivel az akciót — nézőpontjuk szerint — némelyek a korszerű vállalkozói szemlélet könyvtári diadalának, mások ellenkezőleg, valamilyen lármás-látványos könyvtárkiárusítás kezdetének és nemcsak bizarr, hanem veszélyes ötletnek is tekinthetik, nem ártana a *részleteket* ugyancsak megismertetve a kívülállókkal, minden oldalról megvitatni a könyvtár e kezdeményezését a híradóban — de akár a *Könyvtárosban* is.

A **Könyvtári Jegyzések** című Békés megyei híradó idei első (1984/1.) száma nem a megye könyvtárügyének sikerterületével, a most folyó, illetve a közelmúltban befejezett könyvtárépítkezésekkel foglalkozik, hanem a sokat vitatott, sok tisztázatlanságot magában rejtő, gubancos szervezeti kérdésszövevény-nel, az integrációval. Miután az előző számban egy továbbképzés integrációval foglalkozó előadásának szövegét közzétette a Könyvtári Jegyzések, most „találkoztatási” szándékkal két gyakorló közművelődési szakember gondolatai, tapasztalatai és következtetései számára teremtetett fórumot. A dombegyházi közművelődési igazgatóhelyettes elmondja írásában, hogy falujában 1975-ben helyezték közös igazgatás alá az óvodát, az általános iskolát, a köz-ségi könyvtárat és a művelődési házat. Az ő

vélekedése szerint „az integrációs közművelődési rendszer hatékony működése nem képzelhető el a könyvtár kiemelt szerepének érvényesítése nélkül. Ez azt jelenti, hogy a könyvtárosi munka szervesen beépül minden integrációs egység tevékenységébe, természetesen azok sajátos jellegéhez alkalmazkodva.” Ennek azonban feltétele a könyvtáros pedagógiai és felnőttnevelési kulturáltsága, képessége és annak céltudatos fejlesztése. Foglalkozik az integrált intézmények szervezetével, működésével, az iskolai és a közművelődési könyvtár viszonyával, kapcsolataival, a szaktantermi oktatás könyvtári következményeivel, a közművelődési könyvtárnak az oktatással kapcsolatos feladataival, a könyvtári olvasószolgálatnak a helytörténet művelőit, a művelődési otthon állandó közösségeit, a különféle klubokat, köröket segítő tennivalóival, majd így összegezi véleményét: „rossz integrációban működhet jól a könyvtár, de a jó integráció nem képzelhető el rosszul működő könyvtárral.” — A kondorosi nagyközségi könyvtár és a művelődési ház egyesítését az egyik intézményvezető (könyvtárvezető?) ismerteti — elsősorban a szervezet nézőpontjából —, amelynek élén külön igazgató áll, és amely „oldalról” a GAMESZ nevű ellátószolgálat támogatását élvezi. Fontos körülmény, hogy ez a beszámoló — épp úgy mint az összes hasonló tárgyú írás, amit az elmúlt években az integrációról olvastunk — a könyvtárosok lényegesen megnövekedett bérfejlesztését és jutalmait emeli ki az egyesítésnek a régebbi állapotokhoz viszonyított legfőbb vívmányaként. Ez mindenesetre nyomós érv, ámde az nem bizonyos, hogy egy eleve tűrhetetlen állapotot, a könyvtárosok helyenként szégyellni valóan alacsonyra nyomott és ezen a szinten befagyasztott bérszínvonalát csak akkor lehet és kell tisztességesen helyrehozni, amikor olyan szervezetbe kerülnek, amelyben az egyéb közművelődési dolgozókéhoz viszonyított szánandó elmaradásuk azonnal szembetűnővé, s emiatt fenntarthatatlanná válik...

Érdekes, hogy az integráció egy utalás formájában a gyulai könyvtár hálózati munkájáról írt beszámolóban is szerepel. „Az integráció egy település kivételével nem hozott minőségi változást” — szögezi le a gyulai könyvtár igazgatója, majd elmondja, hogy csak a mezőgyáni összevont intézmények igazgatója „tanúsít könyvtári szempontból megfelelő hozzáállást,

amely a munka szervezésében és az intézmény irányításában mutatható ki...”

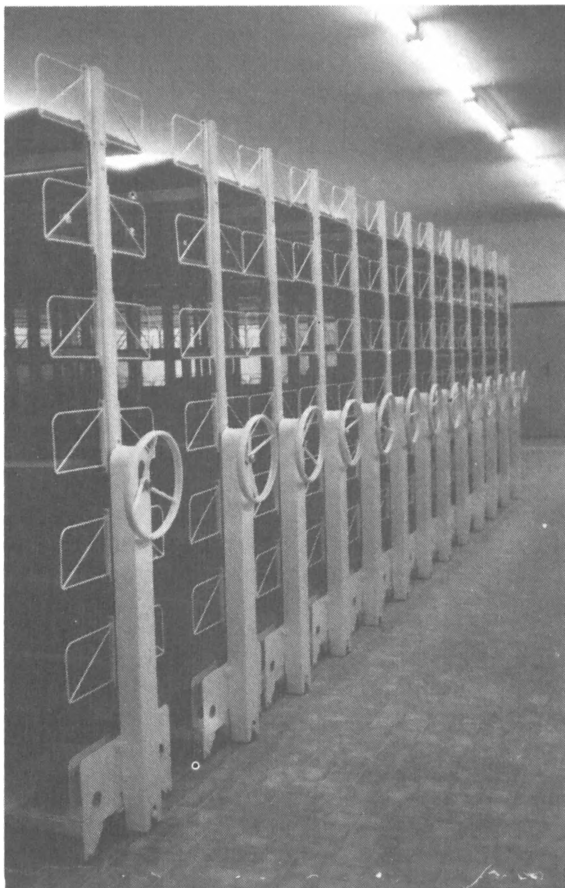
A híradó hagyományosan gazdag helyi irodalmi és hagyományápoló rovata *Bónus István* orosházi könyvtárosnak *Az én világom* című versfüzetét ismerteti (megjelent az *Új Auróra* című folyóirat bibliofil kiadványsorozatában); megemlékezik a Romániában élt és nemrég elhunyt, békési kötődésű *Számadó Ernő* (1907—1983) költői munkásságáról, s felidézi a megyében született *Kalocsa Rózának* (1838—1901), a magyar nőnevelés és ifjúsági mozgalom egyik úttörőjének emlékét.

A **Somogyi-könyvtári Műhely** című szegedi honismereti és városfejlesztési folyóiratnak egymás után két száma jelent meg, mindkettő évfordulókat köszöntő ünnepi tartalommal. A 83/4-es jelzésű szám még az intézmény megnyitásának századik évfordulójára emlékezik, s elsősorban a Somogyi Könyvtár tudományosműhely-törekvéseit ismerteti, és e törekvések gyümölcseit mutatja fel, hogy bizonyítsa: nem érdemtelenül nyilvánították 1981-ben első osztályú tudományos könyvtárrá az intézményt. A megjelent közlemények valóban képesek is tanúsítani a döntés megalapozottságát, illetve felvillantani a könyvtár tudományos lehetőségeit az ezredfordulóhoz közeledő korunkban. *Lippainé Fekete Ilona* igazgatóhelyettes a könyvtárban folyó tudományos munka múltját és jelenét számba véve fontos információkat közöl a könyvtárra alapozott kutatások területeiről és irányairól, illetve a kutatók eddigi eredményeiről és ezután várható produktumairól: a könyvtár történetéről szóló monográfia megjelenéséről, a gyűjtemény nagyszámú RMNY-kiadványának vizsgálatán alapuló könyvtörténeti és feltáró tevékenységről, Szeged és Csongrád megye művelődés- és intézménytörténetének kutatásáról, valamint a helyhez kötődő jeles személyek életrajzi megörökítésével kapcsolatos tanulmányokról, a szegedi nagy alkotók műveinek kritikai kiadásairól, hagyatékok közkinccsé tételéről. Külön foglalkozik a helyismereti tevékenység fellendítését szolgáló, a Somogyi Könyvtár által gondozott Kisteleki-alapítvánnyal és az amerikai magyarság történetére vonatkozó, páratlan értékű dokumentumokat tartalmazó Vasváry-gyűjteménnyel is, amelynek feldolgozása 1978 őszén kezdődött meg. *Péter László* az intézményt mint tudományos műhelyt bemutatva az állomány rendkívüli értékeit veszi számba,

és a rájuk alapozott feltáró és kiadói tevékenység lehetőségeit ismerteti — akár a könyvtár, akár a hivatásos kiadók publikálják is a könyvtár kincseiből közzétételre érdemes dokumentumokat vagy az ezek kiaknázásából született feldolgozásokat. Várható például a Balázs Béla-bibliográfia összeállítása (az író, filmesztéta születésének 100. évfordulója alkalmából); és szeretné a könyvtár kiadni a teljes Móra-levelezést, valamint Tömörkény és Kálmány Lajos levelezését; feldolgozni az új könyvtárpalota építésének történetét; publikálni Vasváry Ödön Amerikából hazajuttatott gyűjteményének indexeit, valamint az adományozó írásainak gyűjteményét *Magyar Amerika* címmel; folytatni a hasonmások közreadását stb. stb. — dús és hosszú időre szóló program ez nem egy könyvtár, hanem egy egész regionális akadémiai bizottság számára is...

A 84/1—2. jelzésű szám címlapján az olvasó a jó öreg Közművelődési Palota rajza helyett örömmel fedezheti fel a Dóm téri elegáns új székház épületrajzát, oldalt a Fogadalmi templom vonalaival. E szám egyébként négy fontos évfordulóra emlékeztet, legbőkezübben — öt írással — Móra Ferenc halálának 50. évfordulójára: kiskunfélegyházi alakjainak „lexikonában” *Fekete János* csaknem 80 félegyházi Móra-szereplő adatait közli betűrendben; *Hollós Róbert* ismeretlen Móra-költeményeket tesz közzé; az író első világháborús vezércikkeinek „fejlődésrajzát” *K. Paróczy Katalin* készítette el; ásatthalmi pihenőhelyéről, a várostanyáról és ottani alakjairól *Horváth Dezső* írt; a makói Diósszilágyi Sámuelnének küldött levelét *Wallinger Endre* adja közre. Ezek az írások a folyóirat terjedelmének több mint a felét kitöltik, a többi szegedi jelességnek lényegesen kevesebb hely jutott (feltehetőleg a következő számokban kapnak nagyobb teret). *Bálint Sándor* 80. születési évfordulója alkalmából alakját *Lele József* idézi fel húszoldalas, érdekes emlékezésével, *Tasi József* pedig a nagy néprajztudósnak és feleségének Móricz Zsigmondhoz írott hét levelét közli a Petőfi Irodalmi Múzeum kéziratárában található eredetik alapján. *Balázs Béla* jubileumára egyelőre az Ady Endréhez intézett, az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárában őrzött hét levelének közlésével emlékezik a folyóirat; a Radnóti-születési évfordulóra (75.) pedig egy igen szerény terjedelmű írás keretében első kötetének, a *Lábadozó szélnek* terjesztési adataival, a ki nyomtatott példányok elosztási jegyzékének közreadásával.

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk

**MERABONA
és
TÉKA
típusú bútorainkat,
melyek
IRINGÓ
alvázra szerelve
tömörraktárak
berendezésére is
alkalmasak**

Gyártja: MEZŐGÉPIPARI

SZÖVETKEZETI

KÖZÖS VÁLLALAT, SZANY

Felvilágosítás, berendezési tervek, árajánlat készítése:

CAVALLONI GYÖNGYI

Budapest XI., Szakasits Á. u. 32/a. X. 95. 1119

Telefonüzenet: 663-226

A magyar könyvtárak bibliográfiai tervei 1984 címmel az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtartudományi és Módszertani Központ *Léces Melinda* összeállításában 279 tételes, ETO-szakrendben csoportosított jegyzéket tett közzé az idén előreláthatólag megjelenő bibliográfiákról. Ez a tervek egyeztetéséhez nélkülözhetetlen segédeszköz — sajnos — foghíjas, mivel a megkérdezett 217 könyvtárnak, illetve könyvtári tanszéknek alig több mint a fele válaszolt a KMK körkérdésére. A választ adó 115 intézmény közül 70 szándékozik bibliográfiát kiadni az idén. (1984. 46 l. — Soksz.)

Veszélyes vegyi anyagok a mezőgazdaságban a címe és tárgya az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár *Témadokumentációs kiadványok* nevű sorozatában megjelent 141. kiadványnak, melyet kibocsátói vegyszereknek, orvosoknak és mezőgazdasági szakembereknek egyaránt szántak, ezért működött közre létrehozásában a SZOT Munkavédelmi Tudományos Kutatóintézete is. A *Sulacsik László* által szerkesztett, 800 példányban sokszorosított kiadvány 105, ötévesnél nem régebbi külföldi és hazai szakcikk-ről közöl alapos, az eredeti írások leglényegesebb adatait és megállapításait tartalmazó összefoglalást, tömörítvényt, s a kötet befejező része kiegészítésként további 30 munka címét sorolja fel. Az összeállítás tárgyköri beosztású: általános áttekintéssel, a toxikológiai alaptermékkel és a növényvédő szerek gyártása, valamint alkalmazása so-

rán adódó veszélyforrások tárgyalásával, továbbá az egészségügyi ellenőrzéssel kezdődik; második fejezete a gombaölő, a harmadik a rovarölő, negyedik a gyomirtó, ötödik a rágcsálók ellen alkalmazott, hatodik a feregirtó szerekkel foglalkozik; a hetedik az egyéb bal-eseti veszélyeket, a nyolcadik a mezőgazdasági eredetű veszélyes anyagokat tárgyalja, az utolsó fejezet pedig a Magyarországon kívül általánosabban használt növényvédő szerekkel ismerteti meg az olvasót. (1984. 260 l. 300 Ft)

A Csongor és Tünde 1831-ben Székesfehérváron, Számmer Pál nyomdájában készült kiadásáról hasonmást jelentetett meg az idei ünnepi könyvhét országos vidéki megnyitójára a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár. Az 1200 példányban nyomtatott kötethez, amelyben az eredeti címlaphoz hűen Vörösmarty keresztneve még *Mihál* alakban szerepel, *Keresztury Dezső* irt utószót, és az ő *Rendületlenül* című, Vörösmarty emlékének szentelt költeménye zárja is a könyvet. (1984. 168, X l.)

A Korszerű energiatermelés címet viseli a *Szovjet könyvek ajánló jegyzéke* nevű sorozatban az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, valamint A Szovjet Kultúra és Tudomány Házának tudományos—műszaki könyvtára által közösen gondozott bibliográfia, amelyet az OMIKK sokszorosított 400 példányban. Az elmúlt 4—5 év szovjet könyvúj-donságaiból *Tóth Csaba* fizikus vá-

logatta ki a jegyzék anyagát, és ő készítette a tárgykörök szerint csoportosított 113 bibliográfiai leírás mindegyikéhez tartozó annotációkat is. (1984. 72 l.)

Ötnyelvű könyvtárosi szakszótár adott ki *Módszertani körlevelek* nevű sorozatának 5. füzeteként az Építésügyi Központi Könyvtár, Építésügyi és Városfejlesztési Könyvtárhálózati Központ. A *Jüttner Eszter* által a hálózat könyvtárosai részére összeállított szótár a feldolgozó munka leggyakrabban használt 106 szak kifejezését sorolja fel a magyar fogalmak betűrendjében, s mindegyik magyar szó után közli német, angol, francia és orosz megfelelőjét is. E nyelvek szakkifejezései külön-külön, saját betűrendes mutatóikkal kereshetők, miközben a téte számkokra való utalások lehetővé teszik a magyar és a másik négy nyelvű megfelelőjük fellelését is az alapjegyzékben. (1984. 29 l. Soksz.)

A Történelem tantárgy általános iskolai, 5. osztályos anyagához jelentetett meg ajánló bibliográfiát a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Az *Ajánlott irodalom az általános iskolai tananyaghoz* keretmegjelöléssel közreadott, 800 példányban sokszorosított jegyzék szerkesztői, *Rieth Józsefné* és *Szerdahelyi Edit* a tanterv alapján 206 művet és könyvrészletet — szépirodalmi és ismeretterjesztő alkotásokat egyaránt — választottak ki a jegyzék számára, és ezek annotáció nélküli leírásait négy fejezetben (A történelem forrásai; Óskor; Ókor; Né-

pünk történetének kezdetei) közlik, néhány helyen pedig további felosztást is alkalmaznak. A füzetet a felhasznált gyűjteményes kötetek jegyzéke zárja. (1984. 24 l.)

A Somogyi Honismereti Híradó repertóriumát jelentette meg a folyóirat első korszakáról, az 1970—1982-es időszakról közreadója, a kaposvári Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár. A repertórium szerkesztője, *Sípos Csaba* alkalmazkodván a folyóirat tagolásához, ennek fejezetei szerint tárta fel anyagát. Az általános vonatkozású cikkek fejezete utáni további bontás: A helytörténetírás szolgáltatában; Néprajzi dolgozatok; Tájévédelem, környezetvédelem, műemlékeink; Név- és nyelvjárási kutatások; Figyelő; Hírek, események; Helytörténeti arcképcsarnok; Szakköreink életéből. A fejezeteken belül a szerkesztő megjelenési idejük szerint csoportosította a leírásokat, s ezekhez szükség esetén rövid címmagyarázatokat is adott. A 250 példányban sokszorosított, 422 tételes repertóriumban a keresést név- és földrajzi mutató könnyíti meg. (1983. [1984.] 59 l.)

Könyvtárosok iskolai és szakvégzettsége a címe az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ által kiadott, *Tájékoztató a különböző könyvtár típusokban, könyvtári munkakörökben dolgozók iskolai végzettségéről és a könyvtári szakképzettségéről* alcímet viselő helyzetfelmérésnek, *Uroševics Daniló* munkájának. Az 1980-as adatok szerint a közművelődési hálózatokban 11,2 százalékos volt az egyetemet végzettek aránya, míg a koordinációs központokban 37,1, az egyetemi könyvtárakban 42, a műszaki és az egyéb főiskolai könyvtárakban 37, a tanárképző főiskolák könyvtáraiban 25,3 százalékos arányt képviseltek a könyvtári munkát végzők körében. Az egyetemen szerzett könyvtárosi szakmai végzettséget illetően még rosszabb volt a helyzet: a közművelődési hálózatokban csupán 7,7, a koordinációs központokban 21,9, az egyetemi

könyvtárakban 21 százalékuk rendelkezett könyvtár szakos egyetemi képzettséggel, a műszaki és az egyéb főiskolai könyvtárakban pedig a könyvtári munkát végzők 24 százaléka. A 26 táblázattal is dokumentált helyzetfelmérés nem áll meg a ténymegállapításoknál, hanem a helyzet javítására a kiadvány szöveges részének végén javaslatokat is tesz. (1984. 56 l.)

Fejér megyei irodalmi füzetek elnevezéssel, *Escher Ilona* könyvtárigazgató szerkesztésében könyvsorozatot indított a Székesfehérvári Megyei Könyvtár. A sorozat célja a megyében élő írók, költők, alkotók műveinek közre-

adása. Az első, karcsú kötet ötszáz példánya az ünnepi könyvhétre jelent meg, és *Sobor Antal* tíz novelláját tartalmazza *Vidéki városban* címmel, *Ecsedi Mária* rajzaival. *Sobor Antal* Székesfehérváron született, s ma is a városban él; első kötete *Ég alatt kanyargó utak* címmel húsz évvel ezelőtt jelent meg a Magvető Kiadó *Új termés* nevű sorozatában. (1984. 65 l. 20 Ft)

[A] **Statisztikai Időszaki Közlemények katalógusa 1957—1984** című jegyzék, amelyet *Kápolnai Iván* szerkesztésében a Központi Statisztikai Hivatal, Könyv-

tár és Dokumentációs Szolgálat adott ki, az 1957-ben indított *Statisztikai Időszaki Közlemények* nevű sorozatban napjainkig megjelent 498 kiadványt veszi számba három szempont szerint: A jegyzék első része a megjelenés sorrendjében közli a gazdaság- és társadalomstatisztika csaknem valamennyi területét felölelő sorozat minden egyes kiadványának címét és terjedelmét; a második rész a kiadványokat kilenc fejezetben, témájuk szerint sorolja fel, s utal az alapjegyzék tételezésműveire; a harmadik csoport pedig a kiadványok címéből vett és betűrendbe sorolt tárgyszavak után közölt tételszámok segítségével könnyíti meg az érdeklődő számára fontos munkák kikeresését. (1984. 36 l. Soksz.)

[Az] **Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára, Tájékoztató keret című és Szakbibliográfiák. Annotált bibliográfiák** megjelölésű soproni kiadványsorozat sokszorosított füzeteti tulajdonképpen szakosított katalóguscédula-szolgáltatásnak felel meg: a rugalmas anyagú füzetlapokra sokszorosítással készített, részben annotált bibliográfiai leírások szétvághatók, és belőlük felragasztással katalógus szerkeszthető. A legutóbbi füzetek a következő tárgykörökből közöltek ilyen bibliográfiai összeállításokat — valamennyit *Csiszár Zoltán* készítette —: **Folyamatos termelés a fűrésziparban; A stellit alkalmazása famegmunkáló szerszámoknál; Klímakezelés hatása a faanyag fizikai-mechanikai tulajdonságaira;** továbbá keretmegjelölés nélkül: **A faanyag plasztifikálása, illetve modifikálása ammóniával és egyéb kémiai szerekkel.** Mindegyik füzet sokszorosítással készült, számozatlanul, 1983-as évmegjelöléssel.

Írók, költők, irodalmi illusztrációk az ex librisen, alkalmi grafikán és a kisgrafikán címmel kiállítási katalógus jelent meg *A Hadháztéglási Földi János* *Nagyközségi Könyvtár kisgrafikai*

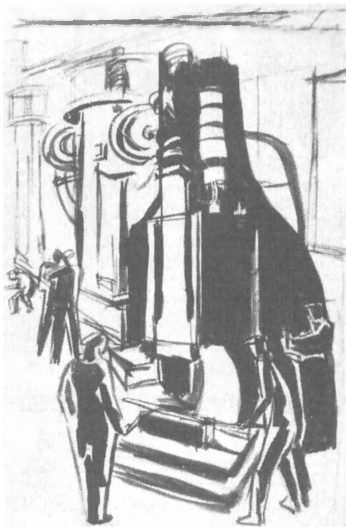
füzetei nevű sorozat 3. kiadványaként. A könyvtárban május—júniusban bemutatott kiállítás anyagát, 325 kisgrafikát a debreceni *Lenkey István* válogatta ki gyűjteményéből, s ő állította össze és látta el bevezetővel a 300 példányban sokszorosított, reprodukciókat is tartalmazó, névmutatóval, valamint az illusztrációk mutatójával feltárt jegyzéket. (1984. IV, 25 l.)

Központi folyóiratjegyzéket legutóbb a Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium Információs Központja adott ki **Kurrens külföldi folyóiratok jegyzéke 1984**, továbbá az Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár **Az egészségügyi-orvostudományi könyvtári hálózat és koordinációs kör 1984-ben beszerzett külföldi orvosi-biológiai és határterületi folyóiratainak lelőhelyjegyzéke** címmel. A Pécsi Orvostudományi Egyetem **Az egészségügyi-orvostudományi könyvtári hálózat dél-dunántúli régiójának kurrens külföldi folyóiratlelőhelyjegyzéke 1984** című kiadványa 30 intézmény folyóiratait veszi számba. Mindegyik jegyzék sokszorosítással készült, terjedelmük 86, 187 és 52 oldal.

A Szegedi Könyvtárközi Bizottság harminc éve 1954—1984 címmel a bizottság történetét összefoglaló füzetet adott ki *Csenke László* összeállításában a Somogyi Könyvtár abból az alkalmából, hogy ez a fontos területi szervezet május 25-én ünnepelte fennállásának 30. évfordulóját. A bizottság a kezdetektől mostanáig mintegy 65 napirendi kérdésben egyeztetett, hangolta össze a helyi könyvtárpolitikai, tudományos, szervezési és egyéb szakkérdéseket, s dolgozott ki javaslatokat az állományfejlesztés, a gyűjtőkör, a szolgáltatások különféle kérdéseiben. 1954 és 1984 között 130-an dolgoztak együtt a bizottsággal, amelynek ma 36 tagja és 8 soros elnöke van. A jubileumi ülésen a regionális együttműködés időszerű tennivalóiban foglalt állást a Szegedi Könyvtárközi Bizottság. (Cs.)

A Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár Tájékoztatója második, átdolgozott kiadásban jelent meg. A kétezer példányban sokszorosított kalauzt a szombathelyi könyvtár olvasószolgálatá állította össze, s a füzet bevezetőjét a nemzetiségi környezetre, illetve feladatokra való tekintettel szlovén és német nyelvű fordításban is közli. (1984. 30 l.)

Dr. Székér Endre tanár, irodalomtörténész irodalmi munkássága a címe *A Kiskunhalasi Városi-Járási Könyvtár kiad-*

ványai. Mai magyar költők-írók nevű sorozatában megjelent 35. sz. bibliográfiának, *Fekete Dezső* összeállításának. Az egyszerű sokszorosítással készült füzet előzményeihez hasonlóan életrajzi vázlatot közöl a város egykori diákjának, a kecskeméti *Forrás* c. folyóirat jelenlegi főszerkesztő-helyettesének eddigi pályafutásáról, majd munkásságának termékeit, köteteit, szerkesztői tevékenységének dokumentumait, könyvekben és folyóiratokban megjelent tanulmányait, cikkeit, ismertetéseit, illetve a róla szóló írásokat veszi számba. A 338

tételes bibliográfiához névmutató is készült. (1984. 51 l.)

Az 1983. évi tanulmányúti beszámolókat annotált bibliográfiája címmel a Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára sokszorosított összeállítást jelentetett meg. Ez a kiadvány tulajdonképpen a kiküldöttnek nevének betűrendjében közölt adatlapokból áll, amelyek főleg a technikai adatokat, a tanulmányúti, utaztatási körülményeket rögzítik — hasonlóan az útjelentések bevezetőihez —, magukról a beszámolókról nem adnak érdemleges könyvészeti információkat, az összeállítást tehát helyesebb volna a tanulmányutak, kiküldetések jegyzékének nevezni. A jelenlegi cím meghagyása esetén viszont nélkülözhetetlen a tanulmányúti jelentésekre vonatkozó bővebb tájékoztatás is (terjedelem, fejezetek, illusztrációk, mellékletek, javaslatok stb.). (1984. 53 l.)

Az ünnepi könyvhét alkalmából az idén is jelentettek meg különleges népszerűsítő eszközöket a könyvtárak: A miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár immár másodízben adott ki **A könyvhét hírei. Borsod megye és Miskolc város könyvheti tájékoztatója** címmel, illetve alcímmel szabályos újságot, amelyet könyvtárosok, újságírók, irodalomtörténészek, múzeumigazgatók, tanárok írtak. A hatvani Ady Endre Városi Könyvtár, amelynek befolyására ebben az évben a város „könyves” napjai már az „ünnepi könyvhét, könyvtári és információs napok” nevet viselték, s tartalmuk is ennek megfelelően kibővült, **Hatvani Hírmondó** címmel adott ki hírlapot május 24-én. Ezt szintén főleg könyvtárosok és újságírók írták, de a 16 oldalas újság oly sokféle érdekes írást tartalmaz, hogy az öt forintért árusított lapból bizonyára számos példány kelt el, amelynek ellenértékét a könyvtár kapja. — A Baranya megyei Könyvtár **Ünnepi könyvhét '84** címmel az idei könyvünnepre kiírt gyermekpályázatok nyerteseinek és helyezettei-

nek névsorát tette közzé, de kiadványa nemcsak neveket tartalmaz, hanem a nyertes irodalmi, zenei és képzőművészeti alkotások kottáit, szövegeit, illetve 134 kép reprodukcióját is közli. (45 l., 16 sztl. t.)

Június 1-ig a szerkesztőségbe érkezett periodikus kiadványok; munkabeszámolók és -tervek: *Ajánló bibliográfia pedagógusoknak* 1983. 1983. jan. 1—1983. dec. 31. [Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár, Szolnok]; *A Balassi Bálint Nógrád megyei Könyvtár helyismereti különygyűjteményének gyarapodási jegyzéke* 1983.; *Borsod-Abaúj-Zemplén megye irodalma a sajtóban*. 1982. IV. negyedév. (A II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár helyismereti füzetek 19.); *Címfordítások külföldi szakfolyóiratokból*. 1983/4., 1983/5., 1983/6. sz. ([Az] Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára, Sopron); *Debreceni Hívgató*. 1984. május (Városi Könyvtár, Debrecen); *Dokumentált folyóiratok jegyzéke* 1983. ([A] Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára); *ENSZ-szervezetek dokumentumai a mezőgazdaság, erdészet és élelmiszeripar területén*. Gyarapodási jegyzék. 1983/1—2. sz. ([A] Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium Információs Központja); *ECSSID Bulletin*. Vol. 6. Nr. 1. (18.) 1984. (Library of The Hungarian Academy of Sciences — European Coordination Centre for Research and Documentation in Social Sciences [Bécs]); *Gazdaságpolitikai Tájékoztató*. 1984/3. sz., március, 1984/4. sz., április (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); *Gyarapodási jegyzék* 1983. ([A] Nyíregyházi Mezőgazdasági Főiskola Könyvtára); *Irodalomkutatások*. Az általános és a szakfolyóiratokban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke. 1984. május (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); *Könyvtári Tájékoztató*. 1984/5. sz., május. Melléklete: *Sajtófigyelő* 1984. január 1—március 31. (Nagyközségi Könyvtár, Edelény); *Könyvtári Tájékoztató*. Gyarapodási jegyzék. 1984/4. sz., 1984. ápr. 1—1984.

ápr. 30. (Aluterv — FKI, Alumíniumipari Tervező[-] és Kutató Intézet); *Külföldi Statisztikai adatforrások*. A Központi Statisztikai Hivatal könyvtárának katalógusa 3. Lengyelország (KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat); *A Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája*. 1983/4. sz., M 30715—M 31103. (Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtartudományi és Módszertani Központ); *Mutató '82*. Az Új Média c. audiovizuális állománygyara-

pitási tanácsadó folyóirat 1982. évfolyamának [!] mutatója. 828001—828420 (Országos Oktatástechnikai Központ, Veszprém); *Oktatástechnológiai Információk* '84/2. (Országos Oktatástechnikai Központ, Veszprém); *OMIKK híradó*. 1984/5. sz. (Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár); *Rövid Úton*. Pedagógiai és közművelődési folyóiratszemle. 1983/5—6. sz. (Pedagógus Továbbképző Intézet és Filmtár — Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár, Szolnok); *Somogy a sajtó tükrében*. A megyei könyvtár sajtófigyelőjének mutatója. 1983/1—4. sz. (Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár, Kaposvár); *Somogy a sajtó tükrében*. A megyei könyvtár sajtófigyelője. 1984. I. negyedév. ([Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár, Kaposvár]); *Szak-*

irodalmi Gyorstájékoztató. 1984/4. sz. (Testnevelési Főiskola, Könyvtár); *Szakkönyvek gyarapodási jegyzéke*. 1983/4. sz. (MÉM Nővényvédelmi és Agrokémiai Központ, Információs és Dokumentációs Osztály); *A Szakszervezeti Szemle analitikus feltárása*. 1983. (A Szakszervezetek Vas megyei Tanácsának Központi Könyvtára, Szombathely); *Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról*. „A”-sorozat. Referátumok. 1984/2. sz., „B”-sorozat. Bibliográfia. 1984/2. sz. (Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem, Központi Könyvtár); *Tájékoztató jegyzék vezetők számára*. 1984/4. sz., április (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); *Tájékoztató külföldi szociológiai folyóiratokról*. 1984/3. sz. (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár); *Új külföldi könyvek a debreceni könyvtárakban*. 1984/1. sz. (A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára); *Új szakkönyvek az Országos Műszaki Könyvtárban*. 1984/1. sz., Mellékletei: *Új beszerzésű folyóiratok jegyzéke*. 1984/1. sz. és *A Szovjet Kultúra és Tudomány Háza műszaki tudományos könyvtárának új könyvbeszerzései*. 1984/1. sz. (OMIKK); *Új szerzemények tájékoztatója*. 1983/84. 6. sz. ([A] SZOT Központi Iskola Könyvtára); *Válogatott cikkek a világ sport-szakirodalmából*. Rekreáció. Melléklete: *Rekreáció*. *Válogatott bibliográfia*. ([A] Testnevelési Főiskola Könyvtára, Szakirodalmi Tájékoztató Szolgálat); *Világirodalmi Központi Katalógus*. Gyarapodási jegyzék. *Új külföldi szépirodalmi és irodalomtudományi kiadványok a hazai könyvtárakban*. 1981/1. sz. (Állami Gorkij Könyvtár); *Világszerte*. Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum Információs Szolgálat. 1984/6. sz. (OPKM). — *Az Országos Széchényi Könyvtár* 1983. évi beszámolója; *Jelentés* 1983. (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár); *Munkaterv az 1984. évre* (FSZEK); *A Szolnok megyei könyvtárak* 1983. évi eredményei (Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár, Szolnok); *A körmendi járás közművelődési könyvtárainak eredményei számokban* 1983. (Városi Könyvtár, Körömend).

PAP GYULA
 grafikáiból
 (Cikkünket lásd a 425. oldalon)

Gay